

ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตศึกษ สาขาวิชาศิลปศึกษา

มิถุนายน 2555

ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตศึกษาศาสาวิชาศิลปศึกษา

มิถุนายน 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิตศึกษ สาขาวิชาศิลปศึกษา

มิถุนายน 2555

ปราโมทย์ กริโรจน์ย์. (2555). *ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ, รองศาสตราจารย์สมศิริ อรุโณทัย.

การศึกษาวិเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ใน 3 กลุ่มทอผ้า ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ กลุ่มทอผ้าลายโบราณ บ้านผาทัง และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ในประเด็น กระบวนการผลิตผ้าทอ ลวดลาย การใช้สี และกระบวนการถ่ายทอด โดยพิจารณาเปรียบเทียบข้อมูลจากสามแหล่งผลิตจาก 3 ตำบล ประกอบด้วย ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทัง ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ แหล่งละ 50 ผืน ผลการศึกษาพบว่า

กระบวนการผลิตผ้าทอของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แหล่ง มีกระบวนการผลิตผ้า ทอที่เหมือนกัน เพราะได้รับการถ่ายทอดมา จากบรรพบุรุษลาวครั้งที่อยู่พหามาจากประเทศลาวเหมือนกัน เริ่มตั้งแต่ การผลิตเส้นใยฝ้ายที่เริ่มจากการปลูกฝ้าย จนกระทั่งการทอที่เหมือนกัน ก็ที่ใช้ทอผ้า เรียกว่าที่พื้นบ้านก็มีลักษณะ และขนาดเดียวกัน ผลิตกันเองในหมู่บ้าน ในชุมชน โดยใช้วัสดุในชุมชน ที่สามารถหาได้ง่ายไม่ต้องซื้อขาย สิ่งที่การทอผ้าในอดีตและปัจจุบันต่างกันคือเรื่องของเส้นใยฝ้าย ในอดีตเส้นใยฝ้ายที่จะนำมาทอจะปลูกขึ้นเอง แต่ในปัจจุบันผู้ทอ เปลี่ยนไปซื้อฝ้ายสำเร็จรูปที่มีขายในร้านค้าในตัวเมืองหรือรวมตัวกันสั่งซื้อมาจากจังหวัดอื่น ซึ่งฝ้ายที่ซื้อมานั้นเป็นฝ้ายสำเร็จรูปที่พร้อมจะนำมาทอได้เลยผ่านการย้อมสีมาแล้ว จึงทำให้สะดวกในการทอมากขึ้น กระบวนการผลิตช่างทอผ้าแต่ละคนจะทำการทอผ้าเองตั้งแต่เริ่มแรกคือการเดินด้าย ย้ายยืน จนกระทั่งทอเสร็จเป็นผืนผ้า ไม่มีการแบ่งหน้าที่กันทำผ้าของใครคนนั้นก็จะต้องทำตามขั้นตอนด้วยตัวเองทั้งหมด ช่างทอผ้าคนใดไม่มีกี่ของตัวเองก็มาใช้ที่ที่ศูนย์ทอผ้าที่ตัวเองเป็นสมาชิกอยู่ ช่างคนใดที่มีกี่ของตัวเองก็ทอผ้าอยู่ที่บ้านเสร็จแล้วจึงนำมาส่งที่ศูนย์ฯ การทอผ้าหนึ่งผืนใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

ลวดลายผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งทั้ง 3 แหล่ง พบว่าลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าเกิดจากการจก คือการใช้ปลายนิ้วจกลายให้เกิดขึ้นตามลายที่ต้องการ ในอดีตมีการใช้ชนเเมนจก แต่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว ในการจกใช้ด้ายสีที่แตกต่างจากสีพื้น ลวดลายที่จก แบ่งออกเป็น ลวดลายหลัก และลวดลายประกอบ ซึ่งทั้งสองลักษณะยังคงเอกลักษณ์เป็นลวดลายโบราณที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ลวดลายหลักที่พบมากที่สุดจากทั้ง 3 แหล่ง คือ ลายขอซื่อ ลายขอหลวง ลายขอภูต และลายขอนก ตามลำดับ ลายประกอบที่พบมากที่สุดคือ ลายอ้อแอ้ ลายดอกสร้อยสา ลายบัวคว่ำบัวหงาย และลายดอกจรดตามลำดับ ลายประกอบบางลายสามารถนำไปเป็นลายหลักได้เช่น ลายดอกจรด ลายกาบดอกแก้ว ในการเรียกลายที่ปรากฏในผืนผ้านั้น จะเรียกตามลายที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด

การใช้สีของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง แบ่งลักษณะกา ใช้สีได้ 2 ลักษณะคือ การใช้สีตาม
วรรณะร้อน และการใช้สีตัดกัน ด้วยเอกลักษณ์ของผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งนิยมใช้สีที่
ร้อนแรง หรือสีตัดกัน ที่สืบทอดมาแต่โบราณ กลุ่มผ้าทอบ้านนาตาโพ และกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้งมีการ
ใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกันเป็นลายหลักมากที่สุด ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะ
เย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน กลุ่มทอบ้านชุมชนบ้านใหญ่มีการใช้สีที่ต่างจากกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่มแรก
คือจะใช้สีกลมกลืน และสีวรรณะเย็นในการทอผ้า จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ทออยากให้เป็น
เอกลักษณ์ของกลุ่ม จะได้ไม่ซ้ำกับ ที่อื่น สีที่ใช้กลมกลืนกันทั้งลายหลัก ลายประกอบ และพื้นผ้า สีที่ใช้
ส่วนใหญ่ ได้แก่ สีน้ำเงิน สีน้ำตาล เป็นต้น แต่ก็ยังมีการใช้สีแบบโบราณคือสีวรรณะร้อนและสีตัดกัน
บ้างเล็กน้อย

กระบวนการถ่ายทอดของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง มีความเหมือนกัน คือ การสอนให้ทำจาก
บรรพบุรุษ เช่น ยาย ย่า แม่ สู้รุ่นลูก โดยการสอนให้ทำ การคลุกคลีอยู่กับช่างทอผ้าทุกวันจนเกิดการ
เรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่สั่งสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ มีการสังเกต ทดลองทำ จนสามารถทำได้
และซึมซับกระบวนการทอผ้าโดยไม่รู้ตัว เมื่อว่างจากงานหลักคือการทำไร่อ้อย ไร่มี นลำปะหลัง ก็
กลับมาทอผ้าตอนเย็นหรือตอนกลางคืน ในศูนย์ทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังมีการนำเอาผ้าทอสมัยโบราณมา
จัดแสดงไว้ในศูนย์ และนำวัสดุอุปกรณ์การทอผ้ามาจัดไว้เพื่อสาธิตให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้มา
ชม นับเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งถ่ายทอดความรู้ของอำเภอบ้านไร่ เป็ นการส่งเสริมภูมิปัญญา
ท้องถิ่น มีการสอนการทอผ้าให้แก่ผู้สนใจในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้าให้กับ
เยาวชน จะใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วย
ตนเอง มีโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกร วม โดยอาศัยผู้ทอเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นวิทยากร
หรือเป็นปราชญ์ท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยทั่วถึง นอกจากนั้นแล้วหัวหน้ากลุ่มทอ
ผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนทั่วไป ในอำเภอ หรือจังหวัดอื่น ๆ ที่มี
ความสนใจ

HAND- WOVEN COTTON OF THAI-LAO KRANG ETHIC GROUPS IN BANRAI DISTRICT,
UTHAITHANI PROVINCE

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master of Education Degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

June 2012

Pramote Kreerochanee. (2012). *Hand- woven cotton of Thai-Lao Krang Ethic Groups in Banrai District, UthaiThani Province*. Master Thesis, M.Ed. (Art Education). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor committee: Assoc. Prof. Prit Supasetsiri, Assoc. Prof.Somsiri Arunothai.

This research will mainly examine the manufacturing process of hand-made woven fabric of Thai-Lao Krang living in Banrai, UthaiThani province. It conducts in 3 community groups: Baan-Na-Ta-Pho, Bann-Pha-Thung, and Baan-Yai. Data in research is collected by taking and comparing 50 samples from each group. It shows that the processes of manufacturing fabric are certainly similar in several ways as knowledge of producing has been conveyed by the ancestors evacuated from Lao. The process starts from growing cotton plants, harvesting, seed extracting, and making cotton puffy to weave into fabric. The local-made equipment used to weave is also similar in some characteristic in size and shape. The cotton and other material are also supplied from local area with costless. In contrary to present, many fabric makers buy cotton from shop or other suppliers as it is quite fast and more comfortable.

The manufacturing process of fabric maker is individual. Each maker is responsible to make their own fabric from start until end with step by step. However, they are allowed to use equipment in fabric learning center. For weaving a fabric, it consumes about 1 month. In all three mentioned location, they share a of Jok method (using finger to make). Jok is a method to make beautiful and delicate by using more than 2 different colors and making it tight by just using fingers. There are two pattern; main and additional . The way of making these two patterns is also conveyed from the elder and passed to their children. Most main s are Khor-Khu, Khor-Luang, Khor-Kood and Khor-Nok respectively. On the other hand, the additional patterns are Aeu-Ae, Dok-Soi-Sa, Bau-Kham-Bau-Ngai, and Dok-Rod. However there are three additional patterns that can replace to main s: Dok-Rod and Khab-Dok-Keaw. Naming a pattern is based on the obvious and distinctives.

There are two kinds to color fabric; using worm color tone and contrast color, shown in all 3 locations. It is because such uses of color are identical and distinctive for Thai-LaoKrang ethnic group, and imparted from the elder to younger generation. Coloring in worm tone and contrasting in main pattern are mostly seen in Baan-Na-Ta-Pho and Bann-Pha-Thung community. However, the manner of worm and cold tone is relatively similar in additional among them. On the other hand, cool tone and assimilating color style are well-known in Bann-Yai community as they want to be distinctive for the others. Those styles are found in all main pattern, additional pattern, and even non-ed fabric. Blue and Brown are examples of most color that have been used. Also there are limited uses in another coloring style.

Conveying knowledge of weaving fabric in 3 study locations is definitely similar. It has done by engaging young generation to the process of fabric making. Such helps them continuously gaining experiences form learning, observing and doing. Even though fabric making is not their money earing job, they are still interested in learning and making when the main jobs are done. In the communities, the equipment and old-traditional fabric are exhibited. Also, learning centers are established to provide information and knowledge to public in self-learning manners.

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดีโดยได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์พฤทธิ ศุภเศรษฐศิริ ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์สมศิริ อรุโณทัย กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ท่านทั้งสองได้ให้ความรู้ ท่านทั้งสองได้สละเวลาอันมีค่า เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องเกี่ยวกับการทำงานวิจัยทุกขั้นตอน ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับประสบการณ์ในการทำวิจัยอย่างลึกซึ้ง รู้หลักการเขียนงานวิจัยที่ดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาที่ได้รับและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบ พระคุณ คุณอำไพ สารรัตน์ ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ คุณทองดี ภูริผล ประธานกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทัง คุณสมบัติ ยอดสง่า ประธานกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ และช่างทอผ้าทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบพระคุณพี่ๆ เพื่อนๆ สาขาศิลปศึกษา ที่คอยให้คำปรึกษา และคำแนะนำให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการวิจัยแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ผู้ให้กำลังใจอันยิ่งใหญ่ คุณค่าและประโยชน์อันใดที่พึงได้จากปริญญานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณของบิดา มารดา ตลอดจนบูรพาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ในการอบรมสั่งสอนผู้วิจัยมาตั้งแต่เล็ก จนกระทั่งประสบความสำเร็จในปัจจุบัน

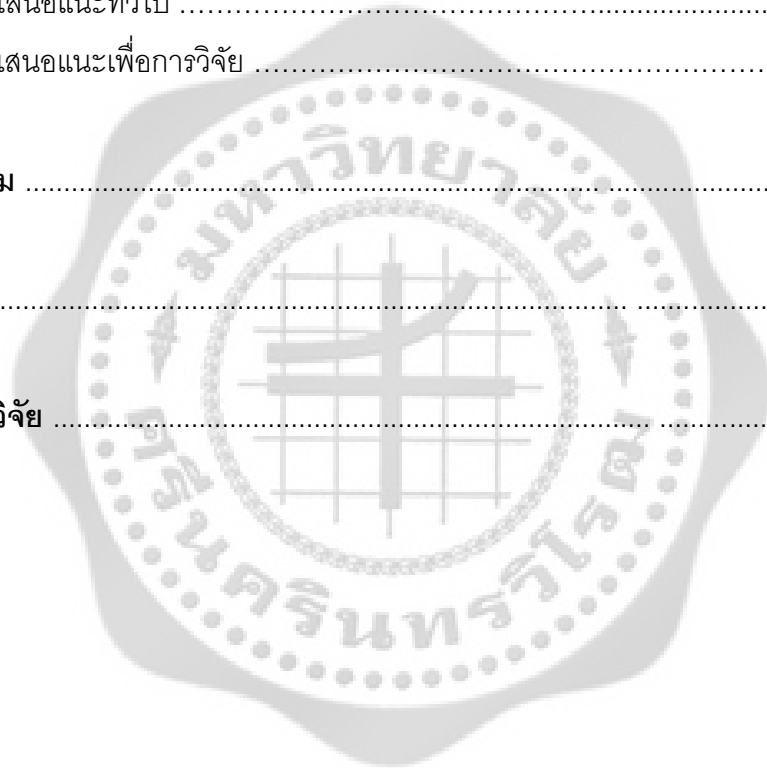
ปราโมทย์ กริโรจניים

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดอุทัยธานี	6
ข้อมูลอำเภอบ้านไร่	9
ประวัติความเป็นมาของบ้านนาตาไฟ	10
ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านผาทัง	13
ประวัติความเป็นมาของตำบลบ้านไร่	14
ข้อมูลเกี่ยวกับลาวครั้ง	16
ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอ	18
กระบวนการทอผ้า	28
ลวดลายของผ้าทอ	32
การใช้สีในการทอผ้า	35
กระบวนการถ่ายทอ	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	41
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า.....	44
กลุ่มตัวอย่าง	44
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	47
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	82
สรุปผลการวิจัย	83
อภิปรายผล	87
ข้อเสนอแนะทั่วไป	89
ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย	89
บรรณานุกรม	90
ภาคผนวก	93
ประวัติย่อผู้วิจัย	98

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ	76
2 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ	76
3 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง	77
4 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง	78
5 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่	78
6 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่	79

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การฉีฉ่าย	49
2 การตีฉ่าย	49
3 การหล่อฉ่าย	50
4 การปั้นฉ่าย	51
5 การเป็ยฉ่าย	51
6 การย้อมสีฉ่าย	53
7 การเขียนหลอด	54
8 การเดินด้ายขึ้น	54
9 การสืบหู	55
10 ที่พื้นบ้าน	56
11 กระจสวย	57
12 ไม้หลาบและไม้เก็บลาย	57
13 การทอผ้า	58
14 การจกลายผ้า	58
15 ลายกานปักไก่	60
16 ลายขอชื่อ	61
17 ลายขอหลวง	61
18 ลายขอกำ	61
19 ลายขอนก	62
20 ลายขอภูต	62
21 ลายขอ 13 ไม้	62
22 ลายพญานาค	63
23 ลายกานดอกแก้ว	63
24 ลายแก้วดอกจัน	63
25 ลายปักบ่าง	63
26 ลายเขี้ยวหมาตาย	64

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
27 ลายดอกตู่ม	64
28 ลายข้อแฉ้	64
29 ลายสร้อยสา	64
30 ลายข้างกระแต	64
31 ลายดอกรอด.....	65
32 ลายขอ 3 ไม้	65
33 ลายเม็ดฝ้าย	65
34 ลายบัวคว่ำบัวหงาย	65
35 ลายพญานาค	66
36 ลายช่อฟ้า	66
37 ลายขอหลวง	66
38 ลายเอี้ยลัด	67
39 ลายขอแมลงป่อง	67
40 ลายขอทูด	67
41 ลายขอนก	68
42 ลายกลีบบัว	68
43 ลายขอช่อ	68
44 ลายดาวคำเดือน	69
45 ลายดาวไหล	69
46 ลายขอก่าง	69
47 ลายข้อแฉ้	70
48 ลายสร้อยสา	70
49 ลายข้างกระแต	70
50 ลายดอกตู่ม.....	70
51 ลายนาคน้อย	71
52 ลายบัวคว่ำบัวหงาย	71
53 ลายแก้วดอกจัน	71

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
54 ลายมอม	71
55 ลายพญานาค.....	72
56 ลายชอก้าง	72
57 ลายชอนก	72
58 ลายขอชื้อ	73
59 ลายชอกำ	73
60 ลายดอกแก้ว	73
61 ลายเอี้ยลัด	74
62 ลายแก้วดอกจัน	74
63 ลายอ้อแอ้	74
64 ลายนาคน้อย	74
65 ลายสร้อยสา	75
66 ลายช้างกระแต	75
67 ลายดอกตูม	75
68 ลายขอ 3 ไม้	75
69 ลายบัวคว่ำบัวหงาย	75

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มเป็นสิ่งประดิษฐ์อันจำเป็นอย่างยิ่งของมวลมนุษยชน อาจกล่าวได้ว่ามนุษยชนรู้จักการทอผ้ามาพร้อม ๆ กับพัฒนาการทางสังคมของมนุษย์ มนุษย์รู้จักคิดประยุกต์นำเส้นใยจากพืชหรือสัตว์มาถักทอเป็นผืนผ้าการขุดค้นทางโบราณคดีมีส่วนช่วยให้มองเห็นวัฒนธรรมการทอผ้าของมนุษย์ว่ามีมาตั้งแต่ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ ในประเทศไทย เมื่อครั้งทำการขุดค้นแหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปี พ.ศ. 2508 และแหล่งโบราณคดีในเวลาไล่เลี่ยกัน แม้จะไม่พบผืนผ้าจริง อันเนื่องมาจากการเสื่อมสลายตามกาลเวลาแต่พบเศษภาชนะดินเผาที่มีลายเชือกทาบ (cord marked) และลายตาข่าย (net marked) ซึ่งสันนิษฐานว่าอย่างน้อยมนุษย์แถบนี้รู้จักถักเชือกเป็นผืนเพื่อทำแหหรือสวิง สำหรับจับสัตว์น้ำมานานกว่า 7-8,000 ปีก่อนประวัติศาสตร์ นอกจากนี้ยังพบเศษผ้าหรือใยผ้ากับโบราณวัตถุเช่นทองแดง เหล็ก สำริด พบอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า เช่น แวดินเผา (spindle whorls) สำหรับปั่นฝ้าย พบก้อนหินที่เขาะเป็นร่องตาราง ซึ่งสันนิษฐานว่าใช้ทุบเปลือกไม้เพื่อทำเส้นใยผ้าหรือทำเชือก พบลูกกลิ้งดินเผาขนาดเล็กลักษณะเป็นเกลียว สันนิษฐานว่าใช้สร้างลวดลายเช่นกัน นอกจากการสร้างลวดลายบนผืนผ้าแล้ว นักวิชาการยังเชื่อว่า มนุษย์ยุคนั้นน่าจะรู้จักการย้อมสีผ้าอีกด้วย (วิถี พาณิชพันธ์, 2547: 1-2)

การทอผ้านับว่าเป็นศิลปะพื้นบ้านแขนงหนึ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่มีวิวัฒนาการในสังคมมนุษย์มายาวนานหลายชั่วอายุคน จากหลักฐานทางโบราณวัตถุพบว่ามนุษย์รู้จักใช้ผ้าตั้งแต่ยุคโบราณก่อนประวัติศาสตร์ การทอผ้ามีพัฒนาการควบคู่กับอารยธรรมด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ในสังคมไทยจะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในทุกภาคของประเทศมีวัฒนธรรมการทอผ้าเพื่อใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะที่แตกต่างกัน ตามกรรมวิธีการผลิต เช่นการทอ การออกแบบลวดลาย สีเส้น หรือรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากผ้าที่แต่ละท้องถิ่นผลิตขึ้นมา ผ้าจึงเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมประจำชาติและความคิดสร้างสรรค์ของคนในชาติ ในการทำเครื่องนุ่งห่มและใช้สอยในชีวิตประจำวันของคนไทย คนไทยรู้จักการทอผ้ามาเนิ่นนาน

การทอผ้าเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความประณีต ความอดทน และความพยายามอุตสาหะ ความงามของผ้าที่ปรากฏในแต่ละผืนนั้นสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีคุณค่า ลวดลายของผืนผ้าไทยมีคุณค่างดงาม มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักดีในนานาประเทศ ในปัจจุบันคนไทยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้าน มากขึ้นหันมาบริโภคสินค้าไทย นิยมแต่งกายด้วยผ้าไทย ที่ทำจากผ้าทอมือในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ที่มีเอกลักษณ์ต่างกันไปตามท้องถิ่น มีเสน่ห์ในตัวเอง

ผ้าทอพื้นบ้านของไทย เป็นศิลปะพื้นบ้านที่มีความสวยงาม วิจิตร ประณีต แตกต่างกันไป ตามชาติพันธุ์ที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายที่อยู่ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น กันมาเรื่อย ๆ เกิดเป็นวัฒนธรรมที่ยากจะลืมเลือน ผ้าทอของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละที่ ก็มีรูปแบบและลวดลายพิเศษเฉพาะตัว ตามพื้นฐาน คติความเชื่อ สภาพภูมิประเทศ สภาพอากาศ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ ลวดลายที่แต่ละกลุ่มชนออกแบบอยู่บนผ้าทอนั้นนับว่าเป็นงานศิลปะอย่างหนึ่ง ที่ได้จากการประดิษฐ์คิดค้น รังสรรค์ เป็นความสามารถอันยากที่จะอธิบาย ในการออกแบบที่มีความลงตัว ทั้งด้านคุณภาพ ความสวยงาม และประโยชน์ใช้สอยแต่ละชนิด การทอผ้าพื้นบ้านในประเทศไทยนั้นกระจายอยู่ทั่วไป แตกต่างกันไปตามสิ่งแวดล้อม คตินิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี การทอผ้าในแต่ละกลุ่มชนแต่ละเชื้อชาติ ที่มีเชื้อสายเดียวกันจะมีลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมที่มั่นคง เป็นหนึ่งเดียว ทำให้ผ้าทอของชนกลุ่มนั้น ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตนเด่นชัด ดังเช่น ผ้าทอลายโบราณบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ที่มีการทอผ้าฝ้ายลายโบราณ ที่สืบเชื้อสายมาจากชุมชน “ลาวครั่ง” ในประเทศลาว ที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเมื่อหลายร้อยปีก่อน

ผ้าทอของกลุ่มลาวครั่งที่อพยพมาจากประเทศลาว นับเป็นเวลานานกว่า 200 ปีที่ชนกลุ่มนี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงมาสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดภาคกลาง อาทิ จังหวัดชัยนาท จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดกาญจนบุรี (สิทธิชัย สมานชาติ . 2545: 72)

ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี นับเป็นอีกแห่งหนึ่งที่อุดมไปด้วยแหล่งสืบสานงานภูมิปัญญาด้านการทอผ้าพื้นเมือง และกระจายอยู่ทั่วไป จังหวัดอุทัยธานีมีแหล่งทอผ้าลายโบราณอยู่หลายแห่ง สำหรับอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นแหล่งทอผ้าที่น่าสนใจ จัดเป็นหนึ่งในแหล่งภูมิปัญญาด้านผ้าฝ้ายทอมือ ได้รับการยอมรับว่ามีกระบวนการแบบโบราณ และบ่งบอกถึงความเป็นผ้าฝ้ายทอมือของเมืองอุทัยธานีอย่างแท้จริง จึงเป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติลาวครั่งที่ อพยพมาอาศัยอยู่ในตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน ตำบลทัพหลวง ตำบลบ้านบึง ตำบลห้วยแห้ง ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ และ ยังคงผลิตผ้าทอ ตามรูปแบบวิธีการผลิตผ้าทอแบบโบราณซึ่งได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษอย่างเคร่งครัดทำให้ผ้าทอลายโบราณของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นผ้าทอที่ทรงคุณค่าและเป็นที่ยอมรับตลอดจนเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

การทอผ้าของจังหวัดอุทัยธานี เป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เป็นมรดกสืบทอดต่อกัน มาของชนชาติลาวครั้งจากอดีตถึงปัจจุบัน และ สำหรับการทอผ้าฝ้ายลายโบราณวัฒนธรรมลาวครั้งที่ อำเภอบ้านไร่ เป็นงานศิลปะพื้นบ้าน ที่สะท้อนวิถีชีวิตวัฒนธรรม และอารยธรรม ที่แสดงถึงการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษ และสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีการทอผ้าและลวดลายมาจนถึงปัจจุบัน ลวดลายผ้า นับเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเล่าเรื่องชาติพันธุ์ โดยใช้ผ้าทอมือเป็นสิ่งบอกเล่าเรื่องราว ลักษณะการทอผ้าฝ้ายมีความประณีตเป็นพิเศษ มีลวดลายเฉพาะตัว ซึ่งเป็นลวดลายโบราณ ผ้าทอของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีเป็นงานศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดขึ้นจากรากเหง้าของภูมิปัญญาพื้นบ้านที่คนในท้องถิ่นดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายด้วยการยังชีพกสิกรรม โดยใช้เวลาว่างมาถักทอ ซึ่งได้สืบทอดจากบรรพบุรุษมาอย่างเคร่งครัดพร้อม ๆ กับโยงวิถีชีวิตปัจจุบันแทรกเข้าไปในผืนผ้าจนได้ผลงานอันสะท้อนถึงจิตวิญญาณของคนพื้นบ้านอย่างแท้จริง

ผ้าทอบ้านไร่ มีลวดลายที่ประณีตงดงาม และมีเอกลักษณ์โดดเด่นแตกต่างจากผ้าทอมือที่อื่น ๆ ลักษณะของผ้าทอมือบ้านไร่ เป็นผ้าฝ้ายทอมือลายโบราณ เช่น ลายตีนจก ที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปี ซึ่งถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผ้าฝ้ายทอมือเหล่านี้ได้ทอใช้กันในครัวเรือนมานานกว่าร้อยปี สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่เรียกตัวเองว่า“กลุ่มผ้าทอบ้านไร่” ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่จนทุกวันนี้ ทำให้ผ้าทอของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นผ้าทอที่ทรงคุณค่าด้วยความสวยงาม ประณีต จัดเป็นมรดกที่ล้ำค่าอย่างหนึ่งของท้องถิ่น เป็นที่นิยมและรู้จักของบุคคลทั่วไปผ้าทอของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เป็นงานศิลปะพื้นบ้าน ที่มีกระบวนการผลิตต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง ปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด แต่ยังคงมีการอนุรักษ์ลวดลายและการทอแบบดั้งเดิมเป็นผลิตภัณฑ์สินค้า OTOP ที่มีมาตรฐานระดับห้า ดาว สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านชุมชนผ้าทอบ้านไร่ เป็นแหล่งสินค้าพื้นเมืองและแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัดอุทัยธานี มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจมาเยี่ยมชมและเลือกซื้อผลิตภัณฑ์อยู่เป็นประจำ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ น่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป ที่จะใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาหาความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตการทอผ้า ให้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาให้กับบุคคลรุ่นหลังสืบไป รวมถึงเป็นการเผยแพร่ผลิตภัณฑ์และพื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานีได้อีกทางหนึ่งด้วย (บุญอุ้ม วงศ์บุตร, 2545: 3)

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลดังกล่าว พบว่าข้อมูลที่เป็นเอกสาร ตำรา และงานวิจัยเกี่ยวกับผ้าทอโบราณบ้านไร่ ยังมีน้อย และยังขาดข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนการเห็นคุณค่าของผ้าทอพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศชาติ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนความเป็นมาของวัฒนธรรม

สำคัญ ๆ ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ภูมิปัญญาของกลุ่มชน การสืบทอดผลงานทางศิลปะพื้นบ้าน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้าทอลายโบราณบ้านไร่ของกลุ่มชนลาวครั่ง ในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง และกลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน ชุมชนบ้านใหญ่ ซึ่งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมการทอผ้าของกลุ่มชน อันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผ้า ฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั่ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ใน 3 กลุ่มทอผ้า ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ในประเด็น

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ
2. ลวดลาย
3. การใช้สี
4. กระบวนการถ่ายทอด

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึง กระบวนการผลิต ผ้าทอ ลวดลาย การใช้สี และกระบวนการถ่ายทอด ของผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั่ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม
3. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของผ้าทอพื้นบ้านอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ผ้า ฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั่ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 3 กลุ่มทอผ้า คือ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ในประเด็น

- 1.1 กระบวนการผลิตผ้าทอ
 - 1.1.1 การเตรียมวัตถุดิบ

1.1.2 วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับทอผ้า

1.1.3 ขั้นตอนและกรรมวิธีการทอผ้า

1.2 ลวดลาย

1.2.1 ลวดลายสัตว์

1.2.2 ลวดลายพันธุ์ไม้

1.2.3 ลวดลายเรขาคณิต

1.3 การใช้สี

1.3.1 การใช้สีในวงจรัสสีธรรมชาติ

1.3.2 การใช้สีตามวรรณะ

1.3.4 การใช้สีตัดกัน

1.4 กระบวนการถ่ายทอด

1.4.1 วิธีการถ่ายทอด

1.4.2 ขั้นตอนการถ่ายทอด

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี แบ่งเป็น

2.1 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพจำนวน 50 ผืน

2.2 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่งจำนวน 50 ผืน

2.3 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่จำนวน 50 ผืน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง หมายถึง ผ้าฝ้ายทอมือ ที่ใช้เทคนิคการทอผ้าแบบ “จก” โดยการใช้ชนเม่งงัด หรือนิ้วควักด้ายยื่นขึ้นมา ทำให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เป็นผ้าที่ทอขึ้นจากฝีมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

2. ลวดลาย หมายถึง ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าที่เกิดจากกระบวนการผลิตต่าง ๆ

3. การใช้สี หมายถึง การใช้สี ในวงจรัสสีธรรมชาติ การใช้สีตามวรรณะ การใช้สีตัดกัน เพื่อใช้ในการย้อมและออกแบบลวดลายผ้า

4. กระบวนการถ่ายทอด หมายถึง วิธีการหรือแบบแผนที่ผู้สอนและผู้เรียนใช้ในการถ่ายทอดทักษะเทคนิค การเรียนรู้ การสังสรรค์ และพัฒนาวิธีการทอผ้าฝ้าย เป็นความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อมด้วยวิธีการต่าง ๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวិเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับ จังหวัดอุทัยธานี
2. ข้อมูลเกี่ยวกับลาวครั้ง
3. ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าไทย
4. กระบวนการทอผ้า
5. ลวดลายของผ้าทอ
6. การใช้สีในการทอผ้า
7. กระบวนการถ่ายทอด
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดอุทัยธานี

1.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดอุทัยธานี

อุทัยธานี เป็นเมืองที่มีเรื่องราวทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ เป็นแหล่งที่อยู่ของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เคยเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณสมัยทวารวดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญ และเป็นที่ยึดกำเนิดของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก พระชนกบิดาในรัชกาลที่ 1 ได้ประสูติ ณ บ้านสะแกกรัง นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ฝืนป่าห้วยขาแข้ง ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลก จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติมีแม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำสะแกกรัง ที่วิถีชีวิต และการดำรงชีวิตของประชาชนผูกพันกับแม่น้ำสายนี้ พร้อมทั้งสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่นอก กเหนือจากการปลูกข้าว คือ การทำประมงน้ำจืด โดยปลาที่นิยมเลี้ยง และสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัด คือ ปลาแรด สมดังคำขวัญประจำจังหวัดที่ว่า อุทัยธานี เมืองพระชนกจักรี ปลาแรดรสดี ประเพณีเทโว ส้มโอบ้านน้ำตก มรดกโลกห้วยขาแข้ง แหล่งต้นน้ำสะแกกรัง ตลาดนัดดังโคกระบือ

ขนาดที่ตั้ง

จังหวัดอุทัยธานี ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนล่าง มีพื้นที่ทั้งหมด 6,730 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,206,404 ไร่ พื้นที่ทางการเกษตร 2,034,290 ไร่ นอกจากนี้ เป็นพื้นที่ที่มีสภาพเป็นพื้นที่คุ้มครอง เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ 9 แห่ง วนอุทยาน 2 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง เขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับกิ่งอำเภอชุมตาบง อำเภอลาดยาว อำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ และอำเภอมโนรมย์ จังหวัดชัยนาท

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอวัดสิงห์ อำเภอกิ่งหนองมะโมง อำเภอกิ่งเนินขาม จังหวัดชัยนาท

อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และอำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี และอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ตราประจำจังหวัดอุทัยธานี

รูปพลับพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรีตั้งอยู่บนยอดเขาแก้วความหมายของตราประจำจังหวัดอุทัยธานี พลับพลาจตุรมุข หน้าบรรณศาลาตราจักรี เป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนาถ แห่ง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ด้วยมีหลักฐานจากจดหมายเหตุว่า บ้านสะแกกรัง อันเป็นที่ตั้งของจังหวัดอุทัยธานี เป็นบ้านเกิดของสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนกนาถฯ

ดอกไม้ประจำจังหวัด

ดอกไม้ประจำจังหวัดอุทัยธานี คือ ดอกสุพรรณิการ์ หรือมีชื่อพื้นเมืองว่า ฝ้ายคำ มีขึ้นทั่วไป บริเวณเขาสะแกกรัง

สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

ประชากรมีรายได้เฉลี่ยต่อหัว 47,867 บาท ปีผลิตภัณท์มวลรวมของจังหวัด 14,499 ล้านบาท ขึ้นอยู่กับสาขาการเกษตรมากที่สุด รองลงมา คือ การค้าส่ง และค้าปลีก และสาขาบริหาร มีระบบโครงการชลประทานขนาดใหญ่ คือ อ่างเก็บน้ำทับเสลา โครงการชลประทานขนาดกลาง 3 แห่ง คือ เขื่อนวังร่มเกล้า ฝายทัพคล้ายและอ่างเก็บน้ำห้วยขุนแก้ว และโครงการชลประทานขนาดเล็ 7 โครงการ การประกอบอาชีพที่สำคัญ คือ ภาคการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ประกอบด้วย ข้าว อ้อย ลำปะหรั่ง ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์

สภาพทางสังคม

ทางด้านการศึกษา มีสถานศึกษาในระบบโรงเรียน จำนวน 300 แห่ง แยกเป็นสังกัด สปช . 21 แห่ง สังกัดกรมสามัญศึกษา 21 แห่ง สังกัดเทศบาล 5 แห่ง สังกัดกรมการศาสนา 3 แห่ง สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่ง และสังกัดสถาบันราชภัฏ 1 แห่ง ทางด้านสาธารณสุข มีโรงพยาบาลประจำจังหวัด 1 แห่ง 350 เตียง โรงพยาบาลชุมชนครบทุกอำเภอ ระดับตำบลมีสถานีอนามัยให้บริการครอบคลุมทุกตำบล จำนวน 90 แห่ง

การปกครองแบ่งออกเป็น 8 อำเภอ

1. อำเภอเมืองอุทัยธานี
2. อำเภอทัพทัน
3. อำเภอสว่างอารมณ์
4. อำเภอหนองขาหย่าง
5. อำเภอหนองขาหย่าง

6. อำเภอบ้านไร่
7. อำเภอลานสัก
8. อำเภอห้วยคต

1.2 ข้อมูลอำเภอบ้านไร่ สภาพทั่วไป

อำเภอบ้านไร่ แบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 13 ตำบล คือ ตำบลบ้านไร่ ตำบลทัพหลวง ตำบลห้วยแห้ง ตำบลคอกควาย ตำบลวังหิน ตำบลเมืองกาจ ตำบลแกนมะกรูด ตำบลหนองจอก ตำบลหูช้าง ตำบลบ้านบึง ตำบลบ้านใหม่คลองเคียน ตำบลหนองปรกกล้วย และตำบลเจ้าวัด ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดอุทัยธานี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 80 กิโลเมตร เป็นที่ราบสูงลาดเอียงจากทิศตะวันตกมีภูเขาสลับซับซ้อน และป่าไม้ซึ่งจะเป็นป่าดิบ มีพื้นราบลุ่มเพียงเล็กน้อย สภาพของดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ มีเขตป่าสงวนแห่งชาติ 5 แห่งพื้นที่ประมาณ 2,080,810 ไร่

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ของอำเภอบ้านไร่ที่สำคัญ คือ ประเพณีปิดบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีที่ทำขึ้นเป็นประจำทุกปี ในตำบลทัพหลวง หนองจอก ห้วยแห้ง คอกควาย โดยจะทำในช่วงเดือนพฤษภาคม ประเพณีปิดบ้านเป็นประเพณีที่ทุกคนให้หมู่บ้านจะไม่ออกมาจากหมู่บ้าน โดยจะมีกิจกรรมในการทำบุญ กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านของหมู่บ้าน และยังมีประเพณีอื่นที่น่าสนใจ เช่น ประเพณีแห่ค่างดอกไม้ ทำในตำบลเจ้าวัด ประเพณีไหว้เจดีย์ ในตำบลคอกควาย และประเพณีจุลกฐิน ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านในตำบลทัพหลวงจะกระทำเป็นประจำทุกปี โดยการนำฝ้ายมาผลิตเป็นด้าย และจะต้องทอผ้าจิวรถวายพระสงฆ์ และย้อมสีให้เสร็จภายในวันเดียว ซึ่งจะกระทำในช่วงเทศกาลกฐิน อำเภอบ้านไร่ ยังมีประเพณีที่สำคัญหลายประเพณี เนื่องจากประชากรในอำเภอมีวัฒนธรรมจาก ลาวครั้ง กระเหรี่ยง

ประชาชนชาวอำเภอบ้านไร่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำไร่อ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง สับปะรด และข้าว เมื่อก่อนอ้อย และมันสำปะหลังเป็นพืชผลทางการเกษตรที่ประชาชน ทำกันเป็นส่วนมาก และเป็นพืชผลที่นำรายได้เข้าสู่อำเภอบ้านไร่ แต่ปัจจุบันพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญของอำเภอบ้านไร่ และนำรายได้การส่งออกมาสู่อำเภอบ้านไร่ที่สำคัญและเป็นที่ยึดของคนทั่วไปได้แก่ สับปะรด จะปลูกกันมากในพื้นที่ตำบลคอกควาย โดยเกษตรกรจะส่งผลผลิตให้กับโรงงานสับปะรดกระป๋อง ในปัจจุบันเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบ้านไร่ ประสบปัญหาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ไม่ว่าจะเป็นอ้อย ข้าวโพด สับปะรด และมันสำปะหลัง ประกอบกับบางปีประสบกับปัญหาความแห้งแล้ง ทำให้เกษตรกรได้รับความเดือดร้อน บางหมู่บ้านจึงต้องมีการหาอาชีพเสริม

อาชีพเสริมที่สำคัญของอำเภอบ้านไร่ คือ การทอผ้าพื้นเมือง ผ้าทอในอำเภอบ้านไร่จะเป็นผ้าฝ้าย ลายผ้าทอจะเป็นลายโบราณ ซึ่งก็นับว่าเป็นอาชีพที่นำรายได้เข้าสู่อำเภอบ้านไร่ได้เป็นอย่างดี อำเภอบ้านไร่ เป็นอำเภอที่ค่อนข้างเงียบสงบ ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปนัก แต่ถ้าเทียบกับอำเภอต่างๆ ในจังหวัดอุทัยธานีแล้ว อำเภอบ้านไร่ เป็นอำเภอที่มีพื้นที่มากที่สุดในจังหวัด เทียบเท่าได้ว่าครึ่งหนึ่งของจังหวัดอุทัยธานี คือ อำเภอบ้านไร่ หากใครที่ยังไม่เคยมาสัมผัสบรรยากาศ และวิถีชีวิตชนบท ของชาวบ้าน ลองเลือกอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี แล้วจะรู้สึกประทับใจกับบรรยากาศสบาย ๆ และวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนท้องถิ่น ผ้าทอในอำเภอบ้านไร่ นิยมทำกันหลายตำบล แต่ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในฝีมือการทอผ้าแล้วนั้น มีอยู่หลัก ๆ ด้วยกันคือ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ ตั้งอยู่ในตำบลบ้านบึง กลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง ตั้งอยู่ในตำบลห้วยแห้ง และกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่ ตั้งอยู่ในตำบลบ้านไร่

ประวัติความเป็นมาของบ้านนาตาไฟ ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี สภาพทั่วไปของตำบล

ห่างจากอำเภอบ้านไร่ 1 กิโลเมตร พื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขามีความลาดเอียง สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่ปัจจุบันเป็นชุมชนชนบท พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการเกษตรกรรม

ประวัติความเป็นมาของบ้านนาตาไฟ

ราษฎรบ้านนาตาไฟ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี สืบเชื้อสายมาจากชนชาติลาว “ลาวครั่ง” ซึ่งได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อประมาณ 300 ปีก่อน และกระจายตัวตั้งหลักแหล่งอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดอุทัยธานี และได้นำเอาความรู้ด้านหัตถกรรม การทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมติดมาด้วย ซึ่งสืบทอดเป็นมรดกที่บรรพบุรุษของชาวลาวครั่งมอบให้ไว้แก่ลูกหลานจวบจนปัจจุบัน สาเหตุที่เรียกว่า “ลาวครั่ง” เพราะเมื่อก่อนชนเผ่านี้นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีแดง ซึ่งสีแดงที่ใช้ย้อมผ้านำมาจาก “ครั่ง” เพราะตัวครั่งหรือผลิตภัณฑ์จากครั่งจะให้สีแดง ทุกวันนี้ลูกหลานชาวลาวครั่งได้สืบทอดประเพณีการทอผ้าลวดลายโบราณอันงดงาม และพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อเป็นการอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านและเสริมรายได้ให้กับครอบครัวและเศรษฐกิจของหมู่บ้านชาวลาวครั่ง ดังนั้นการทอผ้าวัฒนธรรมลาวครั่งของราษฎรบ้านนาตาไฟจึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และถือเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อีกทั้งงานทอผ้าถือเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตมนุษยอันยาวนานมาแต่อดีตกาลที่ยังคงสืบทอดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้านนาตาไฟจนมาถึงปัจจุบัน

ข้อมูลทั่วไปของบ้านนาตาไฟ

บ้านนาตาไฟหมู่ที่ 3 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี อยู่ห่างจากจังหวัดอุทัยธานี ไปทางทิศใต้ระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวก สามารถเดินทางโดยทางรถยนต์ โดยใช้ถนนหมายเลข 333 อุทัยธานี – บ้านไร่ อาชีพหลักประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ทำไร่ทำน ไร่อ้อย และไร่ข้าวโพด อาชีพเสริมทอผ้าฝ้าย

การก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ราษฎรบ้านนาตาไฟมีอาชีพหลักคือการทำเกษตรกรรม ทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง และปลูกฝ้าย หลังจากเสร็จภารกิจอาชีพหลักบางคนใช้เวลาว่างทอผ้าพื้นเมืองไว้ใช้และไว้จำหน่าย เป็นอาชีพเสริม เมื่อ พ.ศ. 2530 โดยการสนับสนุนของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย โดยพัฒนากรอำเภอ และพัฒนากรจังหวัดอุทัยธานี เป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุน และรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม และใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มไฟจิตต์ทอผ้า” ก่อตั้งได้ประมาณ 5 ปี แต่ประสบความสำเร็จ จึงต้องยกเลิกกลุ่มไป ต่อมาสำนักงานจังหวัดอุทัยธานี โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ได้เข้ามารวบรวมสมาชิกและจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ โดยจัดส่งวิทยากรเข้ามาฝึกอบรมการย้อมฝ้ายด้วยสีธรรมชาติ จึงเป็นจุดเริ่มต้นก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2535 และใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ” แต่ชื่อ “กลุ่มไฟจิตต์ทอผ้า” ก็ยังใช้ชื่ออยู่ ก่อปรกัได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านการผลิต การจัดการ การตลาด ประกอบกับผ้าฝ้ายลายพื้นเมืองโบราณของบ้านนาตาไฟมีรูปลักษณะ ที่โดดเด่นเป็นที่ต้องการของท้องตลาด โดยเฉพาะผ้าจกผสมชนิดที่ประยุกต์ทำเป็น ผ้าลายสัตว์ในนวนอุทยานห้วยขาแข้งมาทอลงบนพื้นฝ้ายรูปช้างที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทออำเภอบ้านไร่ ที่มีความโค้งมนอ่อนช้อยดูงดงามยิ่งนัก อาชีพการทอผ้าบ้านนาตาไฟ เป็นการรักษานบถ ธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมให้แก่ลูกหลานสามารถสืบสานเป็นมรดกของชนรุ่นหลัง สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และทำให้เศรษฐกิจในครอบครัวดีขึ้น ลดปัญหาการว่างงานหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และที่สำคัญสามารถสร้างงานสร้างรายได้ให้กับทุกคนที่มีความขยัน อดทน ประณีต มีความคิดริเริ่มในการประดิษฐ์หลายอย่างหลากหลาย แต่งเติมสีสันให้สวยงามเป็นที่ดึงดูดใจกับลูกค้าและบุคคลทั่วไป

การบริหารงานของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ จัดเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยว (JBIC) ตามมติคณะรัฐมนตรีที่ให้ความเห็นชอบตามข้อเสนอของ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาอาชีพและกระจายรายได้สู่หมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบท โดยใช้เงินกู้จาก Japan Bank for International Cooperation (JBIC) ปัจจุบัน มีนางอำไพ สารรัตน์ เป็นประธานกลุ่มไฟจิตต์ทอผ้า มีสมาชิกที่จดทะเบียนจำนวน

34 ราย และมีสมาชิกที่ไม่จดทะเบียนประมาณ 60 ราย ที่ไม่จดทะเบียนเนื่องจากอยู่กระจัดกระจาย หลายหมู่บ้าน หลังจากมีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมเพื่อการท่องเที่ยว (JBIC) กลุ่มมีการคัดเลือกสมาชิกและราษฎรในหมู่บ้านทำหน้าที่บริหารงานในทุก ๆ ด้าน ตามกรอบโครงสร้างที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมกำหนด

รายได้ต่อเดือน

รายได้ของสมาชิก สมาชิกจะมีรายได้จากการนำผลิตภัณฑ์จากผ้ามาฝากขายที่กลุ่ม โดยเฉลี่ยประมาณ 3,000-4,000 บาท/คน/เดือน รวมรายได้ภายในกลุ่มโดยประมาณ 102,000-136,000 บาท/เดือน สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมา เฉลี่ยเดือนละประมาณ 500-1,000บาทต่อเดือน เนื่องจากการตลาดดีขึ้น การจำหน่ายเพิ่มมากขึ้น

ชนิดของผลิตภัณฑ์

ชนิดของผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ประกอบด้วย ผ้าลายตีนจกผสมชนิด ผ้าถุง ผ้าคลุมไหล่ลายโบราณ ผ้าสไบลายโบราณ ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมเตียง ผ้ารองจาน ผ้าพันคอ ผ้าตัดชุด ที่รองนั่ง ย่อม หมอนอิง หมอนสี่เหลี่ยม ฯลฯ

ลักษณะเด่นของผ้าทอบ้านนาตาไฟ

ผ้าทอของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีอยู่หลายแห่งแต่ละแห่งมีลักษณะแตกต่างกันไป แต่สำหรับกลุ่มบ้านนาตาไฟ มีลักษณะที่แตกต่างจากที่อื่นทั่วไป ดังนี้

1. ผ้าฝ่ายจกของบ้านนาตาไฟ สีแดงลายจะไม่ทับสีอื่น จะจกเฉพาะลายสีแดงสีแดงตลอด ถ้าจกที่อื่น จกข้างหลังลายจะทับกันไม่เป็นระเบียบ
2. คงความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนที่อื่น ตรงที่นำลายโบราณมาใช้ไว้ในผ้าแต่ละผืน และสามารถที่จะพัฒนาลวดลายใหม่ ๆ ลายที่ทอจะไม่อยู่กับที่ที่สามารถที่จะประดิษฐ์ไปเรื่อย ๆ ไม่จำกัดลาย แต่ก็ยังคงลวดลายเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟไว้
3. วิธีการทอผ้าขึ้นที่ต้องทอต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันโดยไม่มีการต่อผ้า

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านผาทั่ง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี สภาพทั่วไปของตำบล

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีภูเขาสลับซับซ้อน สภาพดินอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการปลูกพืช และเลี้ยงสัตว์

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านผาทัง

หมู่บ้านบ้านผาทังปัจจุบันตั้งอยู่ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เดิมเรียกกันว่า “ปะทัง” เพราะบริเวณที่ตั้งเป็นลักษณะเชิงเขา มีแหล่งน้ำลำห้วยซึ่งไหลมาจากหุบเขา บริเวณที่ตั้งเดิมเป็นหน้าผาเมื่อน้ำไหลมาปะทะกันกับหน้าผา จึงเรียกว่า “บ้านปะทัง” ต่อมาเสียงของคำได้กลายเป็นบ้านผาทัง ณ บริเวณนี้มีศูนย์หัตถกรรมผ้าทอลายโบราณ ซึ่งเป็นที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านนี้ ลวดลายที่ทอนั้นจะเป็นลวดลายมาแต่โบราณ ชุมชนที่เกิดขึ้นนี้เกิดจากการอพยพของชาวลาวซึ่งเรียกว่า “ลาวครั่ง” บริเวณแห่งนี้มีชนชาวลาวซึ่งอพยพหนีภัยสงครามมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอบ้านไร่ ประมาณ 200-300 ปีมาแล้ว การอพยพของชาวลาวนี้ได้แยกย้ายกระจัดกระจายอยู่ตาม หมู่บ้านต่าง ๆ ถึง 114 หมู่บ้าน ในอำเภอบ้านไร่มีประชากรประมาณ 60,000 คน เป็นคนไทยเชื้อสายลาวประมาณ 50,000 คน ตั้งหลักแหล่งตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอบ้านไร่ ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะมีการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม แต่จะมีลักษณะในการทอคล้าย ๆ กัน คือ การอนุรักษ์ลวดลายรูปแบบของดินจกตามภูมิปัญญาของชนชาติลาวดั้งเดิม

การก่อตั้งกลุ่มทอผ้าบ้านผาทัง

หมู่บ้านผาทัง ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ทำนํ้าปะหลัง ไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด มีกลุ่มอาชีพเสริม คือ การทอผ้า การแปรรูปและถนอมอาหาร ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุน โดยมี นางทองดี ภูริผล และผู้ใหญ่วัชร ภูริผล เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 แต่เดิมนั้น การทอผ้าเกือบจะสูญหายไปจากกลุ่มลาวครั่ง แต่เนื่องจากอาชีพทางด้านเกษตรนั้นมีรายได้น้อย ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ เกิดปัญหาการตกงาน คนในหมู่บ้านใช้เวลาว่างไปในทางอบายมุขต่าง ๆ เช่น ดื่มเหล้า เล่นการพนัน นางทองดี และผู้ใหญ่วัชร ภูริผล ได้ปรึกษากับบรรดาญาติพี่น้องชาวบ้านผาทัง ว่าควรจะมีการรวมกลุ่มทอผ้า โดยจะส่งผลผลิตมาที่บ้านนางทองดี ภูริผล เพื่อจำหน่าย ในการรวมกลุ่มเริ่มแรกของการก่อตั้งมีผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 10 คน เมื่อจำหน่ายได้แล้วก็จะแบ่งรายได้ให้สมาชิกในกลุ่ม

การบริหารงานของกลุ่มผ้าทอผาทัง

การดำเนินงานของกลุ่มทอผ้าบ้านผาทัง ได้ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักเก็บออม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในหมู่บ้าน และพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในพื้นที่ให้มีรายได้สูงขึ้น มีโครงการอบรมต่าง ๆ เช่น โครงการกีกระตุก โครงการฝึกอบรมการย้อมสีฝ้ายด้วยธรรมชาติ ได้รับ การสนับสนุนจากประชาสงเคราะห์จังหวัดอุทัยธานี ส่งเสริมการทอผ้าไหมหอม ได้จัดโครงการอบรมผู้นำสตรีชนบท ทางกลุ่มแม่บ้านผาทังได้ส่งนางทองดี ภูริผล ไปอบรมการทอผ้าไหมหอมที่จังหวัดลำปาง โดยสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้ในการฝึกอบรม และได้ให้ความช่วยเหลือโดยให้การสนับสนุนทุนหมุนเวียนจำนวน 40,000 บาท เพื่อนำไปจัดซื้อวัตถุดิบในการทอผ้า เมื่อหลังจากอบรมแล้วก็กลับมา

ตั้งกลุ่มโดยประกาศรับสมัครเพิ่ม เริ่มแรกมีจำนวน 40 คน โดยสมาชิกกลุ่มจะเป็นผู้ผลิต เมื่อทอเสร็จ กลุ่มสมาชิกจะกำหนดในเรื่องของราคาต้นทุนและราคาจำหน่าย เมื่อจำหน่ายได้หักค่าต้นทุนค่าวัสดุดิบ และแบ่งกำไรจากการขายให้กลุ่มสมาชิกฝิ่นละ 10 บาท

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้งมีสมาชิก 120 คน มีการรวมกลุ่มกันทอผ้าในบริเวณเดียวกัน จัดทำกิจกรรมร่วมกัน มีข้อตกลงของกลุ่ม มีคณะกรรมการดำเนินงาน มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม และแบ่งการทำงานชัดเจน มีรายได้และแบ่งปันผลกำไรทุก และที่มีทำการกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 2 ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

รายได้ต่อเดือน

รายได้ของสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 2,500-3,000 บาท/คน/เดือน สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้เพิ่มขึ้น เฉลี่ย 1,000 บาท/คน/เดือน รวมรายได้ภายในกลุ่มประมาณ 40,000-196,000 บาท/เดือน

ชนิดของผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอบ้านผาทั้ง ประกอบด้วย ผ้าขาวม้า ผ้าสไบ ผ้าคลุมเตียง ผ้าตีนจก ผ้าหม่ลายผ้ารองจาน ย่อม ผ้าชุดลายโบราณจกทั้งพื้น ฯลฯ

ลักษณะเด่นของผ้าทอผาทั้ง

ลักษณะเด่นของผ้าจะมีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผ้าฝ้าย และลักษณะที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของผ้าทอผาทั้ง คือ เชิงชายผ้ามีตีนเป็นผ้าตีนจก ลักษณะลวดลายมีลักษณะเป็นลวดลายโบราณสืบเนื่องจากบรรพบุรุษ เช่น ลายพญานาค ลายขอหลวง ลายขอชื่อ ลายดอกพิกุล ลายสัตว์ชนิดต่าง ๆ เดิมสีสันทันจะมีลักษณะสีสด และใช้สีติดกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันมีการพัฒนาการเลือกสีสันทันและลวดลาย การดูแลรักษาจะซักได้ง่าย ไม่ยืดหรือหด สีไม่ตก ใสสบาย แต่ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับ การดูแลรักษาด้วย หรือเมื่อซักแล้วควรตากอยู่ในร่ม ปัจจุบันจะไม่มีปัญหาเรื่อง สีตก เนื่องจากอุตสาหกรรมจังหวัดอุทัยธานีได้มาให้ความรู้เรื่องการย้อมสีผ้าด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

ประวัติความเป็นมาของตำบลบ้านไร่ ชุมชนบ้านใหญ่ ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

สภาพทั่วไปของตำบล

ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูงมีภูเขาสลับซับซ้อน สภาพดินอุดมสมบูรณ์เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตำบลบ้านไร่

ตำบลบ้านไร่ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีทำเลที่เหมาะสม ในการตั้งบ้านเรือน และประกอบอาชีพ ราษฎรมีพื้นเพดั้งเดิมอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2482 ได้เกิดสงครามอินโดจีน - ฝรั่งเศส ขึ้นในเวียงจันทน์ ส่งผลให้

บ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย ผู้คนในเวียงจันทน์จึงอพยพมาโดยแยกออกเป็นสองสาย คือ มาทางแม่น้ำโขง ลอยตามน้ำมา หนองคาย ลพบุรี สระบุรีเป็นสายใต้ ชัยภูมิเป็นสายเหนือ และได้อพยพมาเรื่อย ๆ จนมาตั้งถิ่นฐานที่ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เมื่อ พ.ศ. 2468 จนถึงปัจจุบัน

การก่อตั้งกลุ่มผ้าทอพื้นบ้าน ชุมชนบ้านใหญ่

การจัดตั้งกลุ่มแรก ๆ กลุ่มทอผ้าจะทอผ้ากันตามบ้านของตนเอง และได้มีการจัดประกวดผ้าทอขึ้น ซึ่งกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านก็ได้ส่งประกวดในนามของหมู่บ้านและได้รางวัลชนะเลิศ ในปี .ศ. 2535 ต่อมาทางจังหวัดอุทัยธานีได้เล็งเห็นความสำคัญก็ได้ให้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านขึ้น อย่างเป็นทางการเมื่อเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2536 โดยรวมสมาชิกในหมู่บ้านไร่ หมู่ 1 ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี จำนวนสมาชิกในครั้งแรก มี 9 คน มีนางสมบัติ ยอดสง่า เป็นผู้เริ่มการจัดตั้งกลุ่มผ้าทอขึ้น แต่ในระยะแรก ๆ ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ต่อมา พ .ศ. 2539 ก็ได้เกิดน้ำท่วมหมู่บ้านทำให้อุปกรณ์การทอผ้าได้ลอยไปกับน้ำ เหลือเพียงแต่ฝ้ายจำนวนหนึ่งเท่านั้น ต่อมาก็ได้ สส . นพดล พลเสน เข้ามาช่วยทางด้านเงินทุนและใช้มาจนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันได้ฟื้นฟูอุตสาหกรรมทอผ้าพื้นบ้าน โดยการสนับสนุนของพัฒนาชุมชนและกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ

การบริหารงานของกลุ่มพื้นบ้าน ชุมชนบ้านใหญ่

ปัจจุบันมีสมาชิก 25 คน สมาชิกจะทอตามบ้าน และร่วมกันทอเป็นบางส่วน ผ้าทอส่วนหนึ่งจะส่งให้กลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้งตามแบบ สี ลวดลายที่สั่ง และผลผลิตบางหนึ่งจะจำหน่ายที่ที่ตั้งของกลุ่ม และมีที่ทำกรกลุ่มตั้งอยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ 1 ถนนสุขาภิบาล ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่จังหวัดอุทัยธานี

รายได้ต่อเดือน

รายได้ของสมาชิกโดยเฉลี่ยประมาณ 2,000-3,000 บาท/คน/เดือน รวมรายได้ภายในกลุ่มประมาณ 140,000-160,000 บาท/เดือน

ชนิดของผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ ผ้าซิ่น ผ้าสไบ ผ้าขาวม้า ผ้าคลุมโต๊ะ ผ้าลายโบราณ ผ้าลายแต่งต่าง ๆ ฯลฯ

ลักษณะเด่นของผ้าทอพื้นบ้าน ชุมชนบ้านใหญ่

ผ้าที่ใช้ทอไม่มีสารเคมี การย้อมใช้สีจากวัตถุดิบธรรมชาติ ผ้าทุกชิ้นสีและลวดลายจะไม่เหมือนกันเลย ลายที่ทอจะมีความประณีต ละเอียดย่อน สามารถสลั้บสี(จก)ได้ในแถวเดียวกัน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับลาวครั้ง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีประชากรที่อาศัยอยู่ในประเทศหลากหลายเผ่าพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นคนไทยดั้งเดิม จีน หรือลาว ที่อพยพเข้ามาทำมาหากินในประเทศไทย ทำให้เกิดความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีประวัติหรือเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป

มยุรี ถาวรพัฒน์ และเอมอร เซาว์นสวน ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งไว้ว่า

ลาวครั้งเป็นชื่อของภาษาและกลุ่มผู้ที่มีเชื้อสายลาวกลุ่มหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย เช่น จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดชัยนาท และจังหวัดอุทัยธานี ลาวครั้งมักเรียกตนเองว่าลาว หรือลาวซี้คั้ง หรือลาวคั้ง ความหมายของคำว่า ซี้คั้ง หรือคั้ง นั้น ไม่ทราบความหมายที่ชัดเจน บางท่านสันนิษฐานว่ามาจากคำว่าภูซัง หรือ ภูครั้ง ซึ่งเป็นชื่อภูเขาที่มีลักษณะคล้ายระฆัง อยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของหลวงพระบางในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อันเป็นดินแดนเดิมของลาวครั้ง บางท่านให้ความเห็นว่าคั้ง หรือซี้คั้ง คือครั้งที่ใช้ฉนี้กตรา เนื่องจากภาษานี้ไม่มีพยัญชนะควบกล้ำ จึงออกเสียงครั้ง เป็น คั้ง และบางท่านให้ความเห็นว่าคนกลุ่มนี้ ใช้ครั้งเป็นของส่งส่วยให้กับรัฐบาลไทย

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าได้ปรากฏกลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาวเข้ามาอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทยในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการกวาดต้อนครอบครัวลาว ซึ่งมีบทบาทเป็นไพร่ลาวในยุคนั้น โดยเฉพาะช่วงสมัยรัชกาลที่ 2 ถึงรัชกาลที่ 3 และในช่วงรัชกาลที่ 3 แสดงให้เห็นว่าลาวในสมัยนี้มีการควบคุมให้อยู่ในระบบมูลนาย ทำให้ทราบว่าการอยู่อาศัยของกลุ่มชนลาวจะอยู่ในบริเวณนครชัยศรี (นครปฐม) สุพรรณบุรี และราชบุรีเป็นเมืองหลัก

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของลาวครั้งในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยที่ศึกษาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์นั้น สอดคล้องกับการบอกเล่าของกลุ่มลาวครั้ง โดยเฉพาะลาวครั้งในจังหวัดนครปฐมบอกว่า แดกศึกมาจากเวียงจันทน์ หรือเล่าว่ามาจากหลวงพระบาง ลาวครั้งที่บ้านกงลาด อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐมเล่าว่า ลาวครั้งที่อพยพในสมัยรัชกาลที่ 1 มาจากหลวงพระบาง ที่อพยพมาในสมัยรัชกาลที่ 3 มาจากเวียงจันทน์ ลาวครั้งที่บ้านกงลาดจึงมีที่มาจากเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง

ลาวครั้งที่บ้านโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี มีประวัติของท้องถิ่นว่าอพยพมาจากหลวงพระบาง ตอนแรกตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงเทพฯ ต่อมาอพยพมาอยู่ที่สุพรรณบุรีและชัยนาท แล้วย้ายถิ่นฐานบริเวณแม่น้ำแควตกแดด ซึ่งเป็นต้นน้ำของแม่น้ำสะแกกรัง ราว พ.ศ.2390 โดยการนำของขุนพิฤกษาคเษ เป็นหัวหน้าชุมชน

ข้อมูลดังกล่าวนี้ถือว่าตรงกับหลักฐานในจดหมายเหตุที่บันทึกไว้ในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ.2388 ที่กล่าวว่ามีสารตราทางกรุงเทพฯ ส่งถึงเจ้าเมืองนครชัยศรี เรื่องนายหมวดนายกองที่เป็นผู้ควบคุมคนลาวตัดฝืนอยู่ในแถบสุพรรณบุรี ราชบุรี เพื่อส่งโรงหีบหลวง (หีบอ้อย) จำนวนพืนน้อยลงจึงไปตัดที่กาญจนบุรี ทำให้ใช้เวลามากไม่ทันส่งโรงหีบ เจ้าเมืองนครชัยศรีได้รายงานว่าคลองบางปลากี่แพงแสน บ้านพะเนียงแตก มีพืนมาก

พอจะตัดใช้ในโรงหีบ จึงมีคำสั่งให้ชุดคลองบางปลาซึ่งเป็นคลองเก่าให้ครัว (ครอบครัว)ลาว เรียกว่าลาวกองขุนณรงค์พิทักษ์ ซึ่งไปทำมาหากินที่เมืองสุพรรณบุรีให้กลับมาอยู่ที่คลองบางปลาพร้อมกับลาวกองขุนพิฤกษาเดช ขุนวิเสดสังหาร ซึ่งเป็นพวกพ้องกันให้พาครอบครัวมาตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แขวงเมืองนครชัยศรีโดยดีและอย่าให้กดขี่ข่มเหงให้ลาวสะดุ้งสะเทือนแตกตื่น และแยกย้ายไปตั้งบ้านเมืองที่ใดเป็นอันขาด เมื่อมาตั้งบ้านเรือนแล้วให้ทำการขุดคลองบางปลา และให้ประกาศห้ามปรามราษฎร ไทย จีน ลาว มอญ อย่าให้ไปตัดฟันที่คลองบางปลามาใช้สอยเด็ดขาด ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า กลุ่มของคนลาวจะอยู่ในบริเวณนครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี ก่อน แล้วจึงอพยพมาอยู่ในแถบอุทัยธานีในตอนหลัง (มยรี ถาวรพัฒน์ และเอมอร เซาวน สนวน. 2578: 5-7)

รัชฎา สุขแสงสุวรรณ ได้อธิบายถึงประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวไทคัง ไว้ว่า

ชาวไทยคังหรือไทคัง ไทเวียงจะถูกเรียกขานจากคนไทยและตนเองว่าลาวคังหรือลาวครั้ง ลาวเวียง (เวียงจันทน์) ลาวกาหรือลาวขาว บรรพบุรุษอพยพเข้าอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่ เนื่องจากผลของสงครามไทย-ลาว เช่นเดียวกับชาวลาวกลุ่มอื่น ๆ ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ คนลาวที่เข้ามามี 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1.ลาวล้านนา มาจากทางภาคเหนือของประเทศ เช่น เมืองเชียงราย เชียงแสน เชียงใหม่ จะเรียกลาวจากล้านนาในลักษณะรวม ๆ ว่าลาวยวน แคว้นโยนก

2.ลาวล้านช้าง (อาณาจักรศรีสัตนาคนหุต) มาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เช่น ลาวพวน มาจากเมืองพวนในแคว้นหัวพันทั้งหก ลาวไซ่ง หรือผู้ไท หรือไทดำมาจากแคว้นสิบสองจุไท ลาวคัง หรือลาวภูคัง มาจากเมืองหลวงพระบาง ลาวเวียงมาจากเมืองเวียงจันทน์

กลุ่มคนเชื้อสายลาวคัง ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่เมืองหลวงพระบาง และกลุ่มชนเชื้อสายลาวเวียง ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมอยู่เมืองเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวหรือประเทศลาวในอดีต ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยบริเวณภาคกลาง เนื่องจากผลสงครามไทย-ลาว ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี และต้นกรุงรัตนโกสินทร์เป็นเวลานานกว่า 200 ปี

คำว่าลาวคัง ลาวเวียง ลาว กา เป็นคำเรียกกลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่ตอนบนของลำน้ำโขง ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กันในกลุ่มเชื้อชาติและวัฒนธรรม มีบรรพบุรุษและภูมิลำเนาเดิมมาจากที่เดียวกัน เพราะมีเอกลักษณ์และวัฒนธรรมในเรื่องสิ่งทอ การย้อมผ้า ใช้สีแดงครั้งเป็นสีหลัก เทคนิคการทอรูปแบบและการแต่งกายเหมือนกัน และเนื่องจากกลุ่มชนเชื้อสายลาวเหล่านี้เป็นพลเมืองไทย ซึ่งมีเชื้อสายลาว จึงขอให้คำว่า “ไทคัง” และ “ไทเวียง” ตั้งแต่บัดนี้ (รัชฎา สุขแสงสุวรรณ. 2547: 21-23)

กลุ่มชาวลาวครั้งนี้เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถในการทอผ้าจาก สันนิษฐานว่ากลุ่มหนึ่ง เป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายบรรพบุรุษมาจากหลวงพระบาง แถบเทือกเขาภูคัง เรียกตัวเองว่าลาวหลวงพระ บาง อีกกลุ่มหนึ่งมาจากเวียงจันทน์ เรียกตัวเองว่าลาวเวียง เข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยต้น รัตนโกสินทร์มาตั้งถิ่นฐานในหลายจังหวัดในภาคกลาง ได้แก่ จั งหวัดอุทัยธานี จังหวัดชัยนาท จังหวัด สุพรรณบุรี จังหวัดพิจิตร จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดพิษณุโลก

ชาวลาวครั้งทั้งสองกลุ่มจะมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะการแต่งกาย และวิธีการทอ ผ้า เอกลักษณะในการทอผ้าจากที่ต่างจากกลุ่มอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด คือการใช้สีที่ให้ความรู้สึกที่รุนแรง เช่นสีแดงครั้ง สีส้มหมากสุก สีเหลือง และลวดลายผ้าทอที่ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว

ลาวครั้งในประเทศไทยกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ภาคกลาง มีอยู่ที่จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี ภาคเหนือบริเวณจังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก แ ละกำแพงเพชร คาดว่าสืบเชื้อสาย มาจากกลุ่มบรรพบุรุษที่อพยพมาต่างเวลา และต่างถิ่นฐานกัน สันนิษฐานว่าน่าจะอพยพมาตั้งแต่สมัย กรุงธนบุรี มีสำเนียงพูดที่ใช้ผิดเพี้ยนกันบ้าง แต่มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน สิ่งที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของ กลุ่มวัฒนธรรมชาวลาวครั้งเด่นชัด คือ การแต่ง กายและสิ่งทอ จึงสันนิษฐานได้ว่าในอดีตกลุ่มชน เหล่านี้มีบรรพบุรุษเดียวกัน (ลาวครั้งในประเทศไทย, 2552: ออนไลน์)

จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าลาวครั้งก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เป็นลายลักษณ์อักษร มีภาษาและ วัฒนธรรมประจำถิ่น มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ วัฒนธรรมที่เห็นเป็นเอกลักษณ์เด่นชัด ก็คือการทอผ้าที่มีชื่อเสียงไม่แพ้กลุ่มชนอื่น ๆ ที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

3. ข้อมูลเกี่ยวกับผ้าทอ

การทอผ้าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ มีประวัติความเป็นมายาวนาน ซึ่งบ่ง บอกถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมและเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจน กลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อีกทั้งงานทอผ้าเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่แนบแน่นกับวิถีชีวิต มนุษย์อันยาวนาน ตั้งแต่ยุคโบราณกาล ที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

3.1 วิวัฒนาการทอผ้า

สำหรับในภาคเหนือตอนล่าง จังหวัดแพร่และน่านได้พบหลักฐานสำคัญที่แสดงถึง วิวัฒนาการ ทอผ้าหลายแห่ง ได้แก่

3.1.1 ภาพเขียนแสดงลักษณะการแต่งกายของคนในยุคต่างๆ ที่เก่าแก่ที่สุด ได้แก่ ภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ที่เขาลำน้ำจืดจังหวัดอุทัยธานี ในยุคต่อ ๆ มา มี ภาพเขียนที่ผาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน วัดเวียงต้า อ.ลอง จ.แพร่ วัดกลางธรรมสาคร จ.อุตรดิตถ์ วัดราชบุรณบุรีระ จ.พิษณุโลก วัดอุโบสถตาราม จ.อุทัยธานี เป็นต้น

3.1.2 เศษผ้าและเครื่องมือในการทอผ้าโบราณ พบเศษผ้าติดกับชั้นสำริด แวดินเผา และสำริด ที่บริเวณชุมชนจันเสน หลักฐานดังกล่าวเก็บรักษาไว้ ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครสวรรค์

3.1.3 จากการขุดค้นป้อมประตูเมืองด้านทิศตะวันตกของเมืองเก่าสุโขทัย พบเศษผ้าติดอยู่ที่ชั้นสำริดขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลาง 4.5 ซม. สูง 3 ซม.

3.1.4 แหล่งโบราณคดีจังหวัดตากในแถบเทือกเขาถนนธงชัย- ตะนาวศรี ระหว่างชายแดนไทยพม่า เขตติดต่อระหว่าง จังหวัดตาก - เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน พบเครื่องถ้วยชาม เศษผ้า และเชือกร้อยลูกปัด นอกจากนี้ ยังพบผ้า และเชือกติดอยู่กับเตาปูนสำริด ผ้าและเชือกบางส่วนมีร่องรอยสีย้อม

การทอผ้าของไทยมีมาแต่โบราณ จากอดีตถึงปัจจุบัน ผ้าทอในประเทศไทยแสดงถึง ศิลปะภูมิปัญญาของชุมชน ภาพรวมการทอผ้าในประเทศไทยปัจจุบันการทอผ้ายังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรม เป็นศิลปะที่มีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย หลายแห่งยังคงลวดลาย และสัญลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ โดยเฉพาะชุมชนที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่ม ยังคงเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มเอาไว้จนถึงทุกวันนี้โดยสามารถแบ่งผ้าพื้นเมืองของกลุ่มชนตามภาคต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. การทอผ้าในภาคเหนือแถบล้านนาไทย (จังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน) ประกอบด้วยชาวไทยวน และไทลื้อ ซึ่งในปัจจุบันยังรักษาวัฒนธรรมในรูปแบบและลวดลายที่สืบทอดกันมา โดยเฉพาะการทอขึ้นตีนจก ผ้าขิด และผ้าที่ใช้เทคนิค “เกาะ” เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าไหมยกดอก และการทอขึ้นใหม่ต่อตีนจกยกดินเงินดินทอง รวมถึงผ้าที่เป็น เอกลักษณ์ของแต่ละจังหวัด เช่น ผ้าม่อฮ่อมที่ จ.แพร่ และผ้าลายน้ำไหล จ.น่าน เป็นต้น

2. การทอผ้าในภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง (จังหวัดพิษณุโลก พิษณุโลก อุตรดิตถ์ และสุโขทัย จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรีนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ฯลฯ) ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนชาวไทยวน และชาวไทยลาว เช่น พวน ไช่ ผู้ไท ครั่ง ซึ่งอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในช่วงต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ไทย คนไทยเหล่านี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ไว้ได้โดย เฉพาะวัฒนธรรมการทอผ้าของผู้หญิงที่ใช้เทคนิคการทำตีนจก และขิด เพื่อตกแต่งเป็นลวดลายบนผ้าที่ใช้นุ่งในเทศกาลต่างๆหรือใช้ทำที่นอนหมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวม้า ฯลฯ

3. การทอผ้าในภาคอีสาน กลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวเป็นกลุ่มชนใหญ่ของภาคอีสาน กระจายกันอยู่ตามจังหวัดต่างๆ และมีวัฒนธรรมการทอผ้าอันเป็นประเพณีของผู้หญิงที่สืบทอดกันมาช้านานเกือบทุกชุมชน แต่ละกลุ่ม แต่ละเผ่า ก็จะมีลักษณะและลวดลายการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ ผ้าแพรวา ผ้าขิด ผ้าปุม และผ้าไหมหางกระรอก

4. การทอผ้าในภาคใต้ ภาคใต้มีชื่อเสียงในเรื่องของการทอผ้ายก ทั้งยกฝ้าย ยกไหม ยกดั้นเงินดั้นทอง สำหรับลวดลายยังคงอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมไว้ เช่น ลายราชวัตร ลายดอกพิกุล ลายลูกแก้ว ลายก้านแย่ง และลายรูปสัตว์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการประยุกต์สร้างสรรค์ลวดลายที่แปลกใหม่ และสวยงามขึ้น สำหรับแหล่งทอผ้ายกที่สำคัญในภาคใต้ คือ จังหวัดนครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี สงขลา และตรัง (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม 21. ม.ป.ป.: 101-111)

ปัจจุบันการทอผ้าของประเทศไทย มีการทอทั้งในระดับครัวเรือน และระดับอุตสาหกรรมขนาดย่อม ซึ่งมีการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความทันสมัย อีกทั้งยังได้พัฒนารูปแบบกระบวนการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีซึ่งมีความก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง แต่ผู้คนยังคงนิยมผ้าทอมือ อันถือเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบสานกันมาเป็นเวลายาวนาน

3.2 ประเภทของผ้า

จากเหตุผลที่ว่า ผ้ามีได้มีความหมายเฉพาะเป็นเครื่องนุ่งห่มเท่านั้น ความสำคัญของผ้ายังบ่งบอกฐานะสถานภาพทางสังคม ยศ ตำแหน่ง ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณี ที่เกี่ยวข้องได้อีกด้วย ผ้าจึงสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเภทดังต่อไปนี้

3.2.1. ผ้าที่ชาวบ้านทอขึ้นใช้เอง

แบ่งตามลักษณะการใช้งานได้เป็น 2 ประเภท คือ

3.2.1.1 ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเรียกกันว่าผ้าพื้นนั้นไม่มีความประณีตและสวยงามเท่าใดนัก แต่มีความทนทาน ทอขึ้นอย่างง่าย ๆ มีสีและลวดลายบ้าง เช่น ผ้าพื้น ผ้าตาโถง ผ้าโสร่ง ผ้าแถบ ผ้าขิ้น และผ้าขาวม้า ซึ่งชาวบ้านนิยมใช้ติดตัวมาตั้งแต่สมัยโบราณ ปรากฏอยู่ในหลักศิลาจารึกหลักที่ 44 แห่งแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (พ.ศ. 1916)

3.2.1.2 ผ้าที่ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ เช่น ทำบุญ ฟ้อนรำ แต่งงานหรือเทศกาลต่าง ๆ ในสังคมไทยสมัยก่อนถือว่าการทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง เพราะต้องใช้ความประณีต และความละเอียดอ่อน ใช้เวลานานกว่าจะทอผ้าชนิดนี้เสร็จแต่ละผืน ผู้หญิงซึ่งในสมัยนั้นต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือนอยู่แล้ว จึงมีโอกาสทอผ้ามากกว่าผู้ชาย อีกประการหนึ่งค่านิยมของสมัยนั้นยกย่องผู้หญิงที่ทอผ้าเก่ง เพราะเมื่อใดผู้หญิงคนใดทอผ้าไม่เป็น หรือไม่เก่งก็จะถูกตำหนิชายหนุ่มไม่สนใจเพราะถือว่าไม่มีคุณสมบัติที่ไปสอดประสานกัน ผ้าชนิดนี้จะทอขึ้นด้วยฝีมือประณีตเช่นเดียวกัน มีสีสัน และลวดลายดกดวง งดงามเป็นพิเศษผ้าบางผืน จะทอกันเป็นเวลาแรมปีด้วยใจรักและศรัทธา เช่น ผ้าลายจาก ผ้าตีนจก ผ้าตาตาด ผ้ายก และผ้าปุม เป็นต้น

3.2.2 **ผ้าที่ใช้ในราชสำนักสำหรับพระมหากษัตริย์ ชั้นชั้นสูง และขุนนาง** เป็นผ้าที่มีความ ประณีต สวยงาม ทอด้วยฝีมือช่างหลวง หรือสั่งซื้อจากต่างประเทศ เช่น จีน , อินเดีย, เขมร, เปอร์เซีย ฯลฯ ผ้าทอเหล่านี้เป็นเครื่องกำหนดยศ กำหนดตำแหน่งของผู้สวมใส่ ผ้าบางชนิดใช้ได้เฉพาะ พระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูง ผ้าในราชสำนักบางส่วน มีการเปลี่ยนแปลงตามความนิยมและยุคสมัย บางส่วนยังคงยึดถือแบบแผนดั้งเดิมตามโบราณราชประเพณีจนถึงปัจจุบัน

3.2.3 **ผ้าที่ใช้ในศาสนา** คนชาวไทยมีความ ศรัทธาในพุทธศาสนาตั้งแต่โบราณกาลผ้าที่ใช้ในศาสนาจึงมีมากมายหลายชนิด ดังนี้

3.2.3.1 ผ้าที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ เช่น สบง, จีวร, อังสะ, ฯลฯ

3.2.3.2 ผ้าที่ใช้ในพิธีต่าง ๆ เช่น ผ้าในพิธีบวชให้หนาคสวมใส่ ต้องเป็นผ้าใหม่สีขาว หากเป็นทางภาคอีสานอาจใช้เป็นผ้าถุงหรือผ้าโสร่งก็ได้, ผ้าปกหัวภาค, ผ้าอาสนะสงฆ์

3.2.3.3 ผ้าอื่น ๆ เช่น ตุงหรือธง, ผ้าห่อคัมภีร์, ผ้าพระบฏ, ผ้าพระเวสส์

3.3 ประเภทของผ้าทอในประเทศไทย

ผ้าทอในประเทศไทยแสดงถึง ศิลปะภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งแบ่งประเภทของผ้าทอ ได้เป็น 2 ประเภท ตามวัตถุประสงค์ในการทอ และกรรมวิธีในการทอ คือ

3.3.1 ผ้าทอที่แบ่งตามวัตถุประสงค์ที่ใช้ ได้แก่ ฝ่ายและไหม

ฝ่าย เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทย เป็นพืชเขตร้อน ชอบดินปนทราย และอากาศโปร่ง ไม่ชอบที่ร่ม เส้นใยของฝ่ายจะดูดความชื้นได้ง่าย และเมื่อดูดความชื้นแล้วจะระเหยเป็นไอน้ำ ดังนั้นเมื่อสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำด้วยฝ้ายจะมีความรู้สึกเย็นสบาย

ไหม เส้นใยไหมได้จากตัวไหมซึ่งส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงไหมกันในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางตัวไหมมีลักษณะคล้ายหนอน เมื่อแก่ตัวจะชักใยหุ้มตัวของมันเอง เรียกจิ้งไหมรังไหมนี้จะนำมาสาวเป็น เส้นไหม แล้วจึงนำไปฟอกด้วยการต้มด้วยด่างและนำมาทอเพื่อให้เกิด เส้นใยไหม หลังจากนั้นจึงนำมาย้อมสีและนำไปทอเป็นผืนผ้าตามที่ต้องการ เส้นไหมมีคุณสมบัติ ลื่น มัน และยืดหยุ่นได้ดี

3.3.2 **ผ้าทอที่แบ่งตามกรรมวิธีในการทอ** ซึ่งมีชื่อเรียกต่างกันไปตามลวดลายที่เกิดขึ้นจากการทอบนผืนผ้า เช่น

ผ้ามัดหมี่ มีกรรมวิธีการทอที่ทำให้เกิดลวดลายโดยการย้อมเส้นฝ้ายให้ต่าง โดยการผูกมัดให้เกิดช่องว่าง การทอผ้ามัดหมี่แต่ละผืนต้องใช้เวลาและความประณีต โดยจัดเรียงเส้นไหมและฝ้ายให้สม่ำเสมอ คงที่ กรรมวิธีต้องเรียงลำดับก่อนหลังให้ถูกต้อง เพื่อทำให้เกิดลวดลายสวยงามตามต้องการ

ผ้าจก การทอจกเป็นกรรมวิธีของการทอและการปักผ้าไปพร้อมๆกัน การทอลวดลายใช้วิธีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเข้าเป็นช่องๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า ซึ่งจะได้โดยใช้ไม้หรือขนเม่น หรือนิ้วมือยกขึ้น เป็นการทอผสมการปักหลายๆ

ผ้าซิด เป็นการทอผ้าด้วยกรรมวิธี เชีย หรือสะกิดเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้น พุ่งไปตามแนวเส้นยืน จังหวะการสอดเส้นด้ายพุ่ง จะทำให้เกิดลวดลายรูปแบบต่างๆ

ผ้าแพรวา เป็นผ้าทอมือด้วยกรรมวิธีทอผ้าให้เกิดลวดลาย ลักษณะผสมกันระหว่างลายซิดกับลายจก ผ้าแพรวาต้องมีหลายๆลายอยู่ในผืนเดียวกัน

ผ้ายกดอก มีกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายในการยกตะกรอแยกด้ายเส้นยืน แต่ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืน หรือ เส้นพุ่งพิเศษเข้าไปในผืนผ้า แต่ในบางครั้งจะยกดอกด้วยการเพิ่มเส้นพุ่ง จำนวนสองเส้น หรือมากกว่านั้นเข้าไป

3.4 ลักษณะผ้าทอ

โดยทั่วไปผ้าทอพื้นเมือง แบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้ คือ

ผ้าทอลายสานธรรมดา โดยใช้ไม้เขา 2 อัน หรือเรียกว่า 2 ตะกอ เป็นการขัดกันธรรมดา ระหว่างเส้นด้ายพุ่งกับด้ายยืน ใช้ทำเป็นผ้าพื้น ผ้าลายทาง เช่น ผ้าโล่ง ผ้าขาวม้า ทั้งนี้หากทอด้วยพืชมที่มีเขามากขึ้น เช่น 4 หรือ 6 เขาก็จะได้ผ้าที่มีลวดลายในเนื้อผ้า เช่น ผ้าลายลูกแก้ว ซึ่งนิยมทำเป็นผ้าห่ม

ผ้ามัดหมี่ การทอผ้ามัดหมี่เป็นผ้าที่ทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้า ด้วยการใช้เชือกมัดเส้นไหมหรือฝ้ายที่ใช้เป็นด้ายเส้นพุ่งเป็นเปราะในหลักคั่นหมี่ให้เกิดลวดลายตามต้องการแล้วนำไปย้อมสี การทอผ้ามัดหมี่จึงแตกต่างจากผ้าชนิดอื่น ๆ ที่เตรียมด้ายเส้นพุ่งอันถือเป็นขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนมากกว่าการทอผ้าทั่วไป ส่วนด้ายยืนที่ใช้ทอนั้นมีขั้นตอนเหมือนการทอผ้าประเภทอื่น ๆ ผ้ามัดหมี่โดยทั่วไปนิยมทำเป็นผ้าชิ้นเรียกว่าชิ้นหมี่

ผ้ายกดอก หรือยกมุก การทอผ้ายกจำเป็นต้องใช้อุปกรณ์ในการทอมากกว่าผ้าประเภทอื่น ๆ ที่สำคัญได้แก่ ไม้เก็บเขา ผ้ายกเป็น ผ้าที่ทำให้เกิดลวดลาย โดยการสะกิดด้ายเส้นยืนขึ้นเป็นระยะตามลวดลาย ที่ต้องการ ลักษณะลายของผ้ายกจะเป็นแบบลายเรขาคณิตที่เกิดจากการเว้นช่องของเส้นด้าย โดยยกเส้นยืนขึ้นตามจังหวะที่ต้องการเว้นเพื่อให้เส้นพุ่งเดิน ลักษณะของผ้ายกมักจะเป็นการทอลายซ้ำ ๆ กันตลอดความกว้างของผ้า นิยมทอเป็นผ้าสไบหรือผ้าเบี่ยง ผ้าตุ้ม ตุง และทำเป็นหัวหรือตีนชิ้น

ผ้าจก จกเป็นการควักเส้นไหมหรือเส้นฝ้ายขึ้นมาจากข้างล่างสอดสลับเป็นลวดลายตามต้องการ โดยใช้ขนเม่นคล้ายทอสลับกับปัก ซึ่งต้องอาศัยความชำนาญมาก ลวดลายของผ้าจกคล้ายกับลายยกดอกหรือมุก แต่มุกแต่ละหน่วยไม่อาจทำหลายสีสลับกันได้ เพราะใช้เส้นพุ่งเส้นเดียวตลอดในแต่ละครั้ง แต่ละหน่วยหรือแต่ละลายจึงทำได้เพียงสีเดียว ส่วนลายจกจะทำที่สลับกันก็ได้

ต้องการสีอะไร ตรงไหนก็สอดไหมสีนั้นลงไปแล้วควักขึ้นมา จากนั้นจึงกระแทกด้วยพิมพ์ให้แน่น ฝ้ายจากส่วนมากทอส่วนตีนขึ้น เป็นชั้นตีนจก หรือบางกลุ่มทอผ้าสไบ ผ้าห่ม เช่น ผ้าห่มของไทยครั้ง ไทยยวน (สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. 2547: 457-458)

ผ้าทอพื้นบ้านเป็นมรดกทางศิลป วัฒนธรรมที่มีคุณค่าทั้งรูปแบบที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นความงามด้านศิลปะการทอที่ประณีตละเอียดอ่อนที่สะท้อนถึงความเป็นมาความสัมพันธ์ และวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชนในท้องถิ่นที่เราสามารถเรียนรู้ และเข้าใจได้

3.5 วัตถุดิบในการทอผ้า

ในการทอผ้าพื้นเมืองของไทยนั้น กว่าที่จะเป็นผืนผ้าจะต้องผ่านกระบวนการ หลายขั้นตอนด้วยกัน เริ่มจากวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ ส่วนใหญ่จะมาจาก ฝ้ายและไหม

ฝ้าย เป็นพืชที่ชาวบ้านปลูกไปพร้อม ๆ กับการปลูกข้าว ใช้เวลาประมาณ 6 - 7 เดือน จึงเริ่มเก็บดอกฝ้ายมาฝัดให้แห้ง นำมาผ่านกระบวนการต่างๆ คือ อีว ดิด ล้อ เข็น ทำเช็ดทำใจ ก่อนที่จะย้อมสีจะต้องฆ่าฝ้ายเสียก่อน โดยการนำฝ้ายไปแช่ ในน้ำข้าวจ้าวที่หนึ่งสุก แล้วนำมาตีด้วยท่อนไม้ให้น้ำข้าวเข้าไปผสมกับเส้นด้ายก่อนจึง นำไปตากแห้ง เพื่อให้เส้นด้ายคงทน เมื่อย้อมสีเสร็จก็นำเส้นฝ้ายไปเข้าเครื่องมือหมุนที่เรียกว่า กวัก เพื่อปั่นด้ายให้เรียบเสมอกันและแน่นยิ่งขึ้น จึงนำไปคั้นหรือสับหลักคั้นหรือที่ซึ่งด้ายก่อนนำไปเข้าเครื่องทอที่เรียกว่า กี่หรือหูก เพื่อทอให้เป็นผืนผ้าต่อไป

ผ้าไหม ได้จากตัวไหมโดยนำรังไหมที่ฝัดแล้ว มาต้มในน้ำร้อน แล้วสาวขึ้นมาทำเป็นใจไหม จากนั้นนำมาฟอกให้เส้นนิ่ม ตากแห้ง แล้ว นำมากวัก เพื่อให้เส้นใยไหมติดต่อกันเป็นเส้นเดียวกันตลอด ย้อมสีแล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้า สำหรับอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า ประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ กี่หรือหูก ฟันหวี ตะกอหรือเขากระสวย และเขาหูก

3.6 การทอผ้าของจังหวัดอุทัยธานี

กลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานในจังหวัดอุทัยธานี ได้แก่คนไทยดั้งเดิมซึ่งอาศัยอยู่เขตลุ่มแม่น้ำสะแกกรัง ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาช่วงก่อนและหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2 และกลุ่มชาวลาวซึ่งแบ่งเป็น 2 พวก หนึ่งคือพวกที่อพยพเข้ามาอยู่ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แล้วได้อพยพเข้ามาอยู่ที่จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากประสบปัญหาภาวะขาดแคลนที่ทำกินและภัยแล้ง สองกลุ่มคนลาวที่ถูกกวาดต้อนมาสมัย รัชกาลที่ 3 เพื่อเสริมกำลังให้กับพระนคร ชาวลาวที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุทัยธานีจะเป็นพวกเชื้อสาย “ลาวครั้ง” กลุ่มคนลาวเมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยถึงแม้จะกล มกลืน เป็นคนไทยหมดแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่ยังเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรมนั่นคือ การทอผ้า การทอผ้าของจังหวัดอุทัยธานีเป็นการทอด้วยกี่พื้นบ้าน(กี่พุ่ง) และกี่กระตุก วัสดุที่ใช้ในการทอมีทั้งไหมและฝ้าย ลักษณะการทอมีทั้งมัดหมี่ ชิด และจก สามารถแยกการทอตามลักษณะการใช้งานได้ 2 ประเภท

3.6.1 การทอเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน ได้แก่ ผ้าชิ้น ผ้าขาวม้า ผ้าโจงกระเบน ผ้าสไบ ผ้าเบี่ยง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าห่ม ผ้าหน้ามุ้ง ผ้าม่าน หมอนชนิด เป็นต้น เนื่องจากวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวไทยครั้ง ผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งตามะกอกในวิถีชีวิตประจำวัน ผ้า โจงกระเบนมัดหมี่ ผ้าม่วงโรง ใช้ในโอกาสเทศกาลงาน บุญ ส่วนผู้หญิงจะใช้ชิ้นซึ่งบอกถึงสถานภาพและโอกาสของผู้สวมใส่ เด็กผู้หญิงจะใช้ชิ้นดำดาน หญิงสาวถ้าอยู่กับบ้านจะนุ่งชิ้นแท้ เมื่อออกงานบุญถึงจะนุ่งชิ้นตีนจก โดยตัวชิ้นจะเป็นชิ้นสิบนิ้ว ชิ้นหมี่ โลด ชิ้นหมี่ตาแล้วต่อ ต่อชิ้นด้วยตีนจก ส่วนหญิงสาวจะใช้ตีนแดง หญิงที่สูงอายุจะใช้ตีนดำโครงสร้างของผ้าชิ้นประกอบด้วย

หัวชิ้น ซึ่งนิยมต่อด้วยผ้าฝ้ายสีแดง ทำลายริ้วในแนวขนานกับลำตัว อาจใช้เทคนิคการขีดทำให้เกิดลวดลาย

ตัวชิ้น นิยมทอด้วยมัดหมี่โดยการไข วิธีมัดหมี่เส้นพุ่ง โดยย้อมครั้งเดียวและใช้วิธีแถมหรือภาษาท้องถิ่นเรียกว่า แจะ ในการให้สีสันลวดลายเพิ่มเติม ซึ่งแบ่งย่อยตัวชิ้นออกเป็น

1. ชิ้นหมี่ตา ใช้เทคนิคการมัดหมี่สลับกับการจกหรือขีด ทำให้เกิดลวดลายขนานกับลำตัวลวดลายของมัดหมี่จะเป็นลายนาคร หรือ หงส์เป็นส่วนใหญ่
2. ชิ้นหมี่ลอด เป็นชิ้นที่ใช้เทคนิคการมัดหมี่และทอต่อเนื่องโดยไม่มีอะไรมาคั่น ทำให้เกิด ลวดลายอย่างต่อเนื่องลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ คือ ลายหมี่สำเภา
3. ชิ้นหมี่น้อย เป็นชิ้นที่ใช้เทคนิคการมัดหมี่เป็นลวดลายแถบเล็ก ๆ สลับด้วยฝ้ายหรือไหม พื้นสีต่าง ๆ
4. ชิ้นถ่าน ใช้เทคนิคการจกหรือขีดตัวชิ้นทั้งผืน ลวดลายที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ คือ ลายขีดมะเขือผ่าโผง

ตีนชิ้น จะเป็นการทอด้วยเทคนิคการจก ลวดลายหลัก เช่น ลายขอซ้อนดอกกาบ ลายกาบสาม เป็นต้น ส่วนลายประกอบ เช่น ลายอ้อแฉ่ ลายสร้อยสา ลายเขี้ยวหมาเป็น ลายเขี้ยวหมาตาย เป็นต้น

3.6.2 การทอเพื่อใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ผ้าปกหัวนาคร ผ้าอาสนสงฆ์ ผ้าตุ่ง ผ้าส้มมา เป็นต้น สำหรับผ้าตุ่งที่นี้ ผู้ทอนิยมทอชื่อตัวเองใส่ลงไปด้วย ซึ่งเป็นความเชื่อ ความศรัทธา ว่า การทอผ้าตุ่งถวายวัดเหมือนกับสร้างพระพุทธรูป เช่นกัน นอกจากชาวพื้นที่ราบแล้ว จังหวัดอุทัยยังมีชนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่นิยมการทอผ้า คือชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง บ้านภูเหม็น ตำบลทองหลาง อำเภอห้วยคต เนื่องจากอุปกรณที่ใช้ในการทอผ้าของชาวกระเหรี่ยงนั้นกล่าวกันว่าเป็นที่ทอ ผ้าแบบเก่าแก่ที่สุดและง่ายที่สุดเรียกว่า “กีเอว” ดังนั้นผ้าทอของชาวกระเหรี่ยงจะมีหน้าแคบ จึงต้องนำมาต่อกันเพื่อเย็บเป็น เสื้อผ้า และ ผ้าชิ้น

งานทอผ้า ชาวอุทัยธานีทอผ้าเพื่อใช้นุ่งห่ม และประกอบเป็นอาชีพประจำวัน เช่น ผ้าขาวม้า ชิ้น (ผ้าถุง) ตีนชิ้น เสื้อ ผ้าเช็ดหน้า หมอนชนิดต่าง ๆ ผ้าห่ม ผ้า màn ประตู หมอ นขีด ผ้าหน้า มุ้ง ผ้าใส่รอง ผ้าสไบ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่จะทอด้วยมือโดยใช้ฝ้ายแท้แล้วย้อมสีโดยใช้วัตถุดิบที่มีตามธรรมชาติในท้องถิ่น เช่น ใช้เปลือกไม้ ผล และใบทำเป็นสีย้อม เช่น เปลือกต้นมหากาฬให้สีคราม ใบต้นครามให้สีคราม ผางให้สีแดง ใบถั่วแปบให้สีเขียว ลูกมะเกลือให้ สีดำ แง่งขมิ้นให้สีเหลือง เป็นต้น หรือใช้สารเคมีที่หาได้ตามละแวกบ้าน เช่น กรดได้จากมะขามเปียกหรือผลมะกรูด ต่างได้จากขี้เถ้า น้ำปูนแดง น้ำปูนขาว เมื่อนำฝ้ายมาย้อมสีแล้วก็นำมาทอด้วยกี่ธรรมดา ทำเป็นลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายจก ลายบัวคว่ำบัวหงาย ลายขอ ลายรูปสัตว์ ไ้ ได้แก่ หงส์ ครุฑ นาค ช้าง ม้า ลายพรรณพฤกษา เครือซ้อน เครือเถากระหนก ก้านแย่ง งานทอผ้าดังกล่าวปัจจุบันยังมีทำอยู่ที่บ้านกระเหรียงเจ้าวัด บ้านกระเหรียงแม่ดี บ้านทัพคล้าย บ้านทัพหมัน อำเภอบ้านไร่ และบ้านโคกหม้อ อำเภอกงพิสัย

3.7 การทอผ้าของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ประวัติความเป็นมา

การทอผ้าของอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ตามเอกสารของกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั่งได้บันทึกไว้ดังนี้ มีดังนี้

จะมีการทอผ้าลายโบราณ ซึ่งการเรียกชื่อจะมีเรียกแตกต่างกันไปบ้าง บางท่านเรียก ผ้าทอลายโบราณ บางท่านเรียกการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองลายโบราณ บางท่านเรียกว่า ผ้าทอลายไทยโบราณ เพื่อให้เกิดความถูกต้องตรงกัน ผู้ศึกษาจึงได้สอบถามผู้รู้ เกี่ยวกับการเรียกชื่อดังกล่าว จึงได้คำตอบว่าเรียกอย่างไรก็ได้เพราะมีการเรียกกันมาช้านานอาจมีการผิดเพี้ยนไปบ้าง แต่ถึงจะเรียกอย่างไร ลายโบราณของกลุ่มทอ ผ้าแต่ละหมู่บ้าน ก็ยังคงอนุรักษ์เอกลักษณ์กรรมวิธีการผลิตที่ได้ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ “ลาวครั่ง” ไว้อย่างแนบแน่นและยังคงความเป็นศิลปะพื้นบ้านไว้ได้อย่างต่อเนื่อง

แหล่งทอผ้ามีอยู่ด้วยกันหลายแห่ง แต่จะนำเสนอแหล่งทอผ้าที่น่าสนใจและเป็นที่ยอมรับตลอดจนเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป คือ แหล่งทอผ้าลายโบราณ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี การทอผ้าของอำเภอบ้านไร่ นับเป็นแหล่งทอผ้าที่ยังคงผลิตผ้าทอฝ้ายลายโบราณที่ได้อนุรักษ์วิธีการทอผ้า การย้อมสี รูปแบบและลวดลายผ้าให้คงอยู่กับชุมชนในหมู่บ้านสืบต่อไป ซึ่งการอนุรักษ์กรรมวิธีการผลิตได้ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษที่สืบเชื้อสายมาจากชนชาติลาว “ลาวครั่ง” ไว้อย่างแนบแน่น ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการในการทอผ้าทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มปลูกฝ้ายแล้วมาผ่านกระบวนการตามขั้นตอนจนกระทั่งเป็นเส้นฝ้ายดิบ กระบวนการย้อมสีฝ้ายด้วยวัสดุธรรมชาติ กระบวนการทอผ้า และการนำอุปกรณ์การทอผ้าชนิดต่าง ๆ มาใช้งาน ทำให้มีผ้าทอที่มีคุณภาพ ทรงคุณค่าด้วยความงดงาม ประณีตจัดเป็นมรดกที่ล้ำค่าทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของท้องถิ่น เป็นที่ยอมรับและรู้จักของบุคคลทั่วไป

เครื่องนุ่งห่มนับได้ว่าเป็นปัจจัยสี่ของการดำรงชีวิตมนุษย์ สมัยโบราณจะมีการทอผ้าไว้ใช้สอยส่วนตัวและไว้ใช้ในครัวเรือน ต่อมาได้มีการประดิษฐ์และพัฒนาลวดลายสีสันทันให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ในอดีตชนชาติลาวครั้งจะทอผ้าชิ้นใหม่หรือผ้าชิ้นฝ้ายไว้นุ่งเอง โดยจะใช้ผ้าชิ้นนุ่งทำงานและผ้าชิ้นใหม่จะทอขึ้นเพื่อใช้ในเวลามีนงานบุญงานแต่ง โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นเจ้าสาวจะต้องทอผ้าหน้ามุ้ง ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผังโอบ ผ้าเช็ดเท้า ไว้ใช้เองได้ เพราะการทอผ้าจะบ่งบอกถึงความพร้อมของเจ้าสาวที่จะมีครอบครัว และผู้ที่เจ้าบ่าวก็จะหาโอกาสมาใกล้ชิดเจ้าสาวโดยการมาสร้างก่ อุปกรณ์ทอผ้าต่าง ๆ หรือมาช่วยฝ้ายสาวปั่นด้ายในเวลากลางคืน นอกจากนี้ชนชาติลาวครั้งมีความเชื่อว่าทุกคนจะต้อ งมีหรือครอบครองผ้าแดงอยู่หนึ่งผืนที่มีลวดลายสวยงามที่สุด เพราะผ้าผืนนี้จะเก็บไว้ใช้หมกก่อนเสียชีวิต เชื่อว่าจะมีชีวิตสุขสบายในภพหน้า และจะมีการทอผ้าไว้เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลสำหรับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

ผ้าทอวัฒนธรรมลาวครั้งโดยเฉพาะผ้าชิ้นฝ้ายมือชาวลาวครั้งนั้นจะมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนผ้าชิ้นของชนชาติอื่น คือการแบ่งผืนผ้าออกเป็น 3 ส่วน ผ้าชิ้นจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ส่วน ซึ่งเปรียบได้กับอวัยวะของมนุษย์ คือ มีส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนติ(หรือเชิงขึ้น) ส่วนตัวจะมีอะไรก็ได้ แต่ส่วนตีนตามธรรมเนียมเดิมนั้นจะต้องเป็นสีแดงเท่านั้น และด้วยวิธีการทอผ้าชิ้นที่ต้อ งที่ต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกันโดยไม่มีการต่อผ้า แต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของตลาด แต่ยังคงสีสันทันลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้งไว้เหมือนเดิม นอกจากนี้ยังนำวัสดุดิบในท้องถิ่นมาทำให้เกิดสีสันทันที่ได้จากการย้อมด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ ผลไม้ ดอกไม้ อีกทั้งยังได้กำหนดความหมายของสีแต่ละสี เช่น สีขาวหมายถึงความสว่าง และท้องฟ้า สีดำหมายถึงความมืด สีเขียวหมายถึง ป่าไม้ ใบไม้ เป็นต้น ส่วนลายผ้าก็จะจินตนาการจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เช่นกันคือ ดอกไม้ ดวงดาวบนท้องฟ้า สิ่งปลูกสร้าง และสัตว์ต่าง ๆ อันเป็นการแสดงถึงความเป็นธรรมชาติที่อ่อนช้อยงดงามและสื่อความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เป็นผ้าที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ มีคุณสมบัติและมีคุณค่าแตกต่างจากผ้าที่ผลิตจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบการผลิตที่ยังความเป็นศิลปะแห่งอดีตกาล

ในอดีตการทอผ้าของเมืองอุทัยธานีจะทอไว้ใช้เองโดยจะมีการเก็บไว้ทุกครัวเรือน ส่วนใหญ่จะเก็บไว้ใช้ในโอกาสที่มีเทศกาล งานบุญ ประเพณีประจำปีหรืองานสำคัญอื่น ๆ การทอผ้าในอดีตจะทำแบบครบวงจรคือตั้งแต่ปลูกฝ้าย จนกระทั่งถึงการทอในปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากเดิมที่ทอไว้ใช้เอง ก็เปลี่ยนมาเป็นทอไว้ขายเพื่อเป็นรายได้เสริมในครัวเรือน การทอผ้าของจังหวัดอุทัยธานี จึงถือว่าการศึกษา การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชนชาติลาวครั้งที่ยอพยพมาอาศัยอยู่ใน ตำบลทัพหลวง ตำบลบ้านบึง ตำบลห้วยแห้ง และตำบลบ้านไร่ ของอำเภอบ้านไร่ การทอผ้าสืบทอดมาจากบรรพบุรุษกลุ่มไท-ลาว ซึ่งเดิมอาศัยอยู่ในอาณาจักรล้านช้าง ลุ่มแม่น้ำโขง ชนกลุ่มนี้พากันอพยพมายังประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงต้นรัตนโกสินทร์ และได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัด

อุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี ชนกลุ่มนี้เรียนขานตัวเองว่า “ลาวครั่ง” “ลาวเวียง” “ลาวกา” คำว่าลาวครั่งหรือไทครั่ง น่าจะมาจากการใช้ผ้าที่ย้อมด้วยครั่ง เป็นสีแดงครั่งเป็นสีหลักในการแต่งกาย เอกลักษณะของผ้าไทครั่งคือการใช้โทนสีร้อนและใช้สีตรงข้ามที่ตัดกันรุนแรงมาอยู่รวม เช่น แดงครั่ง เหลืองส้ม คราม โดยวางสีกันในลวดลายอย่างอิสระ เทคนิคที่ใช้ในการทอมีทั้งขิดมัดหมี่และจก ลวดลายของผ้าจกไทครั่งนั้น มีความนูนหน้าเพราะใช้วิธีทอเส้นใยฝ้ายหรือไหมที่ใช้ ปั่นเส้นพุ่งพิเศษ ชาวไทครั่งนิยมใช้นิ้วมือ ในการจก ลวดลายและใช้วิธีทอแบบคว่ำลายคือเอาลายด้านล่าง กลับด้านหลังของผ้าขึ้น เพื่อผูกเก็บปมเส้นพุ่งพิเศษด้านบน การทอผ้าวัฒนธรรมลาวครั่งของจังหวัดอุทัยธานี ปัจจุบันมีแหล่งผลิตสำคัญที่อำเภอบ้านไร่ (ผ้าฝ้ายจก) ซึ่งนับเป็นแหล่งทอผ้าที่ยังคงผลิตผ้าฝ้ายที่ได้ อนุรักษ์กรรมวิธีการผลิตซึ่งได้ถ่ายทอดกันมาจากบรรพบุรุษ“ลาวครั่ง” ไว้แน่นอน ไม่ว่าจะเป็นวิธีการทอ ลวดลาย สี สัน ที่อาศัยเทคนิคพิเศษที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเช่นเทคนิคการย้อมด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติ จากราก เปลือก ใบ แก่น เมล็ด ผล และดอกไม้ ยังคงอนุรักษ์ความเก่าแก่ของลวดลายที่มีความละเอียดอ่อน และความเป็นเอกลักษณ์ของลายผ้า และยังคงผลิตผ้าทอตามรูปแบบกรรมวิธีการผลิต การย้อมสี และการทอผ้าแบบโบราณ ซึ่งได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาอย่างเคร่งครัดทำให้ผ้าวัฒนธรรมลาวครั่งของจังหวัดอุทัยธานีทำให้มีผ้าทอที่มีคุณภาพซึ่งยังคงอนุรักษ์ความเป็นศิลปะแห่งอดีตกาลไว้ เป็นผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์และชื่อเสียงของจังหวัด ทรงคุณค่าและเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั้งในและต่างประเทศ

3.7.1 มูลเหตุที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มสมาชิกทอผ้า

1) ประสบการณ์เดิม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันภายในครอบครัวลาวครั่ง สมาชิกฝ่ายหญิงจะรับผิดชอบด้านการผลิตเครื่องนุ่งห่มของครอบครัว นับตั้งแต่เริ่มปลูกฝ้ายและหม่อนเพื่อเลี้ยงไหมจนถึงทอเป็นผืนและตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า ฉะนั้น หญิงสาวชาวลาวครั่งจะมีการทอผ้า อยู่แทบเกือบทุกบ้าน การรวมกลุ่มทอผ้าเป็นรายได้เสริมเพิ่มจึงคงไม่ใช่เรื่องที่ยากของชาวบ้านแต่อย่างใด

2) การเพิ่มรายได้ในครอบครัว จากการสอบถามข้อมูลของกลุ่มสมาชิกทอผ้า จะพบว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวบ้านนั้นมีรายได้น้อย ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทต่อเกษตร ธร เช่น เครื่องจักรทำหน้าที่แทนคน จึงทำให้ประสบปัญหาในเรื่องของการเกิดภาวะการว่างงาน ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเห็นว่าการรวมกลุ่มในการทอผ้าเป็นทางออกหนึ่งที่จะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

3) การอนุรักษ์ผ้าทอของกลุ่มลาวครั่ง เนื่องจากบรรพบุรุษของชาวบ้านเป็นชาวไทยเชื้อสายลาวครั่ง จึงมีความประสงค์ในการรวมกลุ่มเพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมการทอผ้าพื้นเมือง และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมให้เป็นมรดกแก่นุชนรุ่นลูกหลานสืบไป

ในการผลิตผ้าทอของจังหวัดอุทัยธานี จะทำกันในลักษณะอุตสาหกรรมในครัวเรือน สำหรับผู้ประกอบอาชีพการทอผ้าในจังหวัดอุทัยธานี แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ผู้ผลิตอิสระ คือ ผลิตในลักษณะที่ผู้ผลิตจะผลิตด้วยตนเองทุกขั้นตอนโดยทุกขั้นตอนจะใช้เวลาและแรงงานของตนเอง การผลิตในลักษณะนี้จะไม่ซื้อผูกมัดกับบุคคลอื่น ในปัจจุบันมีค่อนข้างน้อย
2. นายจ้างทำการผลิตหรือผู้ลงทุน คือ การผลิตโดยการจ้างผู้อื่นทอ โดยนายจ้างจะเป็นผู้ลงทุนให้ทั้งหมด (ทั้งจัดหาวัสดุอุปกรณ์) แล้วจ่ายเงินค่าแรงเป็นค่าจ้างให้กับผู้ทอเป็นรายวัน ผู้จ้างจะแจกงานให้กับผู้ทอตามบ้านหรือผู้ทอจะมารวมกันทอในบ้านผู้ว่าจ้าง ซึ่งการผลิตในลักษณะนี้จะทำการว่าจ้างทุกขั้นตอนการผลิต ปัจจุบันนิยมในลักษณะนี้มาก
3. ผลิตในลักษณะรับจ้างทอเพียงอย่างเดียว คือ ผู้จ้างจะจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตให้ทั้งหมด ผู้รับจ้างจะได้รับเงินตอบแทนเป็นค่าแรง และการทอจะทำตามที่คุณว่าจ้างสั่งทอ ดังนั้นผู้ทำการผลิตในลักษณะนี้จะขึ้นอยู่กับผู้ว่าจ้างหรือผู้ลงทุน

ในปัจจุบันการผลิตผ้าทอของอำเภอบ้านไร่ ยังดำเนินการในระดับอุตสาหกรรมในครัวเรือนโดยส่วนใหญ่จะดำเนินการผลิตในรูปแบบของกลุ่มอาชีพโดยการรวมตัวกันผลิตและจัดหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วยตัวเอง

4. กระบวนการทอผ้า

การทอผ้า นับเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของคนไทย ที่มีการสืบทอดมาช้านานเป็นมรดกตกทอดมาแต่โบราณกาล เป็นมรดกทางภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่มีวิธีการทอแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิภาค ซึ่งเรียกได้ว่าเป็น ผ้าทอพื้นเมือง ตามที่ วรรณภา วุฒิสกุล และยุรรัตน์ พันธุ์ยง (2536: 20-21) ได้กล่าวถึงการจัดประเภทและกรรมวิธีการทอผ้าพื้นเมืองในประเทศไทยว่า

การจัดประเภทและกรรมวิธีการทอผ้าพื้นเมืองในประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. แบ่งตามวัตถุดิบที่ใช้ในการทอผ้า ได้แก่ เส้นใยฝ้าย เส้นใยไหม และเส้นใยประดิษฐ์หรือเส้นใยสังเคราะห์ ดังนี้

1.1 เส้นใยฝ้าย เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกได้ทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทย เพราะเป็นพืชเขตอากาศร้อน ชอบดินเหนียวปนทราย อากาศโปร่ง ไม่ชอบที่ร่มเงาบัง เส้นใยของฝ้ายดูความชื้นได้ง่ายเป็นตัวนำความร้อนที่เร็วเหมาะสำหรับทอเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมืองร้อน เพราะเมื่อฝ้ายดูความชื้นแล้วความชื้นจะระเหยกลายเป็นไอน้ำ ผู้ที่สวมเสื้อผ้าด้วยผ้าฝ้ายจะรู้สึกเย็นสบาย ฝ้ายจะปลูกในเดือนพฤษภาคมกับเดือนมิถุนายนหรือปลายเดือนกรกฎาคมต่อกับเดือนสิงหาคม เพราะระยะเวลา 4-5 เดือนนี้เป็นฤดูฝน จะช่วยให้ฝ้ายรับฝนดี พอประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ฝ้ายก็จะแก่และแตกปุย การปลูกฝ้ายชาวนาจะปลูกไปพร้อม ๆ กับการปลูกข้าว คือหว่านข้าวในนาในขณะที่รอให้กล้าโต ก็จะทำให้

การปลูกฝ้ายไปด้วยคือ ปลูกในไร่หรือเนื้อที่ที่ว่างต่อจากบริเวณบ้าน ซึ่งสามารถดูแลได้ทั่วถึงเมื่อเสร็จจากการปลูกฝ้ายกล้าในนากรีโตพอดีต่อจากนั้นก็ถอนกล้าแล้วดำนาต่อไป พร้อมกับนั้นก็บำรุงรักษาฝ้ายที่ได้ปลูกไว้ ระยะเวลาที่ใช้ในการปลูกฝ้ายจนกระทั่งสามารถเก็บปุ๋ยได้ใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือน ชาวบ้านทุกครัวเรือนสามารถปลูกฝ้ายได้แล้วนำเส้นใยของฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าสำหรับนุ่งห่มและใช้สอยในชีวิตประจำวัน

1.2 เส้นใยไหม เส้นใยไหมได้จากตัวไหมที่เลี้ยง ตัวไหมนั้นส่วนมากเลี้ยงกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง ส่วนภาคใต้นั้นก็มีการเลี้ยงกันบ้าง ชาวบ้านเริ่มต้นจากการปลูกต้นหม่อนสำหรับเป็นอาหารของตัวไหม ตัวหม่อนขึ้นได้ดีในดินเกือบทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นดินดีหรือดินค่อนข้างเลวก็ตาม โดยหม่อนต้องการชุ่มชื้นเล็กน้อยในระยะตั้งตัว แต่เมื่อโตหม่อนจะทนความแห้งแล้งได้ดีพอสมควร การเลี้ยงไหม ตัวไหมเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งมีลักษณะคล้ายตัวหนอน เมื่อแก่ตัวเข้าจะชักใยหุ้มตัวของมันเอง และตัวไหมจะอาศัยอยู่ภายในนั้น ชาวบ้านจะเอาใบหม่อนที่หั่นเป็นฝอย ๆ ให้ตัวไหมกิน และเฝ้าดูแลตัวไหมชักใย ตัวไหมและใบหม่อนสามารถเลี้ยงและปลูกได้ทุกบ้าน ชาวบ้านจะเอารังไหมมาสาวเพื่อจะเอาเส้นไหม ต่อจากนั้นก็นำเส้นไหมมากฟอก โดยนำมาต้มฟอกด้วยด่างเพื่อขับให้สีเส้นไหมเดิมออก แล้วนำมาทอเพื่อทำให้เส้นใยไหมติดต่อกันเป็นเส้นเดียวกันตลอด หลังจากนั้นก็นำมาเย็บเสื้อ แล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้าตามที่ต้องการ เส้นใยไหมมีคุณสมบัติ คือ ลื่น มั่น และยืดหยุ่นได้ดี

1.3 เส้นใยสังเคราะห์ ในปัจจุบันใช้เส้นใยสังเคราะห์ทอผ้ากันมากในแทบทุกภูมิภาคส่วนหนึ่งเกิดจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้ สามารถผลิตเส้นใยชนิดนี้ขึ้นมาใช้ เส้นใยสังเคราะห์ดังกล่าวมีคุณสมบัติที่ดีในการทอ เช่น มีความเหนียวทำให้ทอได้ง่ายย้อมติดสีดี สีไม่ตก เมื่อทอเป็นผืนผ้าแล้วมีลักษณะคล้ายไหม ชักรีดและเก็บรักษาง่ายไม่ยับ มีความทนทาน หาชื้อได้ง่าย มีหลายประเภทหลายยี่ห้อ หลายขนาด ราคาไม่แพง ดังนั้น หน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชน ซึ่งเข้าไปสอนการทอผ้าให้แก่ชาวบ้านมักจะใช้เส้นใยประดิษฐ์ หรือเส้นใยสังเคราะห์ ทำให้เกิดผ้าทอที่ใช้เส้นใยชนิดนี้ขึ้นมากมาย และได้รับความนิยมจากผู้ที่มีความรักงานหัตถกรรม ด้วยเหตุที่ราคาถูกกว่าซื้อผ้าไหมหรืออาจจะเห็นว่าผ้าไหมนำมาใช้สวมบุสมบั้นไม้ได้ จึงหันมาใช้ผ้าจากใยสังเคราะห์ดังกล่าวแทน

2. แบ่งตามกรรมวิธีในการทอผ้า

กรรมวิธีในการทอผ้า คือ การกระทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่ซับซ้อนและไม่ซับซ้อน แต่ละกรรมวิธีการทอลวดลายนั้นมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่

2.1 ผ้ามัดหมี่ มีกรรมวิธีการทำให้เกิดลวดลายโดยการย้อมเส้น และทอเป็นหลักโดยการย้อมเส้นไหมหรือฝ้ายให้ต่างโดยการผูกมัดให้เกิดช่องว่าง สีไม่ติดกัน การทอมัดหมี่แต่ละผืนต้องใช้เวลาและความประณีต จัดเรียงเส้นไหมและฝ้ายให้สม่ำเสมอคงที่ และกรรมวิธีต้องเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้เกิดลวดลายสวยงาม ถูกต้อง ลวดลายก็จำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

2.2 ผ้าจก กรรมวิธีการทอจกเป็นการทอและปักผ้าไปพร้อม ๆ กัน การทอลวดลายบนผืนผ้าด้วยวิธีการเพิ่มด้วยเส้นพุ่งพิเศษเข้าเป็นช่วง ๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า การกระทำโดยใช้ไม้หรือขนเม่นหรือนิ้วมือยกขึ้น กล่าวง่าย ๆ คือ การทอผสมปักกลาย ๆ แต่แทนที่จะใช้เข็มปักก็ใช้ขนเม่นหรือไม้แหลม ๆ ค่อยทำลวดลายไหมสอดสลับสีด้าย

2.3 ผ้าขีด เป็นผ้าทอด้วยกรรมวิธีใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดซ้อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกจัดซ้อนขึ้นนั้น จึงหว่ากระสอดเส้นด้ายพุ่งทำให้เกิดลวดลายเป็นรูปแบบต่าง ๆ

2.4 ผ้าแพรวา เป็นผ้าทอมือ กรรมวิธีการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายเป็นลักษณะผสมกันระหว่างลายขีดกับลายจก การทำผ้าแพรวาต้องมีหลาย ๆ ลายอยู่ในผืนเดียวกัน

2.5 ผ้ายกดอก มีกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอกแยกด้ายเส้นยืน แต่ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืนหรือเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไปในผืนผ้า และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้นหรือมากกว่านั้นเข้าไป

ลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้แก่ ปราสาท ลายธรรมาสน์ ลายสัตว์ ลายพืช ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ และลายเรขาคณิต ผ้าทออาจจะเรียกตามสถานที่ทอก็ได้ เช่น ผ้าทอเกาะยอ ผ้าทอนาหมื่นศรี ผ้าทอพุมเรียง ผ้ายกนครศรีธรรมราช ผ้าทอบ้านไร่ เป็นต้น

4.1 เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้า

เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้า แบ่งออกเป็น 2 จำพวก คือ อุปกรณ์การเตรียมด้าย และเครื่องทอผ้า

4.1.1 อุปกรณ์การเตรียมด้าย ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ ดอกหวี (หรือดอกสวิง) ในหลอดคัน (หรือลูกคัน) รางคัน หลักคัน ฟืม ตะขอเกี่ยวด้าย เครื่องร องตอนเข้าฟืม ลูกหัด เพื่อส่งด้ายเวลาทอ ไม้รัด ไม้ไว้เพื่อกรอเข้า ไม้ขัดด้ายหรือไม้ค้ำ และเครื่องมือปั่นด้าย

4.1.2 เครื่องทอผ้า ที่ใช้กันมี 2 ชนิด คือ กี่กระตุกและกี่โบราณ หรือเรียกว่า “กี่มือ หรือ หูกพื้นเมือง แต่ที่นิยมใช้กันมาก เป็นกี่กระตุกเพราะทอได้ เร็ว ส่วนกี่โบราณใช้สำหรับทอผ้ายกที่ต้องการประดิษฐ์ลวดลายพิถีพิถัน กี่กระตุกหรือกี่โบราณ เป็นโครงสร้างที่ใหญ่ของเครื่องมือที่ใช้ทอทั้งหมดประกอบด้วย ฟืม (พื้นหวี) เขาหูก (ตะกอกหรือตระกอก) กระสวย รางกระสวย ไม้แกนปั่นผ้า หลักปั่นผ้า คานเหยียบ (ตีนเหยียบ) สายกระตุก (เชือกดึง) ด้ายยืน หลอดด้ายพุ่ง ระเบิดักด้าย ผัง และเครื่องมืออื่น ๆ ที่แยกจากเครื่องทอผ้า มีปั่นด้าย ใช้สำหรับปั่นด้ายเข้ากระสวย และกงล้อปั่นด้าย ใช้สำหรับปั่นด้ายยืนเข้าระเบิดักด้าย

4.2 วิธีการทอผ้า

วิธีการทอผ้า แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ขั้นตอนการเตรียมเส้นก่อนทอ และขั้นตอนการทอ

4.2.1 ขั้นตอนการเตรียมเส้นก่อนทอ เส้นด้ายหรือไหมที่ใช้ทอผ้า แบ่งเป็น 2 ชนิด พวกที่ซึ่งดึงไปตามความยาวของผ้าเรียกว่า “ด้ายยืน” หรือ “ไหมยืน” ส่วนที่ใช้ขัดเส้นด้ายหรือไหมยืนเป็นมุมฉากไปตามความกว้างของผืนผ้า เรียกว่า “ด้ายพุ่ง” หรือ “ไหมพุ่ง” การเตรียมเส้นทอทั้ง 2 ชนิด จึงมีวิธีการที่แตกต่างออกไป คือ

4.2.1.1 การเตรียมเส้นยืน เส้นไหมที่ใช้เป็นเส้นยืน ส่วนใหญ่จะใช้เส้นไหมจากต่างประเทศเพราะไหมพื้นเมืองเส้นไม่เรียบ เวลาทอจะติดพันหูกทำให้ขาดง่าย ส่วนเส้นด้ายที่ใช้เป็นเส้นยืนก็จะมีขนาดใหญ่กว่าด้ายพุ่ง กระบวนการเตรียมเส้นยืน แบ่งเป็นขั้น ๆ คือ การลงแป้งและการเข้าหลอด การเดินด้าย การหวีดด้าย แลการเก็บตะกอ

4.2.1.2 การลงแป้งและเข้าหลอด เส้นไหมที่ฟอกขาวหรือย้อมสีแล้วจะถูกชุบด้วยน้ำแป้ง แล้วบิดให้แห้ง กระตุกให้เส้นไหมกระจาย แล้วเอาไปผึ่งแดดให้แห้ง เพื่อให้เส้นไหมมีสีเรียบ จากนั้นก็เอาเส้นไหมไปกรอเข้าหลอดสำหรับการกรอ

4.2.1.3 การเดินด้าย เครื่องเดินด้ายประกอบด้วยรางสำหรับบรรจุหลอดด้ายและแคร่สำหรับเดินด้าย มีขนาดใหญ่ เมื่อการเดินด้ายเสร็จแล้ว ไหมเส้นยืน จะถูกปลดออกจากแคร่ขมวดให้เป็นลูกโซ่เพื่อป้องกันไม่ให้เส้นไหมพันกัน แล้วนำไปเก็บสำหรับการหวีดต่อไป

4.2.1.4 การหวีดด้าย คือการแผ่เส้นด้ายจากลักษณะเป็นกำให้กระจายออกสม่ำเสมอ แล้วม้วนเก็บเข้าแกนองก่งพัด สำหรับตั้งบนกึ่งโดยเอาปลายข้างหนึ่งของเส้นไหมยืน สอดเข้าไปในไม้อัดด้าย การหวีดด้ายใช้คนจำนวน 2 คน คนหนึ่งทำหน้าที่ม้วนก่งพัด อีกคนหนึ่งหวีดด้ายให้เรียบสม่ำเสมอ เมื่อยืนถูกม้วนเข้าก่งพัดแล้วนำไปติดตั้ง และตั้งบนกึ่งสำหรับเก็บตะกอต่อไป

4.2.1.5 การเตรียมเส้นพุ่ง การทอผ้าไหมจะใช้เส้นไหมพื้นเมืองเป็นเส้นพุ่ง ส่วนเส้นด้ายพุ่งจะมีขนาดเล็กกว่าเส้นด้ายยืน การเตรียมเส้นด้ายพุ่งเริ่มด้วยการกรอเส้นด้ายที่ฟอกและย้อมสีแล้ว (กลุ่มหนึ่งเท่ากับเส้นไหม 15 ใจ ใจหนึ่งคือการหมุนงอไป 80 รอบ) แล้วกรอเส้นไหมบนสวิงเข้าอัก (อักเป็นเครื่องสำหรับตัดด้ายหรือไหมมีรูปคล้ายระวีง สำหรับหมุนพัน ด้าย หรือไหมเป็นตอน ๆ ตามลำดับ เส้นใหญ่เล็ก) กรอจากอักเข้าหลอดด้ายพุ่งสำหรับใช้ทอต่อไป

4.2.2 ขั้นตอนการทอ การทอผ้ามีลำดับขั้นการทอ คือ

ขั้นที่ 1 สับตะกอให้ด้ายยืนแยกออกจากกัน โดยมีที่เหยียบอยู่ข้างล่าง (ใช้เท้าเหยียบ) เป็นการเปิดช่องว่างสำหรับให้ “ด้ายพุ่ง” ผ่านเข้าไปได้

ขั้นที่ 2 ใช้มือพุ่งกระสวยด้ายพุ่งให้สอดไปตามหว่างด้ายโดยมีช่องสอดกระสวยซึ่งทำด้วยไม้

ขั้นที่ 3 ปลอ่ยเท้าที่เหยียบเครื่องบังคับตะกอ เพื่อให้ด้ายพุ่งรวมเป็นหมู่เดียวตามเดิม กระทบพันหูกโดยแรง พันหูกจะพาด้ายพุ่งให้เข้ามาชิดกันเป็นเส้นตรง

ขั้นที่ 4 เหยียบที่บังคับตะกออีกครั้งหนึ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับขั้นที่ 1 กระทบโดยแรงอีกครั้งหนึ่ง จึงพุ่งด้ายพุ่งเส้นที่สอง จะทำให้ได้ผ้าเนื้อแน่นขึ้น

การกระแทกพันหูกอย่างแรงหรือเบา มีผลต่อความยาวของผ้าที่ทอได้และทำให้ผ้าเนื้อแน่นหนาหรือบางได้ (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 5. 2529: 2142-2153)

จากการศึกษากระบวนการทอผ้า สรุปได้ว่าวัตถุดิบในการทอผ้านั้น แต่เดิมจากอดีต จะใช้เส้นใยฝ้าย และเส้น ใยไหม ที่เป็นวัตถุดิบธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันนี้ วัตถุดิบจากธรรมชาติเริ่มหายากมากขึ้น จึงหันมาใช้เส้นใยสังเคราะห์แทน แต่ก็มีคุณสมบัติที่ดีในการทอ มีความทนทาน หาซื้อได้ง่าย มีหลายประเภทและราคาไม่แพง รูปแบบการทอนั้นส่วนใหญ่มีวิธีการและชื่อที่เรียกต่างกันอย่างออกไปตามลักษณะท้องถิ่น เช่น ฝ้ายมัดหมี่ ฝ้ายจก ฝ้ายขิด ฝ้ายแพรวา ฝ้ายกดอก เป็นต้น เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าเป็นเครื่องมือที่ทำได้จากวัสดุธรรมชาติ เครื่องมือที่สำคัญ เช่น กี่มือ หรือหูก นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดกันมา และควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

5. ลวดลายของผ้าทอ

ความหมายของลวดลาย

“ลาย” หมายถึง ความเป็นระเบียบสม่ำเสมอ และมีขอบเขตจำกัด (ชูลุด นิมเสมอ . 2534: 320)

“ลวดลาย” หมายถึง ลายต่าง ๆ ที่เขียนหรือแกะสลัก “ลาย” หรือ “ลวดลาย” เป็นรูปที่ทำขึ้นเพื่อตกแต่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สวยงามส่วนมากจะเป็นรูปซ้ำ ๆ ของแม่ลาย ในจังหวัดและลีลาต่าง ๆ เช่น ลายเครือเถา ลายกระหนก ลายกุดั่น ฯลฯ (ชูลุด นิมเสมอ. 2534: 278)

ลวดลายผ้าในสมัยต่าง ๆ

ทัศนีย์ บัวระกา ได้กล่าวถึงความเป็นมาของลวดลาย โดยเฉพาะลวด ลายฝ้ายมัดหมี่ที่ทอขึ้นในยุคสมัยต่าง ๆ ตามลำดับดังนี้

สมัยยุคหินใหม่ ได้นำเอาเทคนิคการทอผ้ามัดหมี่โดยใช้ใยจากเปลือกไม้ และฝ้าย ดังนั้นลวดลายและสัญลักษณ์จึงสะท้อนให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมดองซอน ซึ่งมีศูนย์กลางในแถบอันนัมทางเวียดนามเหนือ เทคนิคดังกล่าวนำมาจากแผ่นดินใหญ่ทางแหลมมลายู และได้แพร่หลายทั่วโลกในชื่อของ “อิกัต(Ikat) ซึ่งเป็นภาษามลายู อินโดนีเซีย แปลว่า “ผูก” หรือ “มัด” ลวดลายของผ้ามัดหมี่ในปัจจุบันของคนไทยเผ่าต่าง ๆ ได้นำมาเปรียบเทียบจากลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผา และบนผนังถ้ำ สันนิษฐานจากการเปรียบเทียบลวดลายบนผนังถ้ำยุคหินใหม่กับลวดลายดั้งเดิมของผ้าไทย มีลวดลายคล้ายกันคือ ลายเรขาคณิต ได้แก่ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ลายฟันปลา ลายคล้ายดอกประแจจีน ลายขอ เป็นต้น ลายพรรณพฤกษา ได้แก่ ลายกลีบดอกไม้สี่กลีบ ลายสัตว์ ได้แก่ ช้าง กวาง กบ เต่า นก การเปรียบเทียบลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผายุคหินใหม่กับลวดลายผ้าไทย มีลวดลายคล้ายกันคือ ลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายตารางสี่เหลี่ยม ลายสลัฟฟันปลา และมีเส้นตรงขนานคั่นลายปรากฏการณ์ ธรรมชาติคือ ลายลูกคลื่น ลายน้ำไหล และลายสัตว์ คือ ลายงู หรือลายนาคร

สมัยสำริด (5,600-3,000 ปี) หลักฐานการพบเศษผ้าติดอยู่กับกำไลสำริด ที่บ้านเชียงอุดรธานี ซึ่งมีอายุของกำไลคือ ประมาณ 3,000 ปี จากหลักฐานยืนยันว่ามีการทอผ้ามาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คือ การพบเวดินเผาที่ใช้ในการปั่นด้าย และลูกกิ้งซึ่งเป็นเครื่องมือประดับดินเผาทำเป็นรูปทรงกระบอกเจาะรูตรงกลาง แกะสลักเป็นลวดลายต่าง ๆ ลวดลายบนลูกกิ้งมีทั้งลายเส้นตรง ลวดลายคลื่น ลายซิกแซก และลายก้นหอย ซึ่งอาจใช้เป็นเครื่องมือที่ใช้กิ้งทำลวดลายลงบนผ้า

จากการเปรียบเทียบลวดลายของเครื่องปั้นดินเผาเขียนสีสมัยสำริดที่บ้านเชียง กับลวดลายของผ้าที่พบลวดลายร่วมกัน คือลายเรขาคณิต ได้แก่ ลายสลับฟันปลา มีเส้นตรงคั่น ลายคล้ายประแจจีน ลายขอ ลายขอเลื้อย ลายขอเปีย ลายข้าวหลามตัด ลายคล้ายกระหนก ส่วนลายคน ลายสัตว์ ได้นาค เกี้ยว ฟันปลา และลายพรรณพืช ได้แก่ลายดอกแก้ว ดอกไม้สี่กลีบ ลายใบไม้ ลายก้านขด ลายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ได้แก่ ลายลูกแก้ว ลายลูกคลื่น หรือเป็นลายตะเกาหงา เป็นต้น

สมัยเหล็ก (2,500-5,000) ได้พบหลักฐานการทำเหล็กที่แหล่งโบราณคดีบ้านนาดี เมื่อประมาณ 2,600 ปี ซึ่งตรงกับอายุการทำเหล็กที่พบในวัฒนธรรมดองซอนประเทศเวียดนาม นอกจากนี้ยังพบกลมมโหระทึกหล่อด้วยสำริด อายุราว 2,500 ปี ที่มีลวดลายที่ปรากฏ ได้แก่ ลายเรขาคณิต คือ เป็นเส้นตรงเส้นโค้ง เป็นรูปเหลี่ยมต่าง ๆ และมีวงกลมเล็ก ๆ ติดต่อกันภายในวงกลมมีจุด ต่อมาลวดลายเพิ่มขึ้นเป็นลายสัตว์ เช่น ช้าง หอย ปลา จระเข้ เป็นต้น (ทัศนีย์ บัวระกา, 2541: 37-38)

ประเภทของลวดลาย

อรไท ผลดี ได้กล่าวถึงลวดลายผ้าขึ้นของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งว่า

นิยมใช้เครื่องนุ่งห่มเป็นสีแดงซึ่งย้อมด้วยครั่งคือ มีโครงสร้างเป็นลายทางยาวสลับกันระหว่างมัดหมี่หรือจกหรือขีด ผ้าบ้านเนินขามจังหวัดชัยนาทนับเป็นผ้าที่เก่าแก่ ลวดลายเป็นการมัดหมี่ลายเอื้อหรือขนาดสลับกับมัดหมี่ลายหงส์บนตัวขึ้นสีแดงครั้งมีลายทางคั่นด้วยเทคนิคจก ตัวขึ้นของผ้ากลุ่มคนไทยลาวครั้งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

ประเภทแรก คือ ขึ้นหมี่ตา ใช้เทคนิคการมัดหมี่สลับกับการจกหรือการขีดด้วยไหมหรือฝ้าย ทำให้เกิดลายวิจิตรนานกับลำตัวลายของมัดหมี่มักเป็นลายนาคหรือลายหงส์

ประเภทที่สอง คือ ขึ้นด่าน ใช้เทคนิคการขีดหรือจกตัวขึ้นทั้งผืน ลวดลายเด่นที่เป็นเอกลักษณ์คือ ลายขีดมะเขือผ่าฝองจากบ้านเนินขาม มีลักษณะคล้ายมะเขือผ่าครึ่งจะเห็นเมล็ดมะเขือกระจายอยู่ภายใน ขึ้นด่านนี้ถ้าตัวขึ้นเป็นสีเขียวจะเรียกว่า “ขึ้นเขียว” เพราะ “เขียว” แปลว่า “เขียว” เช่นเดียวกับการเรียกของไทยวน แต่ถ้ามีลวดลายขีดหรือจกคั่นถึงสลับลายจะเรียกว่า “ขึ้นสลับเขียว”

ประเภทที่สาม คือ ขึ้นหมี่รวด เป็นขึ้นที่ใช้เทคนิคการมัดหมี่และทอแบบต่อเนื่อง โดยไม่มีเทคนิคอื่นมาคั่น ทำให้ลวดลายมัดหมี่ที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ลายเอกลักษณ์ที่สำคัญคือลายหมี่ตะเกาหรือหมี่สำเกา ลวดลายขึ้นหมี่รวดมีหลากหลายราย เช่น ลายหมี่รวด ลายหมี่ขอใหญ่ ลายหมี่โคมเหลือง ลายหมี่กระจับปีกบาง เป็นต้น

ประเภทสุดท้าย คือ ซิ่นหมี่น้อยหรือหมี่คั่น เป็นซิ่นที่ใช้เทคนิคการมัดหมี่เป็นลวดลายแถบเล็ก ๆ สลับด้วยด้ายหรือไหมพื้นสีต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นลายริ้วเป็นแถบในแนวตั้งขนานกับลำตัว

ในด้านลักษณะของลวดลายได้แก่ ลวดลายจากพืช ลวดลายจากสัตว์ ลวดลายจากรูปทรง เรขาคณิต ลวดลายจากการประยุกต์ สำหรับลวดลายผ้าซิ่นของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งมีเทคนิค วิธีการทอด้วยการมัดหมี่เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งลวดลายเป็นลายดั้งเดิมในสมัยประวัติศาสตร์ (อรไท ผลดี . 2540: 88-89)

ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล ได้กล่าวถึงลักษณะลวดลายของผ้าลาวครั้งว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายลาว ครั้งมีการทอในรูปแบบเดียวกับลาวเวียง พบว่ามีการใช้สีแบบพหุรงค์ที่มีลักษณะสีตัดกันอย่างรุนแรง ด้วยการย้อมสีที่ขัดแย้งกัน แต่มีความกลมกลืนกัน ลวดลายจึงแบ่งประเภท ได้แก่

ลวดลายที่วางอยู่บนพื้นฐานกำเนิดลาย คือ ได้รับอิทธิพลจากธรรมชาติและวัฒนธรรมด้วยการเลียนแบบจากพืช สัตว์ จินตนาการหรืออิทธิพลทางศาสนา

ลวดลายที่วางอยู่บนพื้นฐานกรรมวิธีการผลิตคือเทคนิคที่ก่อให้เกิดลาย เช่น ลายขีด ลายมัดหมี่ (ชนิดา ตั้งถาวรสิริกุล. 2541: 34)

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์ ได้กล่าวถึงลวดลายและสัญลักษณ์ของผ้ามัดหมี่ว่า

ลวดลายสัญลักษณ์ที่ปรากฏบนผ้ามัดหมี่รุ่นเก่า ๆ จากประเทศต่าง ๆ เพื่อมองหาดิพทาง ความเชื่อหรือการติดต่อสัมพันธ์ทางการเมืองการโยกย้ายถิ่นหรือการติดต่อค้าขาย ซึ่งอาจ ปรากฏหรือสะท้อนให้เห็นจากการทอผ้า การศึกษาลวดลายและสัญลักษณ์โดยเฉพาะลวดลายสัตว์ต่าง ๆ ที่ปรากฏบนผืนผ้ามัดหมี่อินเดีย อาทิ ลายเต่า เชื่อกันว่าเต่าเป็นสัตว์ที่หัดหัวและขาเข้าไปในกระดอง ซึ่งสะท้อนแนวคิดว่าคนเราก็มีความจำเป็นจะต้องยื่นอวัยวะส่วนหัวออกมาจากตัวเข้าไปภายใน เพื่อจะได้ทำตนเองบริสุทธิ์ผุดผ่องขึ้น ภายในเต่ายังเป็นสัญลักษณ์ของระบบจักรวาลของชาวบาฮีสและชนชาติอื่น ๆ โดยมีความเชื่อว่าเต่าสามารถหนุนโลกหรือแบกโลกคือ ชมพูทวีปไว้

งู หรือ นาค การบูชางู หรือพญานาคในคติความเชื่อของอินเดีย เชื่อว่างูเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงของเวลาอันอมตะและเป็นอำนาจของโลก

พญานาค เป็นสัญลักษณ์ของน้ำในวัฒนธรรมไทย และวัฒนธรรมโบราณอื่น ๆ

นกยูง เป็นสัญลักษณ์ของความสวยงาม ถ้าเป็นนกยูงรำแพนหาง ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของฝน และความอุดมสมบูรณ์

ช้าง เป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์คติชนอินเดียมืด เทพเจ้าที่มีหัวเป็นช้าง คือ พระพิฆเนศ เป็นสัญลักษณ์ของความรู้และศิลปะ และการเอาชนะอุปสรรคทั้งหมด

ลายดอกไม้ 8 แฉก เป็นเส้นสัญลักษณ์ของความรู้และความหลุดพ้น 8 ทางในพระพุทธศาสนา

ลายธรรมจักร เป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนาและมรรค

ลายนวัตรัน หรือแก้ว 9 ประการ หมายถึงระบบสุริยะจักรวาล ซึ่งเป็นสิ่งที่มิอทธิพลต่อดวงชะตาของคน (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. 2543: 14-16)

รูปแบบการออกแบบลวดลายผ้า

พินาลิน สารียา ได้กำหนดรูปแบบของการออกแบบลวดลายผ้าไว้ดังนี้

การออกแบบลวดลายผ้าทั่วไปมี 4 รูปแบบคือ

1. รูปแบบของลวดลายผ้าประยุกต์จากของจริง (Applied Objective) หมายถึง การออกแบบลวดลายซึ่งได้รับแรงดลใจจากความจริง ของจริง ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบ ด้วยวิธีการลด เพิ่ม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แดล วดลายนั้น ๆ ยังคงทำให้ผู้ดู บอกได้ว่าเป็นลวดลายอะไร เช่น ลวดลายดอกไม้ ลวดลายสัตว์ ลวดลายมนุษย์
2. รูปแบบลวดลายผ้าเรขาคณิต (Geometric) หมายถึง การออกแบบลวดลายผ้าซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากรูปร่าง รูปทรง ที่เกิดขึ้นตามกฎเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์ ซึ่งเป็นรูปร่าง รูปทรงที่ง่ายต่อการจดจำ เช่น ลวดลายวงกลม ลวดลายวงรี ลวดลายสามเหลี่ยม ฯลฯ
3. รูปแบบลวดลายผ้าจากความคิด (Idealistic) หมายถึง การออกแบบลวดลายผ้า ซึ่งได้รับแรงดลใจจากความคิด จินตนาการ สิ่งแวดล้อม ความเชื่อ หรือภาพที่ประกอบกันเป็นเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ลวดลายประจำชาติ (ลายไทย ลายจีน ฯลฯ) ลวดลายวัฒนธรรมประเพณี (ลวดลายที่บันทึกเรื่องราวกิจกรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาของแต่ละท้องถิ่น แต่ละสังคม)
4. รูปแบบลวดลายผ้าจากนามธรรม (Abstract) หมายถึง การออกแบบลวดลายซึ่งได้รับแรงดลใจจากความรู้สึกนึกคิด ในการถ่ายทอดของผู้ออกแบบลวดลายเพียงเพื่อให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกรับรู้ ด้วยความคิดคำนึงลวดลายนั้น ๆ ไม่สามารถทำให้ผู้ดูบอกได้ว่า เป็นลวดลายอะไร เช่น ลวดลายที่ดูวุ่นวายสับสน ลวดลายที่ดูราบเรียบ ฯลฯ (พินาลิน สารียา, 2549: 85-90)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลวดลาย สรุปได้ว่า ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้า นั้น มีอิทธิพลมาจากธรรมชาติและวัฒนธรรมการเลียนแบบจากพืช สัตว์ จินตนาการ หรืออิทธิพลทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ทำให้มนุษย์รังสรรค์ลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมาได้อย่างสวยงาม มีการพัฒนา ปรับปรุงให้เหมาะสม และดีขึ้นตามลำดับ

6. การใช้สีในการทอผ้า

สีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการสร้างงาน พลังและอิทธิพลของสีสามารถโน้มน้าวให้ผู้ดู ผู้บริโภคเกิดอารมณ์ร่วมไปกับผลงานนั้น ๆ ก็ได้ จึงทำให้ผู้ใช้สีแต่ละประเภทพยายามคิดค้นศึกษา ทดลองเพื่อหาแนวทาง หลักการใช้สีตลอดจนเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลงานที่มีสีสันสวยงาม แปลกตาและน่าสนใจ

โกสุ่ม สายใจ กล่าวถึงอิทธิพลในการใช้สีของแต่ละกลุ่ม แต่ละประเทศไว้ว่า

มีหลักการและวิธีใช้แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมและถิ่นที่อยู่ ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเป็นอยู่ ความเจริญ ของสังคม ตลอดจนทัศนคติและความเชื่อถือต่าง ๆ โดยทั่วไปแล้ว เราจะแบ่งการใช้สีออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

กลุ่มซีกโลกตะวันตก หมายถึงประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ตามแนวเส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีอากาศร้อน และมีแสงแดดส่องสว่างตลอดทั้งปี ต้นไม้ ใบไม้ และดอกไม้มีสีสดใส ประชากรส่วนใหญ่จะทำงานกลางแจ้งมากกว่าในร่ม จึงนิยมสีต่าง ๆ ที่มีสีสดใส เพราะแสงแดดเป็นตัวกระจายสีให้จางลงและสร้างความกลมกลืนไปกับบรรยากาศได้อย่างประหลาด ถ้าใช้สีอ่อน ๆ หรือสีหม่น ๆ แสงแดดจะกระจายให้สีอ่อนลงไปอีกจนบางครั้งทำให้มองไม่ค่อยเห็นในระยะไกล ๆ

กลุ่มซีกโลกตะวันออก หมายถึง ประเทศที่อยู่เหนือหรือใต้เส้นศูนย์สูตรไปทางขั้วโลกเหนือและขั้วโลกใต้ สภาพอากาศอบอุ่นและหนาวเย็น ท้องฟ้าไม่ค่อยแจ่มใส คล้ายมีหมอกคลุมอยู่ บางประเทศไม่เห็นแสงอาทิตย์เลยเป็นเวลาหลายวัน ประชากรของประเทศซีกโลกตะวันออกจึงไม่นิยมสีร้อนแรง เพราะจะทำให้ดูระคายตา แต่จะนิยมสีเทา ๆ หม่น ๆ เพื่อให้เข้ากับบรรยากาศในถิ่นนั้น ๆ ปัจจุบันการใช้สีทั้ง 2 กลุ่ม ได้มีการแลกเปลี่ยนหรือละลายเข้าหากันผสมกันจนบางครั้งทำให้แยกกันไม่ออกว่ากลุ่มใด

สีมาตรฐาน ในวงการอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีแนวโน้มที่จะใช้สีเป็นมาตรฐานเดียวกัน เพราะมีเหตุผลใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะเฟอร์นิเจอร์สำนักงาน เช่น โต๊ะหลัก ชั้นวางของ เก้าอี้ ม้าก ะทาด้วยสีเทา อมเขียวหรือเทาบอนด์ เพราะสีที่ผสมง่ายและราคาถูก เครื่องจักรกลต่าง ๆ มักจะมีสีเทาอมน้ำเงิน หรือเทาดำ เราทำให้ดูแข็งแรง บึกบึน เป็นต้น

ความเชื่อถือ หรือความนิยมของสังคม ตัวอย่าง เช่น ในบ้านเรา เชื่อ ว่าถ้าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนาและพระมหากษัตริย์มักจะนิยมให้ใช้สีเหลือง แดง ทอง ถ้าเป็นมงคล จะไม่นิยมให้ใช้สีดำ เป็นอันตราย การแต่งกายก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่เห็นได้ชัดก็คือ สตรีบางคนยังนิยมแต่งกายตามสีประจำวัน เช่น วันจันทร์สีเหลือง วันอังคารสีชมพู วันพุธสีเขียว วันพฤหัสบดีสีส้ม วันศุกร์สีฟ้า วันเสาร์สีม่วง และวันอาทิตย์สีแดง อีกตัวอย่างหนึ่งที่ยึดถือกันมานาน ก็คือชุดเจ้าสาว มักจะนิยมชุดสีขาว หรือสีขาวอมชมพู และแสดงถึงความงาม บริสุทธิ์ และความอ่อนหวาน (โกสุม สายใจ. 2540: 69-70)

การใช้สีในวงจรกิจกรรมชาติ

ทวีเดช จิวบาง ได้อธิบายถึงสีในวงจรกิจกรรมชาติได้ดังนี้

แม่สีในวงจรกิจกรรมชาติได้แก่ สีแดง สีเหลือง สีน้ำเงิน ทั้ง 3 สี ถือเป็น "วัตถุที่เป็นสีในตัว" เรียกว่า "PIGMENT" หมายถึงวัตถุที่สีเป็นคุณสมบัติในตัวของมัน จะยอมหรือลงวัตถุอื่นให้เป็นสีอย่างเดียวกันได้อย่างถาวร แม่สีวัตถุหรือสีขั้นที่ 1 ได้แก่ สีน้ำเงิน สีแดง สีเหลือง

สีขั้นที่ 2

เกิดจากการผสมกันของแม่สีในอัตราส่วนเท่า ๆ กันจะได้สีใหม่ 3 สีได้แก่ สีเขียว สีส้ม สีม่วง

สีขั้นที่ 3

เกิดจากการนำสีขั้นที่ 1 กับขั้นที่ 2 มาผสมกันในอัตราส่วนเท่า ๆ กันจะเกิดสีใหม่ 6 สีได้แก่ สีเขียว สีเหลือง สีเขียวน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน สีม่วงแดง สีส้มแดง สีส้มเหลือง

สีขั้นที่ 4

เป็นสีที่เกิดจากการผสมกันระหว่างสีขั้นที่ 3 ผสมกัน 2 สี เช่นสีม่วงผสมสีส้ม เป็นการผสมระหว่างสีน้ำเงินสีแดงและสีเหลือง ฉะนั้นสีขั้นที่ 4 จึงมีลักษณะเป็นสีปานกลางหรือเป็นสีเทา (ทิวเดซ จิวบาง.

2536: 12-13)

การใช้สีตามวรรณะ

วรรณะ (Tones) คือ การใช้สีบนลวดลายต่าง ๆ คล้ายกับเสียงเพลงซึ่งมีทั้งเสียงสูงและเสียงต่ำ ความแตกต่างของสีแต่ละกลุ่มแต่ละฝ่าย แบ่งออกได้ 2 วรรณะคือ

1. วรรณะสีร้อน (Warm tone) ประกอบด้วยสีเหลือง สีส้มเหลือง สีส้ม สีส้มแดง สีม่วงแดง และสีม่วง สีวรรณะร้อนนี้จะไม่ใช้สีสด เพราะสีในธรรมชาติย่อมมีสีแตกต่างไปกว่าสีในวงจรรวมชาติ สีวรรณะร้อนให้ความรู้สึกตื่นตา ร้อนแรง ดูขาด ตื่นเต้น ไม่อยู่นิ่ง
2. วรรณะสีเย็น (cool tone) ประกอบด้วยสีเหลือง สีเขียวเหลือง สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีม่วงน้ำเงิน และสีม่วง ส่วนสีอื่น ๆ ถ้า หนักไปทางสีน้ำเงินและสีเขียวก็เป็นสีวรรณะเย็น เช่น สีเทา สีเขียวแก่ สีดำ สีวรรณะเย็นให้ความรู้สึกสบายตา บรรยากาศร่มเย็น ชุ่มชื้น สงบ (ทิวเดซ จิวบาง. 2536: 21; และ อารี สุทธิพันธ์. 2537: 113)

การใช้สีกลมกลืน

วิภูณ ตั้งเจริญ ได้อธิบายถึงการใช้สีกลมกลืนว่า

สีแต่ละสีมีความสวยงามเฉพาะตัวของมันเอง ความกลมกลืนจะเกิดจากความแตกต่างในค่าของสี (tones) จากสีเดียวกัน เกิดจากความแตกต่างในสีแท้ซึ่งอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือมีค่าของสีสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน ส่วนสีแท้ซึ่งเป็นสีตรงข้ามกันก็จะตัดกันอย่างรุนแรง

ความกลมกลืนจากสภาพคล้ายกัน (Analogy)

1. ความกลมกลืนของลำดับสี (Scale) ซึ่งมีน้ำหนักสี (Values) สัมพันธ์ใกล้เคียงกันในสีแท้สีใดสีหนึ่ง
2. ความกลมกลืนของสีแท้ (Hues) ซึ่งเป็นสีที่คล้ายกันและมีน้ำหนักสีใกล้เคียงกัน
3. ความกลมกลืนของสีสว่างครอบคลุม (Dominant Colored Light) ในจำนวนหลากสีซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งสีแท้และน้ำหนักสี สีทุกสีมีค่าอ่อน (Tint)

ความกลมกลืนของสีใกล้เคียง

มีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกัน และเมื่อสีเหล่านั้นตรงข้ามกันหรือตัดกันอย่างรุนแรง สีคล้ายกัน (Analogous Colors) ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มสีเขียวหรือสีอื่น มีการจัดวางอย่างเหมาะสม สีตัดกันหรือสีตรงข้ามแสดงคุณภาพการมองเห็น (Visual Quality) โดยการจัดวางสีอื่นให้ขัดแย้งกับสีเขียว และกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีสภาพเป็นรอง

การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของสีที่ใกล้เคียงกันจากวงสีคือ สีที่เพิ่มแสงสว่างขึ้นจะเพิ่มแสงจากสีม่วงไปสู่สีเหลือง ในทางกลับกัน สีที่ลดแสงสว่าง จะลดแสงจากสีเหลืองลงไปสู่สีม่วง สีกลมกลืน (Analogous Color Schemes) จะแสดงปรากฏการณ์ได้ดีเมื่อมีสีแท้ ไม่ว่าจะ เป็นสีขั้นที่ หนึ่งหรือสีขั้นที่สองในวงสี

ความกลมกลืนของสีตรงข้าม

สีตรงข้ามหรือสีตัดกันต่างก็ผลักดันความเข้ม (Intensity) ของกันและกัน ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น เช่น คู่สีตัดกัน ระหว่างสีน้ำเงินและสีส้ม และในทางตรงกันข้ามสีส้มก็ผลักดันให้สีน้ำเงินเด่นชัด

สีตัดกันจากวงสีแดง เหลือง น้ำเงิน คือ

สีแดง	ตรงข้ามกับ	สีเขียว
สีแดงส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินเขียว
สีส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงิน
สีเหลืองส้ม	ตรงข้ามกับ	สีน้ำเงินม่วง
สีเหลือง	ตรงข้ามกับ	สีม่วง
สีเหลืองเขียว	ตรงข้ามกับ	สีแดงม่วง (วิรุณ ตั้งเจริญ. 2537: 18-20)

การใช้สีตัดกัน

การใช้สีตัดกันช่วยให้ผลงานดูมีชีวิตชีวาขึ้น การใช้สีสดใสหลาย ๆ สีถ้าไม่ระวังก็จะทำให้การใช้สีไม่สวยงามได้ สีทุกสีจะมีคู่ของมัน หรือที่เรียกว่าตัดกันอย่างแท้จริง (True contrast) สีคู่ก็คือสีที่ตรงกันข้ามกันในวงจรสีนั่นเอง

สีตรงกันข้าม หรือสีตัดกัน เช่น

สีแดง	สีคู่	สีคราม
สีส้ม	สีคู่	สีม่วงคราม
สีเหลือง	สีคู่	สีม่วง
สีเขียวเหลือง	สีคู่	สีม่วงแดง
สีเขียว	สีคู่	สีแดงเลือดนก
สีเขียวแก่	สีคู่	สีแดงชาด

ในวงจรสีนั้นสีเหลืองเป็นสีที่มีน้ำหนักอ่อนที่สุด คือน้ำหนักอ่อนกว่าสีเขียว สีเขียวอ่อนกว่าสีน้ำเงินและสีน้ำเงินอ่อนกว่าสีม่วง เป็นต้น การใช้สีชัดใช้สีสลับน้ำหนักกันกับสีโดยการทำน้ำหนักของสีแก่หรือมีน้ำหนักมากตามวงจรสี ทำให้ค่าของน้ำหนักอ่อนลงกว่าสีตัดกันหรือสีตรงข้าม ซึ่งมีน้ำหนักอ่อนทำให้มีน้ำหนักเข้มกว่า นำมาใช้ในโครงสีเดียวกัน สีที่มีน้ำหนักทำให้น้ำหนักอ่อนนั้นต้องไม่เกิน 10% สีในธรรมชาติทั่วไป (ทวีเดช จิวบาง, 2537: 23)

7. กระบวนการถ่ายทอด

7.1 ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญา เป็นประสบการณ์ที่ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วจนกลายเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยมีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน การคงอยู่ของภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น มีการรับและถ่ายทอดกันต่อ ๆ มาจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกชนรุ่นหนึ่ง ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย ในแก่มุมของชีวิตหมู่บ้าน คน ๆ หนึ่งตั้งแต่เกิดจนตายมีการแบ่งลำดับขั้นทางวัยวุฒิ 5 ชั้น หรือ 5 ช่วงวัย คือ ช่วงวัยเด็ก ช่วงหนุ่มสาว ช่วงแต่งงานมีครอบครัว ช่วงวัยกลางคน และช่วงวัยแก่ ทั้ง 5 ช่วงวัยนี้ มีการถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน เมื่ออยู่วัยเด็ก จะมีคน 4 รุ่น คอยอุ้มชูและให้เด็กเห็นถึงชีวิตที่แตกต่างกัน ช่วงวัยแก่อยู่เหนือสุดของคน 4 รุ่น ให้มองย้อนหลังถึงความแตกต่างของวัย และได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ จากคนหนุ่มสาว ซึ่งยอมรับสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่าย ช่วงที่มีครอบครัวแล้วจะมีคน 2 รุ่น ให้มองย้อนหลัง และมองไปข้างหน้า
2. การเกี่ยวพันกับสถาบันต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าภูมิปัญญาจะเกิดจากการสรุป ประสบการณ์ชีวิตของคน แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสถาบันมีส่วนในการถ่ายทอดประสบการณ์ของคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกชนรุ่นหนึ่ง เพราะสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนเป็นตัวเก็บสะสมประสบการณ์ และภูมิปัญญาที่คนรุ่นหนึ่งสรุปไว้ และถ่ายทอดให้กับคนอีกชนรุ่นหนึ่ง สถาบันต่าง ๆ ในหมู่บ้านที่เกี่ยวข้อง ในวิถีชีวิตของชาวบ้านและมีบทบาทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ ก็คือ ครอบครัว วัด การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ทั้งทางประเพณี และความเชื่อ
3. การเรียนรู้เชิงประจักษ์ ในการเข้าใจชีวิตของชาวบ้านคนหนึ่ง ไม่ได้เข้าใจเพราะมีคนบอกเล่า หรืออ่านเอาจากการที่คนเขียนไว้ แต่ความเข้าใจนั้นมาจากการได้รู้ได้เห็น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ในตลอดชีวิตไม่ได้มีครั้งเดียว ได้เห็นเป็นสิบเป็นร้อยครั้ง ได้ร่วมแสดงความยินดีเมื่อมีการเกิด ดูแลเอาใจใส่ เมื่อมีการป่วยไข้ ทั้งที่เกิดกับตัวเองและผู้อื่นร่วมจากศพเมื่อตาย เมื่อถึงจุดหนึ่งถึงช่วงหนึ่ง การสะสมจากการปฏิบัตินี้ ทำให้ประจักษ์ชัดจากประสบการณ์การเข้าร่วมประจักษ์ชัดถึงความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการเคลื่อนตัวของวิถีชีวิตชุมชน กระบวนการเรียนรู้ หรือการถ่ายทอดระหว่างวัยของชาวบ้านจึงยืดหยุ่น อนุญาตให้ชาวบ้านแต่ละคนได้มีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง มีความเป็นหนึ่งเดียวระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ค่านิยมต่าง ๆ กับประสบการณ์

ของแต่ละคน การอธิบายความหมายของชีวิตของชาวบ้าน กับการใช้ชีวิตปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องเดียวกัน และกระบวนการชีวิตทั้งหมด มุ่งไปสู่การแสวงหาความหมายของชีวิต และการก่อเกิดของภูมิปัญญาในตัวบุคคล (วิจิต นันทสุวรรณ. 2541: 8-10)

ปฐม นิคมานนท์ (2535: 279-281) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การค้นหาคำรู้และระบบถ่ายทอดความรู้ในชุมชนชนบทไทย” พบว่า สามารถจำแนกการถ่ายทอดความรู้ได้ 5 รูปแบบที่สำคัญ คือ

1. การสืบทอดความรู้ภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องอาชีพของหมู่บ้านที่แทบทุกครัวเรือนทำเหมือน ๆ กัน และเป็นอาชีพรอง หรืออาชีพเสริมจากการทำนาทำไร่ เช่น การทำเครื่องปั้นดินเผา งานจักสาน ทอผ้า และงานหัตถกรรมทั่วไป อาชีพและความชำนาญเหล่านี้สมาชิกในชุมชนทุกคนได้คลุกคลีและมีความคุ้นเคยมาตั้งแต่เด็ก ทุกคนจึงได้เรียนรู้ และได้รับการถ่ายทอดมาเหมือน ๆ กัน เป็นไปโดยอันโนมตี ภายใต้สภาพการดำรงชีวิตประจำวัน มีการเรียนรู้ และการสืบทอดความรู้สืบทอดกันมา
 2. การสืบทอดภายในครัวเรือน เป็นการสืบทอดความรู้ ความชำนาญ ที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือเป็นความสามารถเฉพาะบุคคล หรือเฉพาะครอบครัว เช่น ความสามารถในการรักษาโรค งานช่างศิลป์ งานช่างฝีมือต่าง ๆ ความสามารถด้านดนตรี การขับร้อง การแสดง เป็นต้น ความรู้เหล่านี้จะมีการถ่ายทอดเฉพาะภายในครอบครัว และเครือญาติ บางอย่างมีการหวงแหนและเป็นความลับในสายตระกูล
 3. การฝึกจากผู้ชำนาญเฉพาะอย่าง เป็นการที่ผู้สนใจไปขอรับการถ่ายทอดวิชาจากผู้อาจเป็นญาติหรือไม่ใช่ญาติ หรืออาจเป็นผู้อยู่ในหรือนอกชุมชนก็ได้ ซึ่งมีการถ่ายทอดโดย
 - 3.1 ไปอยู่เป็นลูกมือฝึกงาน บางรายได้รับค่าแรงและบางรายไม่ได้ค่าแรงแต่ได้ความรู้ตอบแทน
 - 3.2 ไปขอเรียนโดยเสียค่าเล่าเรียนเป็นการตอบแทน
 - 3.3 มีการรวมกลุ่มกันเรียนภายในชุมชน
 - 3.4 เจ้าหน้าที่จากองค์ภายนอกมาจัดสอนให้
 4. การฝึกฝนและค้นคว้าด้วยตนเอง อาชีพและความชำนาญหลายอย่างเกิดขึ้นด้วยการคิดค้น ดัดแปลง และพัฒนาขึ้นมาด้วยตนเอง แล้วถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน หรือผู้สนใจ การเรียนด้วยตนเองนี้เกิดขึ้นจาก
 - 4.1 ชอบสิ่งนั้นมาตั้งแต่เด็ก
 - 4.2 เห็นตัวอย่างคนอื่นทำแล้วสนใจ พยายามเลียนแบบและฝึกฝนจนชำนาญ
 - 4.3 มีผู้ชี้แนะในเบื้องต้น แล้วมาฝึกฝน และคิดค้นด้วยตนเองจนมีความชำนาญ
1. ความรู้ความชำนาญที่เกิดจากความบังเอิญหรือสิ่งลึกลับ มีความรู้บางอย่างเกิดขึ้นโดยตนเองไม่ได้สนใจ หรือไม่ได้คาดคิดมาก่อน เป็นต้นว่า มีวิญญาณหรืออำนาจลึกลับมาเข้าสิง มาบอกกล่าว ทำให้มีความสามารถในการรักษาโรค หรือความสามารถในการทำนายทายทักได้ แม้ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้ตามความหมายในทางวิชาการทั่วไป แต่ก็ป็นวิธีหนึ่งที่ประชาชนได้รับประสบการณ์ เกิดความรู้บางอย่างที่ยังไม่สามารถอธิบายด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้

ระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญเริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัว โดยใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีสอน และปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ผู้เรียนคือ ลูกหลานหรือเครือญาติที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพของคนในรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัว จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังต่อไป ระบบการถ่ายทอดความรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญ นอกเหนือจากบ้าน คือ วัด ผู้เรียน ได้แก่ ภิกษุ สามเณร หรือศิษย์วัดที่จะเรียนหนังสือ ความรู้ทางศาสนา จริยธรรม และความรู้อื่นจากพระภิกษุที่มีค วามรู้และเป็นที่น่าเชื่อถือของคนในท้องถิ่น ในจากวัด ปัจจุบันระบบการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ จากวัดยังคงมีอยู่ และยังมีเด็กจำนวนไม่น้อยที่เข้ารับการถ่ายทอดความรู้จากวัดโดยการบวชเรียน ระบบการเรียนรู้ในชุมชนในระยะต่อมา ได้แก่ โรงเรียน ซึ่งในระยะแรกไม่ได้รับความร่วมมือ อจากชาวบ้านมากนัก แต่ต่อมาเมื่อมีผู้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ หนังสือมากขึ้นและการมีค่านิยมที่ยกย่อง ผู้มีความรู้ทางด้านหนังสือประกอบ

दनัย ไชโยธธา (2534) ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดความรู้ไว้ว่า เป็นกระบวนการที่บุคคลเกิดเรียนรู้วิถีทางสังคมที่เขาอาศัยอยู่ กระบวนการนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีการติดต่อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน โดยการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อกันอย่างไม่ขาดสาย

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ไมตรี เกตุขาว (2540) ได้ศึกษาลวดลายผ้าตีนจกในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย 3 จังหวัด คือ จังหวัดแพร่ จังหวัดอุตรดิตถ์ และจังหวัดสุโขทัย ในประเด็นลักษณะของลวดลาย การใช้สี ความคล้ายเหมือนและแตกต่างของลวดลายในแต่ละจังหวัด ผลการวิจัยปรากฏว่า

1. ผ้าตีนจกของ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ สีพื้นเป็นสีดำแดงจำนวนมากที่สุด ลวดลายเป็นรูปแบบโบราณดั้งเดิม มีลักษณะเป็นลวดลายดอกรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนสลับกับขาลาย และมีแถบลายขนาดใหญ่ 23 ลาย ลายที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ ลายนก กินนาร่วมต้น ขาลายที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ขาลายที่มีรูปนก 2 ตัวหันหน้าเข้าหากัน การใช้สีมักใช้สีตัดกัน โดยโครงสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน

2. ผ้าตีนจกของ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ สีพื้นเป็นสีแดงจำนวนมากที่สุด ลวดลายเป็นรูปแบบโบราณดั้งเดิม มีลักษณะเป็นลวดลายดอกรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนสลับกับขาลาย และมีแถบลาย 13 ลาย ลายที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ ลายหงส์นก ขาลายที่มีจำนวนมากที่สุด คือขาลายรูปนก 2 ตัวหันหน้าเข้าหากัน การใช้สีมักใช้สีกลมกลืนกันโดยโครงสีส่วนรวมเป็นสีวรรณะเย็น

3. ผ้าตีนจกของ อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย สีพื้นเป็นสีแดงแบบมีเส้นเหลืองจำนวนมากที่สุด ลวดลายเป็นดอกกุปสีเหลี่ยมขนมเปียกปูนกับขาลาย และมีแถบลายจำนวน 17 ลาย ลายที่มีจำนวนมากที่สุดได้แก่ ลายพันคิง โครงสร้างลวดลายเป็นลักษณะลายสมมาตรบนพื้นสีเดียวจำนวนมากที่สุด การใช้สีมักใช้สีตัดกัน โดยโครงสร้างส่วนรวมเป็นสีวรรณะร้อน

พัชรานี วัฒนชัย (2546) ได้ศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้ามัดหมี่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาว ครั้งในจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย ใน 5 จังหวัด ในประเด็นวิเคราะห์ลักษณะของลวดลาย การใช้สีของลวดลาย เปรียบเทียบความเหมือน ความต่างของลวดลายในแต่ละจังหวัด กลุ่มตัวอย่างเป็นผ้ามัดหมี่ใน 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 220 ผืน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม ผลการวิจัย ปรากฏว่า ผ้ามัดหมี่ในแต่ละจังหวัดลักษณะลวดลายประกอบที่ปรากฏบนผืนผ้าได้รับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบสิ่งต่าง ๆ ที่พบมากที่สุด ในประเภทผ้าชิ้นทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ รูปแบบเรขาคณิต และการใช้สีของลวดลายผ้าที่พบจำนวนมากที่สุดในประเภทชิ้นหมี่พบว่าโครงสร้างสีส่วนใหญ่โดยรวมเป็นการใช้สีวรรณะร้อน และเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ประเภทชิ้นหมี่ค้นพบว่าโครงสร้างสีส่วนรวมส่วนใหญ่เป็นการใช้สีตัดกัน

กมลรัตน์ หนองรัง (2547) ได้ศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิต กระบวนการผลิต ลวดลายและการใช้สี ของหัตถกรรม ผ้าต่าง ๆ ของชาวเขา จากประชากรตัวอย่างที่เป็นชาวเขา 2 เผ่า ได้แก่ ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่บ้านห้วยผาดื่น ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด และชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ที่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลปิงแยง อำเภอแมริม ผลการวิจัยปรากฏว่า

ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง ใช้การทอผ้า แบบดั้งเดิมคือการทอแบบกี่เอว โดยมีการทอ 4 ชนิด คือ ทอแบบธรรมดา ทอแบบสลับลีแบบลายน้ำไหล การทอจก และการทอขิต โดยใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบ ลวดลายส่วนมากเป็นลายน้ำไหล และใช้วิธีการทอจกเป็นส่วนใหญ่เป็นรูปเรขาคณิตและลายดอกไม้ การใช้สีส่วนมากใช้สีธรรมชาติและใช้วิธีการย้อมร้อน ลักษณะรูปแบบหัตถกรรมเป็นเครื่องนุ่งห่ม

ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง ใช้การทอแบบกี่เอวนั่งสูง ใช้เส้นด้ายจากไยกล้วย การทอจะเป็นการทอพื้นธรรมดาไม่มีการทอลาย สีที่ใช้ใช้สีจากธรรมชาติและใช้วิธีย้อมร้อน ลักษณะรูปแบบหัตถกรรมเป็นเครื่องนุ่งห่ม ลวดลายที่พบมากที่สุดคือลวดลายที่มาจากลายเรขาคณิต

ในการสืบทอดหัตถกรรมผ้าของชาวไทยภูเขา พบว่ามีการสืบทอดกันภายในเผ่าเฉพาะผู้หญิงเท่านั้น ผู้ชายมีส่วนช่วยในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ ปัจจัยที่ทำให้เครื่องนุ่งห่มประจำเผ่าดำรงอยู่ได้ คือ การนับถือศาสนาและความเชื่อ และระบบการเมืองการปกครองภายในเผ่าหรือหมู่บ้าน

นฤกุล สุวรรณรัตน์ (2547) ได้ศึกษาวิเคราะห์การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปปะพื้นบ้านการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ ในประเด็นกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างการทอผ้าเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา การทอผ้านาหมื่นศรี อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง และการทอผ้าพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากการวิจัยพบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปปะพื้นบ้านการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ มีส่วนประกอบสำคัญประการคือ กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ และกระบวนการสร้างสรรค์งานทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ มีกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในองค์ประกอบทางด้านวิธีการถ่ายทอด ดังนี้

1. วิธีการถ่ายทอด พบว่า มีวิธีการถ่ายทอดโดยวิธีให้ผู้รับการถ่ายทอดทอผ้าดูแบบอย่างการปฏิบัติของผู้ถ่ายทอดการทอผ้า
2. ขั้นตอนการถ่ายทอด พบว่า ขึ้นเตรียมการให้ผู้รับการถ่ายทอดสะสมความรู้จากการสังเกต ส่วนขั้นตอนการให้ผู้รับการถ่ายทอดลงมือปฏิบัติและเรียนรู้จากสถานการณ์จริง
3. เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ พบว่า
 - 3.1 สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ใช้สื่อบุคคล
 - 3.2 บรรยากาศการเรียนรู้ ประสานกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน และการทำงาน
 - 3.3 ระยะเวลาในการเรียนรู้ ใช้ระยะเวลาเรียนรู้ฝึกฝนความชำนาญเป็นแรมปี ขึ้นอยู่กับความสามารถและปฏิภาณไหวพริบ

กระบวนการสร้างสรรค์งานทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้ สร้างสรรค์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในบ้าน ได้แก่ ผ้าขาว วม้า ผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า และผ้าทอด้วยจุดประสงค์พิเศษ สนวนลดลายผ้าสามารถแบ่งกลุ่มเป็น 3 ลักษณะ คือ ผ้าพื้น ผ้าตา และผ้ายกดอก

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง “ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครึ่ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี” ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) การศึกษาค้นคว้าตามหัวข้อต่อไปนี้

1. กำหนดประชากรในการศึกษาวิเคราะห์ผ้าทอลายโบราณบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 3 กลุ่มทอผ้า
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. กลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ผ้าทอลายโบราณ บ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 3 กลุ่มทอผ้า คือ

1. กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ
2. กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง
3. กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งได้ 4 ส่วน คือ

1. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Survey)
 - 1.1 เอกสารเกี่ยวกับกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง
 - 1.2 เอกสารเกี่ยวกับการทอผ้า
 - 1.3 ผลงานวิจัย
 - 1.4 ตำราวิชาการ
 - 1.5 การค้นคว้า ปรัชญาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
 - 1.6 วารสาร บทความ

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work)

การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การสังเกตการณ์ (Observation) ผู้วิจัยเข้าไปในกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองของอำเภอบ้านไร่ ทั้ง 3 กลุ่มทอผ้า เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) โดยสอบถามผู้นำกลุ่มทอผ้า และสมาชิกในกลุ่มทอผ้าที่เกี่ยวข้อง

2.3 การบันทึกข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลในขณะที่สังเกตการณ์หรือสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลแบ่งเป็น 3 ส่วน

2.3.1 การบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษร

2.3.2 การบันทึกข้อมูลด้วยเครื่องบันทึกเสียง

2.3.3 การบันทึกโดยใช้กล้องถ่ายรูป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) โดยแบ่งออกเป็นสองส่วน ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ ที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มีการดำเนินการวิเคราะห์ตามหัวข้อ ดังนี้

2.1 กระบวนการผลิตผ้าทอ

- การเตรียมวัตถุดิบ
- วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับทอผ้า
- ขั้นตอนและกรรมวิธีการทอผ้า

2.2 ลวดลาย

- ลวดลายสัตว์
- ลวดลายพันธุ์ไม้
- ลวดลายเรขาคณิต
- ลวดลายที่ประยุกต์ใหม่

2.3 การใช้สี

- การใช้สีในวงจรรสีธรรมชาติ
- การใช้สีตามวรรณะ
- การใช้สีกลมกลืน
- การใช้สีตัดกัน

2.4 กระบวนการถ่ายทอด

- วิธีการถ่ายทอด
- ขั้นตอนการถ่ายทอด
- เทคนิคการถ่ายทอด

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ผ้าฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี” เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Data) จากการเก็บข้อมูลค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกภาพ แล้วนำมาทำการวิเคราะห์ตามแนวการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical) ประกอบหลักฐานและรูปภาพประกอบ พร้อมทั้งแสดงผลการวิเคราะห์เป็นตาราง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งทั้ง 3 แห่งจาก 3 ตำบล ของอำเภอบ้านไร่จำนวน 150 ฝืน โดยแบ่งเป็น

1. ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ ตำบลบ้านบึง จำนวน 50 ฝืน
2. ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทัง ตำบลห้วยแห้ง จำนวน 50 ฝืน
3. ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ตำบลบ้านไร่ จำนวน 50 ฝืน

การศึกษาครั้งนี้ศึกษาใน 4 ประเด็นหลัก คือ

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ
2. ลวดลาย
3. การใช้สี
4. กระบวนการถ่ายทอด

ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏผล ดังนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ

การทอผ้าของจังหวัดอุทัยธานี เป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี เป็นมรดกสืบทอดต่อกันมาของชนชาติลาวครั้งจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตอำเภอบ้านไร่ที่มีประวัติการทอผ้าฝ้ายมาแต่โบราณ เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิต วัฒนธรรม ให้เห็นถึงการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษและสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้ามาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการผลิตสะท้อนให้เห็นถึงชาติพันธุ์ของลาวครั้งที่อยู่พหุเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแต่ก็นำเอาศิลปวัฒนธรรมติดตัวมาด้วย แล้วแสดงให้เห็นด้วยการทอผ้าขั้นตอนกระบวนการในการทอผ้าจึงยังคงดำเนินไปตามแบบแผนโบราณที่สั่งสมและสืบทอดกันมาหลายร้อยปี

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้าหลัก ๆ เลยคือ ก็พื้นบ้านที่ผลิตกันขึ้นเองตามแบบอย่างโบราณ ก็บางตัวยังคงเป็นที่โบราณรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ก็ที่ทำขึ้นมาใหม่ก็ยังคงเป็นแบบเดิม ใช้ไม้ที่มีในท้องถิ่น อุปกรณ์ประกอบอย่างอื่นก็ทำกันขึ้นเอง ไม่ต้องซื้อหา อันไหนเสียก็ซ่อม ถ้าใช้ไม่ได้ก็ทิ้งไป แล้วทำกันขึ้นมาใหม่ ใครทำไม่ได้ก็ให้คนอื่นช่วยเหลือ เป็นความสามัคคีที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเหนียวแน่น ผู้หญิงเป็นผู้ทอ ผู้ชายเป็นผู้ทำอุปกรณ์ต่างๆ (ทองดี ภูริผล. 2555: สัมภาษณ์)

การทอผ้ามีความเชื่อมาแต่รุ่นโบราณ ถ้าในหมู่บ้านมีคนตาย ก็ห้ามทอผ้ากันในหมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นสิ่งไม่เป็นมงคล วันเดือนดับ (แรม 15 ค่ำ) หรือวันพระ ก็ห้ามทอผ้า หากใครขึ้นทอก็จะเกิดสิ่งไม่ดีเกิดขึ้นกับผ้าหรือคนในครอบครัว ชาวบ้านไร่ยึดถือความเชื่อนี้มานาน ไม่ค่อยมีใครฝ่าฝืน และก็ไม่คิดจะลอง (สมจิต ฅ โรมรัมย์. 2555: สัมภาษณ์)

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอ บ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีทั้ง 3 แห่ง ดังที่กล่าวมาแล้ว โดยการศึกษาภาคสนาม การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพร้อมทั้งศึกษาจากเอกสารประกอบ ปรากฏว่ากระบวนการผลิตผ้าทอ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1

การปลูกฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. เมล็ดพันธุ์ฝ้าย
2. จอบ, เสียม

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

เพาะเมล็ดพันธุ์ฝ้ายพื้นเมือง(ฝ้ายเล็ก) พื้นที่ปลูกสมัยก่อน ปลูกปนกับแปลงข้าว ตามหัวไร่ปลายนาและพื้นที่นอกเหนือจากการปลูกพืชหลัก ต้นฝ้ายสามารถขึ้นได้ดีเกือบทุกพื้นที่ เป็นพืชที่ปลูกง่ายต้องการน้ำน้อย ขึ้นได้ในพื้นที่แห้งแล้ง

ขั้นตอนที่ 2

การเก็บปุ๋ยฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ถูหรือกระสอบบรรจุฝ้าย

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

ฝ้ายจะเริ่มออกดอกหลังจากปลูกประมาณ 3-4 เดือน ลูกฝ้ายจะเริ่มแก่และจะแตกมองเห็นปุ๋ยฝ้ายสีขาว หรือขาวปนเหลือง ก็จะเก็บปุ๋ยฝ้ายมาผึ่งแดดให้แห้งรวบรวมใส่ภาชนะบรรจุที่สะอาดรอขบวนการขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 3

การฉีกเพื่อแยกเมล็ดฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ฉีก
2. ถูบรรจุฝ้ายที่แยกเมล็ดดอกแล้ว

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

ใช้อุปกรณ์แยกเมล็ดที่เรียกว่า “อ้าว” ซึ่งมีลักษณะเหมือนลูกหีบเป็นแกน 2 แกนเรียงกัน มีด้ามหมุน ตอนปลายเป็นเกลียวเดือยหมุน เป็นอุปกรณ์ที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง การอ้าวเพื่อแยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย จะใช้เวลาว่างจากการทำไร่ทำนาช่วงเช้าหรือช่วงเย็นก่อนนอน

ภาพประกอบ 1 การอ้าวฝ้าย

ขั้นตอนที่ 4

การตีดฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ไม้ตีดฝ้าย

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

นำฝ้ายที่อ้าวแล้วนำมาใช้ไม้ตีดฝ้าย เพื่อตีดเศษเมล็ดฝ้ายที่ยังค้างอยู่ให้ออกให้หมด และทำให้ฝ้ายฟูเป็นปุย เพื่อง่ายต่อการนำไปผลิตเป็นเส้นฝ้ายต่อไป

ภาพประกอบ 2 การตีดฝ้าย

ขั้นตอนที่ 5

การหล่อฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ไม้หล่อฝ้าย รูปร่างตันทงกระบอกขนาดแท่งดินสอดำ ยาวประมาณ 10-12 นิ้ว
2. ไม้กระดานสำหรับรองหล่อฝ้าย กว้างประมาณ 6-8 นิ้ว ยาว 12 นิ้ว

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

นำปุยฝ้ายที่ผ่านการดีดแล้ว มาหล่อให้เป็นหลอดกลมเป็นแท่งขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 นิ้ว ความยาวประมาณ 6-8 นิ้ว แล้วใช้ผ้าพันรอบและห่อไว้เพื่อดำเนินการขั้นต่อไป

ภาพประกอบ 3 การหล่อฝ้าย

ขั้นตอนที่ 6

การปั่นฝ้ายหรือการเข็นฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. หลาเข็นฝ้าย หรือไนเข็นฝ้าย
2. หลอดเข็นฝ้าย

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

นำฝ้ายที่ผ่านการหล่อเป็นแท่งกลมแล้วมาต่อกับไนเข็นฝ้าย ใช้มือขวาหมุนหลาหรือไนเข็นฝ้าย ซึ่งต่อสายพานหรือเส้นด้ายไปหมุนแกนเหล็กไน ใช้มือซ้ายจับหลอดด้ายที่หล่อจอกับปลายเหล็กหมุนด้วยความเร็ว โดยถึงปุยฝ้ายที่ทำเป็นหลอดผันเกลียวเกิดเป็นเส้นด้าย มือซ้ายที่กำลังจับหลอดด้ายค่อย ๆ ยืดออกจะเกิดเส้นด้ายยาวประมาณ 50 ซม. ยืดเข้ายืดออก จนหมดหลอดได้ความยาวตามความต้องการจึงหยุดดำเนินการขั้นต่อไป

ภาพประกอบ 4 การปั่นฝ้าย

ขั้นตอนที่ 7

การเปียฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. เปีย

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

ใช้เปียซึ่งทำด้วยไม้โมกมัน เพื่อกรอเอาเส้นด้ายที่เส้นแล้ว รวมไว้มาทำเป็นใจ เส้นด้าย 5 ใจ รวมกันเป็น 1 หัว รอดำเนินการขั้นตอนต่อไป

ภาพประกอบ 5 การเปียฝ้าย

ขั้นตอนที่ 8

การฆ่าฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ข้าวสารเจ้า 1 ถ้วยตวง
2. น้ำสะอาด 5 ลิตร
3. หม้อ
4. เต้าไฟ, เชื้อเพลิง
5. ไม้พาย
6. ไม้คานหรือไม้ไผ่กลมยาว 4-5 ปล้อง

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

- ต้มข้าวสารเจ้าที่เตรียมไว้ ใช้ไม้พายคน เพื่อไม่ให้ติดหม้อ เมื่อข้าวสุกแล้วคนให้แตกมันจะได้น้ำข้าวที่ต้องการ โดยใช้มือแต่น้ำข้าวให้รู้สึกว่เหนียวนิคหน้อย รินเอาเฉพาะน้ำข้าว
- ยกหม้อลงจากเต้าไฟ ทิ้งไว้ให้เย็น
- นำปอຍฝ้ายไปแช่ในน้ำเย็นจนชุ่มแล้วบิดพอหมาด ๆ
- เทน้ำข้าวลงในชามอ่าง แช่ปอຍฝ้ายไว้ในน้ำข้าวแล้วปล่อยทิ้งไว้
- นำปอຍฝ้ายที่แช่น้ำข้าวมาดึงให้สะเด็ดน้ำ และกระตุกปอຍฝ้ายแรงพอประมาณ เพื่อให้เส้นฝ้ายเหยียดตึงไม่ยืดหยุ่นและหดตัว
- นำฝ้ายไปตากบนราวใช้ไม้กระตุกให้ด้ายแตกกระจายไม่ติดกัน แล้วนำไปตากแดดให้แห้ง การฆ่าฝ้ายจะทำให้ด้ายแข็งตัวมีความเหนียวและไม่เป็นขน

ขั้นตอนที่ 9

การย้อมสีฝ้าย

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. เต้าไฟ, เชื้อเพลิง
2. กาละมัง
3. สีธรรมชาติ หรือสีเคมี
4. ห่วงเกี่ยวฝ้าย
5. ใจฝ้าย
6. สารส้ม

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

- เตรียมน้ำสะอาดหรือกรองน้ำให้สะอาด
- ต้มน้ำเพื่อเตรียมการแยกไขมันฝ้าย
- นำฝ้ายมาต้มเพื่อแยกไขมันประมาณ 30-40 นาที
- นำฝ้ายที่ต้มแยกไขมันแล้วขึ้นมาผึ่งให้แห้ง
- เตรียมวัสดุสีธรรมชาติ หรือสีเคมีมาต้มให้เดือดและทิ้งไว้ให้ตกตะกอน
- ต้มฝ้ายในน้ำที่ผสมสารส้มเพื่อให้สีติดแน่นประมาณ 30-45 นาที
- นำสีที่ต้มแล้วมากรองแล้วนำมาต้มเพื่อเตรียมการย้อม
- นำฝ้ายมาต้มในน้ำสีที่เตรียมไว้ประมาณ 30-45 นาที
- นำฝ้ายที่ย้อมแล้วมาล้างในน้ำสะอาดแล้วนำห่วงเกี่ยวฝ้ายมาใส่ แล้วนำไปตาก

ให้แห้ง

ภาพประกอบ 6 การย้อมสีฝ้าย

ขั้นตอนที่ 10

การเย็บหลอด

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. กง
2. เครื่องกรอด้วย
3. หลอดฝ้ายขนาดเล็ก

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

นำใจฝ้ายใส่ในวงล้อของกง แล้วโยงต่อกับเครื่องกรอด้วยขนาดเล็ก ใช้มือหมุนกงให้เส้นฝ้ายเปลี่ยนถ่ายเข้าไปสู่หลอดฝ้ายขนาดเล็กในเครื่องกรอด้วย ให้ปริมาณเพียงพอกับความต้องการของผู้ทอ

ภาพประกอบ 7 การฝ้ายหลอด

ขั้นตอนที่ 11

การเดินด้ายยืนหรือเครื่องทอ

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ฝ้ายหลอด หรือราวตั้งหลอดฝ้าย
2. แคร่สำหรับเดินด้าย ยาวประมาณ 5 เมตร กว้าง 2 เมตร

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

- นำฝ้ายในหลอดด้ายตามต้องการ นำมาตั้งที่แนวตั้งหลอดบนแคร่สำหรับเดินด้าย แล้วรวบปลายด้ายคล้องไว้ที่หลักแรก จุกหัวด้ายทั้งหมดเดินสลับไปมาซ้าย-ขวา เป็นการกำหนดความยาวของผืนผ้าที่จะทอ เดินด้ายจนหมดด้าย แล้วนำฝ้ายออกจากแคร่เพื่อที่จะนำไปดำเนินการต่อไป

ภาพประกอบ 8 การเดินด้ายยืน

ขั้นตอนที่ 12

การสีบนูก

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. ฟืม
2. เขา

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

- นำด้ายยืนที่ได้จากขั้นตอนที่แล้วมาใส่เข้ากับที่พื้นบ้านสำหรับเตรียมตัวทอผืนผ้า นำด้ายที่คืนแล้วไปสอดใส่รูฟืมที่ใช้ในการทอเพื่อบังคับเส้นด้ายยืนให้เท่ากันตามระยะที่ต้องการโดยเลือกขนาดของฟืมให้เหมาะกับด้าย เส้นด้ายที่เหลือใช้โยงมัดกับก้ให้แน่นเพื่อป้องกันด้ายหลุดเวลาทอ
- นำด้ายยืนที่สอดใส่จากรูฟืมแล้ว สอดเข้ากับเขาเป็นการแบ่งด้ายออกเป็นหมู่ ๆ และต้องขึ้นเป็นลวดลายที่ต้องการด้วยวิธีการผูกไว้กับเสา แล้วจึงใช้ไม้ไขว้ดึงด้ายเครื่องที่ละเส้นเป็นลายตามที่ต้องการ

ภาพประกอบ 9 การสีบนูก

ขั้นตอนที่ 13

การทอผ้า หรือทอหูก

เครื่องมือและอุปกรณ์

1. กี่พื้นบ้าน
2. หลอดฝ้ายที่เตรียมไว้เป็นด้ายพุ่ง
3. กระจงทอผ้า
4. ไม้หลาบ
5. ไม้เก็บลาย

การปฏิบัติการและการดำเนินการ

- นำหลอดฝ้ายที่เยียนหลอดแล้ว มาใส่ในกระจง
- นำกระจงสอดพุ่งเป็นแนวขวางตัดกับเส้นด้ายยืน 1 ครั้ง ใช้พีมตีกระจงให้ด้าย

แน่น แล้วพุ่งกลับด้าน ทำสลับกันไปมาจนเกิดเป็นผืนผ้า ใช้ไม้หลาบและไม้เก็บลายประกอบในการทอ สำหรับลวดลายก็จะใช้วิธีการจกที่ละเส้นจนเกิดลายที่สวยงาม สลับสีตามลายที่กำหนด

ภาพประกอบ 10 กี่พื้นบ้าน

ภาพประกอบ 11 กระสวย

ภาพประกอบ 12 ไม้พายและไม้เก็บลาย

ภาพประกอบ 13 การทอผ้า

ภาพประกอบ 14 การจกลายผ้า

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ทั้ง 3 แหล่งทอผ้า ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผลปรากฏว่า กระบวนการผลิตผ้าทอนั้นมีความคล้ายคลึงกัน ทั้ง ด้านวัสดุ-อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า แหล่งที่มาซื้อก็มีจำหน่ายตามท้องตลาด หรือคนในท้องถิ่นทำขึ้น ขึ้นส่วนเป็นไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ขั้นตอนการเตรียมการทอผ้า มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันทั้ง 3 แหล่ง

2. ลวดลาย

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีทั้ง 3 แหล่ง แหล่งละ 50 ผืน พบว่าลวดลายของผ้าเกิดจากการจก หรือที่เรียกว่า “ผ้าจก” คือตัวผืนผ้าที่ทอด้วยด้ายยืนและด้ายพุ่งสีเดียว ในขณะที่ลวดลายที่เกิดขึ้นจะใช้ฝ้ายสีอื่นที่แตกต่างจากสีพื้น จกสลับเป็นลวดลายบนผืนผ้าและทอไปพร้อม ๆ กัน การจกในสมัยโบราณจะใช้ขนเม่น แต่ในปัจจุบันชาวบ้านใช้นิ้วมือจก เพราะขนเม่นหายาก และใช้มือสะตวกกว่าเวลาเปลี่ยนลายหรือต่อลาย

ในอดีตชนชาวลาวครั้งจะทอผ้าไว้นุ่งเอง โดยจะใช้ผ้าชิ้นนุ่งทำงานและเพื่อใช้เวลาว่างงานทำงานแต่งงาน โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นเจ้าสาวจะต้องทอผ้าหน้ามุ้ง ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ปลอดหมอน ผ้าสไบไว้ใช้เองได้ เพราะการทอผ้าจะบ่งบอกถึงความพร้อมของเจ้าสาวที่จะมีครอบครัว และผู้ที่เป็นเจ้าบ่าวก็จะหาโอกาสมาใกล้ชิดเจ้าสาวโดยการมาสร้างที่ สร้างอุปกรณ์ทอผ้าต่าง ๆ หรือมาช่วยฝ้ายสาวปั่นด้ายในเวลากลางคืน ชนชาวลาวครั้งมีความเชื่อว่าทุกคนจะต้องมีหรือครอบครองผ้าแดงอยู่หนึ่งผืนที่มีลวดลายสวยงามที่สุด เพราะผ้าผืนนี้จะเก็บไว้ใช้หมกก่อนเสียชีวิต ซึ่งเชื่อว่าจะมีความสุขสบายในชีวิตในภพหน้า นอกจากนี้แล้วยังมีการทอผ้าไว้สำหรับใช้ในงานบวชนาคคือทอผ้าปรกหวนาค และการทอผ้าเพื่อใช้สำหรับอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลสำหรับผู้ล่วงลับไปแล้ว (ทองเพียร อ่ำขำ, 2555: สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและช่างผู้ทำการทอผ้า พบว่าลวดลายของผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งทั้ง 3 แหล่ง เป็นลวดลายโบราณ ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ไม่มีการสร้างลายใหม่ เพียงแต่สลับลวดลายไปมาให้เกิดความแตกต่างในลายผ้าเท่านั้น ในแต่ละลายจะมีความเป็นมาในความเชื่อของเขา เป็นเหมือนการเล่าเรื่องราวในอดีต ลายที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อแต่โบราณ โดยเฉพาะลายพญานาคที่ถือว่าเป็นของสูง

ผ้าทอที่ทอออกมานั้นมีหลายแบบ แต่ส่วนใหญ่ที่นิยมทอคือ ผ้าชิ้นตีนจก ในผ้าชิ้นหนึ่งผืนจะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนตีน(เชิงผ้าชิ้น) โดยเฉพาะส่วนตีนชิ้นนั้นต้องเป็นสีแดงเท่านั้น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของลาวครั้ง แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนไปเป็นสีอื่นได้ ตามสภาพสังคมในปัจจุบัน และความนิยมของผู้สวมใส่ แต่ก็ยังคงสีแดงเป็นเอกลักษณ์ของลาวครั้งอยู่ (อ่ำไพ สารรัตน์, 2555: สัมภาษณ์)

ส่วนหัวและส่วนตัวของผ้าขึ้นตีนจกในเขตอำเภอบ้านไร่ นั้นจะรวมกันเป็นพื้นสีเดียวกัน ส่วนหัวของผ้าบางผืนอาจมีลายประกอบกันแต่ไม่เป็นที่นิยมทำ ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นสีเดียวกันหมด สีของพื้นผ้าจะนิยมทอเป็นสีแดงและสีดำ แต่ปัจจุบันจะทำตามสีที่เป็นที่ต้องการของตลาด (สมบัติ ยอดสง่า. 2555: สัมภาษณ์)

จากการศึกษาโครงสร้าง และองค์ประกอบของลวดลายผ้าของช่างทอผ้าทั้งสามแหล่งพบว่า ลวดลายต่าง ๆ เกิดจากการใช้ฝ้ายสีต่าง ๆ มาจกกลงบนผืนผ้าและทอไปพร้อม ๆ กัน ทำให้เกิดลวดลายมีลักษณะต่างกันไป ส่วนใหญ่เป็นลวดลายที่ถ่ายทอดมาจากสัตว์ และพรรณไม้ในท้องถิ่น หรือตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่นับถือกันสืบมา ลวดลายที่ปรากฏส่วนใหญ่จะคงอยู่ในรูปของเรขาคณิต คือ สีเหลี่ยมข้าวหลามตัด หรือสามเหลี่ยม เรียงต่อกันตามแนวขวางของผ้า

การเรียกชื่อของลวดลายผ้าว่าผืนใดมีชื่อว่าลายอะไรนั้น เนื่องจากในผ้าแต่ละผืนจะมีลายประกอบกันหลายลาย การเรียกชื่อลายจะเรียกชื่อในลายที่มีสี และลายที่โดดเด่นที่สุด เช่นลายขอนก ก็ปรากฏลวดลายขอนก ซึ่งเป็นรูปหัวนกเรียงกันเห็นเด่นชัดที่สุด(กัน มาคิน. 2555: สัมภาษณ์)

ลวดลายที่ช่างทอผ้าในอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีนิยมทอ แบ่งลวดลายออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลวดลายหลัก และลวดลายประกอบ ซึ่งผลจากการศึกษาวิเคราะห์พบว่าแหล่งทอผ้าทั้ง 3 แหล่งมีการจกลวดลายที่เหมือนกัน มีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย โดยแบ่งตามแหล่งทอผ้าดังต่อไปนี้

2.1 กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

2.1.1 ลวดลายหลัก จำนวน 8 ลาย คือ

- ลายกาบปีกไก่

ภาพประกอบ 15 ลายกาบปีกไก่ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ)

- ลายขอซื่อ

ภาพประกอบ 16 ลายขอซื่อ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอหลวง

ภาพประกอบ 17 ลายขอหลวง (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอกำ

ภาพประกอบ 18 ลายขอกำ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอนก

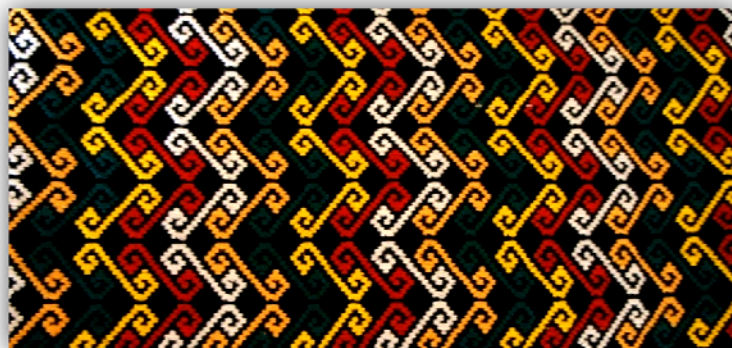
ภาพประกอบ 19 ลายขอนก (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอกูด

ภาพประกอบ 20 ลายขอกูด (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอ 13 ไ้

ภาพประกอบ 21 ลายขอ 13 ไ้ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายพญานาค

ภาพประกอบ 22 ลายพญานาค (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

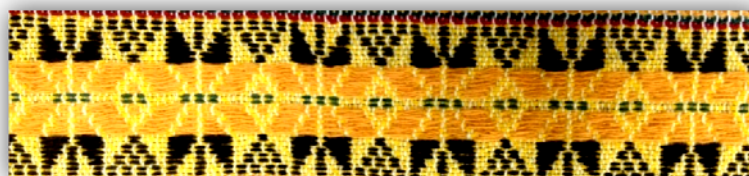
2.1.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 12 ลาย คือ

- ลายกาบดอกแก้ว

ภาพประกอบ 23 ลายกาบดอกแก้ว (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายแก้วดอกจัน

ภาพประกอบ 24 ลายแก้วดอกจัน (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายปีกบ่าง

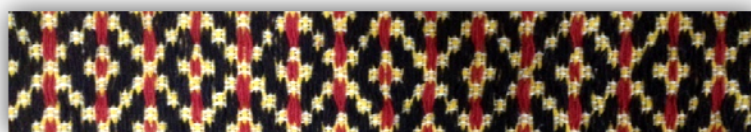
ภาพประกอบ 25 ลายปีกบ่าง (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายเขี้ยวหมาตาย

ภาพประกอบ 26 ลายเขี้ยวหมาตาย (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายดอกตูม

ภาพประกอบ 27 ลายดอกตูม (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายอ้อแอ้

ภาพประกอบ 28 ลายอ้อแอ้ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายสร้อยสา

ภาพประกอบ 29 ลายสร้อยสา (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายข้างกระแต

ภาพประกอบ 30 ลายข้างกระแต (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายดอกกรวด

ภาพประกอบ 31 ลายดอกกรวด (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายขอ 3 ไม้

ภาพประกอบ 32 ลายขอ 3 ไม้ (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายเม็ดฝ้าย

ภาพประกอบ 33 ลายเม็ดฝ้าย (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

- ลายบัวคว่ำบัวหงาย

ภาพประกอบ 34 ลายบัวคว่ำบัวหงาย (กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ)

2.2 กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง

2.2.1 ลวดลายหลัก จำนวน 12 ลาย คือ

- ลายพญานาค

ภาพประกอบ 35 ลายพญานาค(กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายช่อฟ้า

ภาพประกอบ 36 ลายช่อฟ้า (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายขอหลวง

ภาพประกอบ 37 ลายขอหลวง (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายเขี้ยวลัด

ภาพประกอบ 38 ลายเขี้ยวลัด (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายขอแมลงป่อง

ภาพประกอบ 39 ลายขอแมลงป่อง (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายขอภูต

ภาพประกอบ 40 ลายขอภูต (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายখনก

ภาพประกอบ 41 ลายখনก (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายกลีบบัว

ภาพประกอบ 42 ลายกลีบบัว (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายขอซื้อ

ภาพประกอบ 43 ลายขอซื้อ (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายดาวค้ำเดือน

ภาพประกอบ 44 ลายดาวค้ำเดือน (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายดาวไหล

ภาพประกอบ 45 ลายดาวไหล (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายขอก่าง

ภาพประกอบ 46 ลายขอก่าง (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

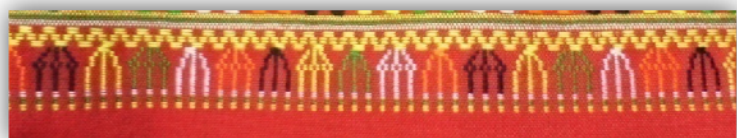
2.2.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 8 ลาย คือ

- ลายข้อแฉ่

ภาพประกอบ 47 ลายข้อแฉ่ (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายสร้อยสา

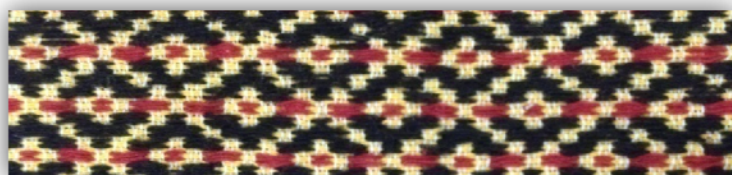
ภาพประกอบ 48 ลายสร้อยสา (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายข้างกระแต

ภาพประกอบ 49 ลายข้างกระแต (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายดอกตุ้ม

ภาพประกอบ 50 ลายดอกตุ้ม (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายนาคน้อย

ภาพประกอบ 51 ลายนาคน้อย (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายบัวคว่ำบัวหงาย

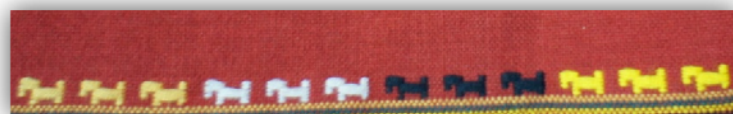
ภาพประกอบ 52 ลายบัวคว่ำบัวหงาย (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายแก้วดอกจัน

ภาพประกอบ 53 ลายแก้วดอกจัน (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

- ลายมอม(ลูกหมา)

ภาพประกอบ 54 ลายมอม(ลูกหมา) (กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาตั้ง)

2.3 กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่

2.3.1 ลวดลายหลัก จำนวน 7 ลาย คือ

- ลายพญานาค

ภาพประกอบ 55 ลายพญานาค (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายขอก่าง

ภาพประกอบ 56 ลายขอก่าง (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายขอนก

ภาพประกอบ 57 ลายขอนก (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายขอซื่อ

ภาพประกอบ 58 ลายขอซื่อ (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายขอกำ

ภาพประกอบ 59 ลายขอกำ (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายดอกแก้ว

ภาพประกอบ 60 ลายดอกแก้ว (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายเขี้ยวลัด

ภาพประกอบ 61 ลายเขี้ยวลัด (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

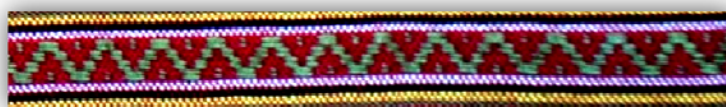
2.3.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 8 ลาย คือ

- ลายแก้วดอกจัน

ภาพประกอบ 62 ลายแก้วดอกจัน (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายข้อแฉ่

ภาพประกอบ 63 ลายข้อแฉ่ (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายนาคน้อย

ภาพประกอบ 64 ลายนาคน้อย (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายสร้อยสา

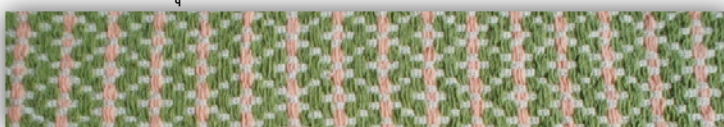
ภาพประกอบ 65 ลายสร้อยสา (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายข้างกระแต

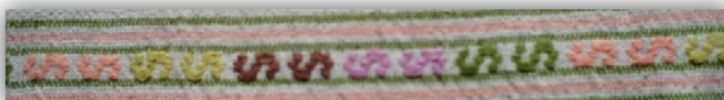
ภาพประกอบ 66 ลายข้างกระแต (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายดอกตูม

ภาพประกอบ 67 ลายดอกตูม (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายขอ 3 ไม้

ภาพประกอบ 68 ลายขอ 3 ไม้ (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

- ลายบัวคว่ำบัวหงาย

ภาพประกอบ 69 ลายบัวคว่ำบัวหงาย (กลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่)

จากการศึกษาลวดลายทั้งหมด สรุปเป็นตารางได้ดังนี้
ลวดลายของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ตาราง 1 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ชื่อลวดลายหลัก	จำนวน	ร้อยละ
ลายกาบปีกไก่	5	10
ลายขอชื้อ	10	20
ลายขอหลวง	8	16
ลายขอกำ	10	20
ลายขอนก	5	10
ลายขอทูด	8	16
ลายขอ 13 ไม้	2	4
ลายพญานาค	2	4

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นว่าลวดลายหลักที่พบมากที่สุดของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟคือ ลายขอชื้อ คิดเป็นร้อยละ 20 และขอกำ คิดเป็นร้อยละ 20 ลายที่พบน้อยที่สุด คือ ลายพญานาค คิดเป็นร้อยละ 4 และลายขอ 13 ไม้ คิดเป็นร้อยละ 4

ตาราง 2 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ชื่อลวดลายประกอบ	จำนวน	ร้อยละ
ลายกาบดอกแก้ว	10	20
ลายแก้วดอกจัน	10	20
ลายปีกบ่าง	20	40
ลายเขี้ยวหมาตาย	20	40
ลายดอกตุ้ม	10	20
ลายข้อแฉ่	50	100
ลายสร้อยสา	50	100

ตาราง 2 (ต่อ)

ชื่อลวดลายประกอบ	จำนวน	ร้อยละ
ลายข้างกระแต	10	20
ลายดอกกรวด	10	20
ลายขอ 3 ไม้	5	10
ลายเม็ดไผ่	5	10
ลายบัวคว่ำบัวหงาย	20	40

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่าลวดลายประกอบที่นิยมทำไปทอเป็นลายประกอบในพื้นผ้ามากที่สุด คือ ลายข้อ 3 ไม้ และลายสร้อยสา คิดเป็นร้อยละ 10 คือสองลายนี้จะมีอยู่ในผ้าทุกผืน และลายที่พบน้อยที่สุด คือลายขอ 3 ไม้ และลายเม็ดไผ่ คิดเป็นร้อยละ 10 ในแต่ละลาย

ลวดลายของกลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง

ตาราง 3 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง

ชื่อลวดลายหลัก	จำนวน	ร้อยละ
ลายพญานาค	2	4
ลายข้อฟ้า	2	4
ลายขอหลวง	8	16
ลายเอี้ยลัด	3	6
ลายขอแมลงป่อง	2	4
ลายขอภูค	8	16
ลายขอนก	5	10
ลายกลีบบัว	3	6
ลายขอชื้อ	10	20
ลายดาวคำเดือน	2	4
ลายดาวไหล	2	4
ลายขอกาง	3	6

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าลวดลายหลักที่พบมากที่สุดของกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้งคือ ลายขอ ชื่อ คิดเป็นร้อยละ 20 และชอกำ คิดเป็นร้อยละ 20 ลายที่พบน้อยที่สุด คือ ลายพญานาค ลายช่อฟ้า ลายดาวคำเดือน และลายดาวไหล คิดเป็นร้อยละ 4 ในแต่ละลาย

ตาราง 4 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้ง

ชื่อลวดลายประกอบ	จำนวน	ร้อยละ
ลายอ้อแอ้	50	100
ลายสร้อยสา	50	100
ลายข้างกระแต	10	20
ลายดอกตุ้ม	10	20
ลายนาคน้อย	20	40
ลายบัวคว่ำบัวหงาย	20	40
ลายแก้วดอกจัน	30	60
ลายมอม(ลูกหมา)	10	20

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นว่าลวดลายประกอบที่นิยมทำไปทอเป็นลายประกอบในผืนผ้ามากที่สุด คือ ลายอ้อแอ้ และลายสร้อยสา คิดเป็นร้อยละ 100 คือสองลายนี้จะมีอยู่ในผ้าทุกผืน และลายที่พบน้อยที่สุด คือลายข้างกระแต ลายดอกตุ้ม และลายมอม(ลูกหมา) คิดเป็นร้อยละ 20 ในแต่ละลาย

ลวดลายของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่

ตาราง 5 จำนวนร้อยละของลวดลายหลักของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่

ชื่อลวดลายหลัก	จำนวน	ร้อยละ
ลายพญานาค	3	6
ลายชอกำ	4	8
ลายชอนก	10	20
ลายช่อ	10	20
ลายชอกำ	10	20
ลายดอกแก้ว	3	6
ลายเอี้ยลัด	10	20

จากตาราง 5 แสดงให้เห็นว่าลวดลายหลักที่พบมากที่สุดของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่คือ ลายขอนก ลายขอชื้อ ลายขอกำ และลายเอี้ยลัด คิดเป็นร้อยละ 20 ในแต่ละลาย ลายที่พบน้อยที่สุดคือ ลายพญานาค ลายดอกแก้ว คิดเป็นร้อยละ 6 ในแต่ละลาย

ตาราง 6 จำนวนร้อยละของลวดลายประกอบของกลุ่มทอผ้าชุมชนบ้านใหญ่

ชื่อลวดลายประกอบ	จำนวน	ร้อยละ
ลายแก้วดอกจัน	20	40
ลายอ้อแอ้	50	100
ลายนาคน้อย	20	40
ลายสร้อยสา	50	100
ลายข้างกระแต	10	20
ลายดอกตุ้ม	10	20
ลายขอ 3 ไม้	10	20
ลายบัวคว่ำบัวหงาย	40	80

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นว่าลวดลายประกอบที่นิยมทำไปทอเป็นลายประกอบในผืนผ้ามากที่สุดคือ ลายอ้อแอ้ และลายสร้อยสา คิดเป็นร้อยละ 100 คือสองลายนี้จะมีอยู่ในผ้าทุกผืน และลายที่พบน้อยที่สุดคือลายข้างกระแต และลายดอกตุ้ม คิดเป็นร้อยละ 20 ในแต่ละลาย

3. การใช้สี

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าการใช้สีของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แหล่ง แบ่งลักษณะการใช้สีได้ 2 ลักษณะคือ การใช้สีตามวรรณะร้อน และการใช้สีตัดกัน ด้วยเอกลักษณ์ของผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งนิยมใช้สีที่ร้อนแรง หรือสีตัดกัน ที่สืบทอดมาแต่โบราณ

กลุ่มผ้าทอบ้านนาตาโพนีมีการใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกันเป็นลายหลักมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75 ใช้สีกลมกลืนคิดเป็นร้อยละ 25 ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มผ้าทอบ้านผาทั้งมีการใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกันเป็นลายหลักมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68 ใช้สีกลมกลืนคิดเป็นร้อยละ 32 ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มทอบ้านชุมชนบ้านใหญ่มีการใช้สีที่ต่างจากกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่มแรก คือจะใช้สีกลมกลืนและสีวรรณะเย็นในการทอผ้า จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ทออยากให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม จะได้ไม่ซ้ำกับที่อื่น สีที่ใช้กลมกลืนกันทั้งลายหลัก ลายประกอบ และพื้นผ้า สีที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ สีน้ำเงิน สีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 95 แต่ก็ยังมีการใช้สีแบบโบราณคือสีวรรณะร้อนและสีตัดกัน คิดเป็นร้อยละ 5

การย้อมสีเส้นใยฝ้ายนั้น จากการศึกษาในกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ในปัจจุบันนิยมใช้สีเคมีย้อมเส้นใยฝ้าย หรือซื้อเส้นใยฝ้ายที่ย้อมสำเร็จแล้วมาทำการทอ ไม่ต้องเสียเวลาในการย้อมผ้า ทำให้ประหยัดเวลา สีที่ได้สม่ำเสมอไม่เข้มหรืออ่อนเกินไปในผืนเดียวกัน แต่บางครั้งอาจใช้การย้อมสีธรรมชาติบ้างถ้าลูกค้าต้องการสีที่เป็นธรรมชาติ และยังคงหาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ลูกหมาก ให้สีน้ำตาล ตันครามให้สีน้ำเงิน ครั่งให้สีแดง แต่ในปัจจุบันครั้งหายากขึ้นและมีราคาแพง แก่นขนุนให้สีเหลือง ตันตะโกและมะเกลือให้สีดำ การย้อมสีธรรมชาติต้องมีทักษะและความอดทนสูง จึงมีผู้ที่มีความสามารถในการย้อมผ้าลดลง

4. กระบวนการถ่ายทอด

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่ากระบวนการถ่ายทอดของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง มีความเหมือนกัน คือ

4.1 การสอนให้ทำจากบรรพบุรุษ เช่น ยาย ย่า แม่ สู้รุ่นลูก โดยการสอนให้ทำ

4.2 การคลุกคลีอยู่กับช่างทอผ้าทุกวันจนเกิดการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่สั่งสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ มีการสังเกต ทดลองทำ จนสามารถทำได้ และซึมซาบ กระบวนการทอผ้าโดยไม่รู้ตัว เมื่อว่างจากงานหลักคือการทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ก็กลับมาทอผ้าตอนเย็นหรือตอนกลางคืน

4.3 ในศูนย์ทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังมีการนำเอาผ้าทอสมัยโบราณมาจัดแสดงไว้ในศูนย์ และนำวัสดุอุปกรณ์การทอผ้ามาจัดไว้เพื่อสาธิตให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้มาชม นับเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งถ่ายทอดความรู้ของอำเภอบ้านไร่ เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

4.4 มีการสอนการทอผ้าให้แก่ผู้สนใจในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้าให้กับเยาวชน จะใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง

4.5 โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรม โดยอาศัยผู้ทอเป็นทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นวิทยากรหรือเป็นปราชญ์ท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยทั่วถึง

4.6 หัวหน้ากลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนทั่วไป ในอำเภอ หรือจังหวัดอื่น ๆ ที่มีความสนใจ

จากกิจกรรมดังกล่าวจะส่งผลให้ ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ยังคงคงมีผู้นุรักษ์และสืบสานงานทอผ้าแบบนี้ไปอีกยาวนาน ตราบใดที่ยังมีผู้สนใจที่จะสืบสานต่อไป และยังได้รับความอนุเคราะห์จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ดำรงต่อไปอีกนานแสนนาน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้า ฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรผู้ทอผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งทั้ง 3 แหล่งจาก 3 ตำบล ของอำเภอบ้านไร่ ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย และวิธีดำเนินการวิจัย ไว้ดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผ้า ฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ใน เขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ใน 3 กลุ่มทอผ้า ได้แก่ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ในประเด็น

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ
2. ลวดลาย
3. การใช้สี
4. กระบวนการถ่ายทอด

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการผลิตผ้าทอ ลวดลาย การใช้สี และกระบวนการถ่ายทอด ของผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสม
3. เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่า ของผ้าทอพื้นบ้าน อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหาของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือ ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 3 กลุ่มทอผ้า คือ กลุ่มทอผ้าบ้านนาตาโพ กลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง และกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ ในประเด็น

- 1.1 กระบวนการผลิตผ้าทอ
- 1.2 ลวดลาย
- 1.3 การใช้สี
- 1.4 กระบวนการถ่ายทอด
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี แบ่งเป็น

- 2.1 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟไม่น้อยกว่า 50 ผืน
- 2.2 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่งไม่น้อยกว่า 50 ผืน
- 2.3 ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ไม่น้อยกว่า 50 ผืน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าการทอผ้าฝ้ายอันเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งที่อยู่พหุมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อหลายร้อยปีก่อน ยังคงมีการอนุรักษ์กรรมวิธีการผลิตซึ่งได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ยาวนาน เช่น เทคนิคการย้อมสีด้วยสีจากวัสดุธรรมชาติ เทคนิคการจกลายที่เป็นลายโบราณ ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ในอดีตชนชาวลาวครั้งจะทอผ้าไว้แต่งเอง โดยจะใช้ผ้าชิ้นนุ่งทำงานและเพื่อใช้เวลาว่างนุ่ง งานแต่งงาน โดยเฉพาะผู้ที่จะเป็นเจ้าสาวจะต้องทอผ้าหน้ามุ้ง ผ้าหม่ม ผ้าปูที่นอน ปลอดหมอน ผ้าสไบ ไว้ใช้เองได้ เพราะการทอผ้าจะบ่งบอกถึงความพร้อมของเจ้าสาวที่จะมีครอบครัว และผู้ที่เป็เจ้าบ่าวก็จะหาโอกาสมาใกล้ชิดเจ้าสาวโดยการมาสร้างที่ สร้างอุปกรณ์ทอผ้าต่าง ๆ หรือ มาช่วยฝ่ายสาวปั่นด้ายในเวลาว่างคืน ชนชาวลาวครั้งมีความเชื่อว่าทุกคนจะต้องมีหรือครอบครองผ้าแดงอยู่หนึ่งผืนที่มีลวดลายสวยงามที่สุด เพราะผ้าผืนนี้จะเก็บไว้ใช้หม่มก่อน เสียชีวิต ซึ่งเชื่อว่าจะมีความสุขสบายในชีวิตในภพหน้า นอกจากนี้แล้วยังมีการทอผ้าไว้สำหรับใช้ในงานบวชนาคคือทอผ้าปรกหัวนาค และการทอผ้าเพื่อใช้สำหรับอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลสำหรับผู้ล่วงลับไปแล้ว

ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยเฉพาะผ้าชิ้น ยังมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ไม่เหมือนผ้าของชนชาติอื่น คือผ้าชิ้นจะมีอยู่ด้วยกัน 3 ส่วน ซึ่งเปรียบได้กับอวัยวะของมนุษย์ คือ มีส่วนหัว ส่วนตัว และส่วนตีน ส่วนหัวและส่วนตัวจะมีสีอะไรก็ได้ แต่ส่วนตีนจะต้องเป็นสีแดงเสมอ แต่ปัจจุบันได้มีกา รพัฒนาเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยและความต้องการของตลาด แต่ก็ยังคงสีล้นลวดลายอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้งไว้เหมือนเดิม นอกจากนี้ยังนำวัตถุดิบในท้องถิ่นมาทำให้เกิดสีด้วย เช่น ครั่ง ลูกหมาก ใบไม้ต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันนั้น

วัตถุดิบเหล่านี้มีจำนวนลดน้อยลงตามสภาพภูมิอากาศ และจำนวนธรรมชาติที่น้อยลง จึงหันมาใช้สีเคมีแทนเพื่อความสะดวก รวดเร็ว และหาง่ายขึ้น ส่วนลายผ้ายังคงยึดลายโบราณตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันมา แต่อาจมีการเปลี่ยนสีสั้ให้เหมาะสมตามความต้องการ โดยลวดลายนั้นแบ่งออกเป็น ลายหลัก และลายประกอบ ลวดลายส่วนใหญ่สื่อให้เห็นถึงสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว เช่น พรรณไม้ สัตว์ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากอดีต ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ

ซึ่งประกอบด้วย 13 ขั้นตอน คือ

- 1.1 การปลูกฝ้าย
- 1.2 การเก็บปุ๋ยฝ้าย
- 1.3 การฉีกเพื่อแยกเมล็ดฝ้าย
- 1.4 การดีดฝ้าย
- 1.5 การหลอฝ้าย
- 1.6 การปั่นฝ้ายหรือการเข็นฝ้าย
- 1.7 การเปียฝ้าย
- 1.8 การฆ่าฝ้าย
- 1.9 การย้อมสีฝ้าย
 - 1.10 การฝึยนหลอด
 - 1.11 การเดินด้ายยืนหรือเครีอูท
 - 1.12 การสีบहुก
 - 1.13 การทอผ้า หรือทอหูก

ในปัจจุบันกระบวนการในการผลิตผ้าทอในขั้นตอนที่-9 นั้นลดน้อยลงเพราะว่าสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน การปลูกฝ้ายเพื่อไว้ทอผ้าใช้เองได้มีปริมาณลดน้อยลงอย่างมาก ช่างทอผ้าจึงหันไปใช้ฝ้ายสำเร็จรูปที่มีขายในท้องตลาดแทน หรือสั่งซื้อจากจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีราคาแพงกว่าเดิม แต่ก็ทำให้เกิดความรวดเร็ว และประหยัดเวลาในการที่จะมาผลิตเส้นด้ายเอง และในเรื่องของสีก็ไม่ต้องมาย้อมสีเอง เพราะเส้นใยฝ้ายที่สั่งซื้อมาได้ผ่านการย้อมสีเคมีมาเรียบร้อยแล้ว ที่ศูนย์ทอผ้าบ้านผาทัง และที่ศูนย์ทอผ้าบ้านนาตาโพยังคงมีการปลูกฝ้ายและผลิตเส้นในฝ้ายเองบ้าง แต่เป็นส่วนน้อยไม่เพียงพอกับการผลิตผ้าทอ ผ้าทอส่วนใหญ่จึงยังคงต้องสั่งซื้อเส้นใยฝ้ายสำเร็จรูปมาใช้ในการทอผ้า

อุปกรณ์ในการทอผ้า คือ กี่พื้นบ้าน ที่ยังคงมีอยู่กันทุกบ้านที่ทำการทอผ้า และที่ศูนย์ทอผ้าทั้ง 3 แห่ง กี่พื้นบ้านเป็นที่ ที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นทำกันขึ้นมาเองตั้งแต่รุ่น ปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อมีการขำรดเสียหายก็ซ่อมแซม แก้ไข และใช้งานต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน กรรมวิธีการทอก็เหมือนกับการทอผ้าทั่วไป ที่มีเส้นด้ายยืนเป็นหลัก และมีเส้นด้ายพุ่งไปมาสลับกัน ใช้ฟืมกระทบให้เกิดความแน่น จำนวนตะกรอใช้เพียงแค่ 2 ตะกรอเท่านั้น ลวดลายที่เกิดขึ้นก็ใช้วิธีการจก ซึ่งต้องใช้ผู้ทอที่มีความชำนาญจึงจะได้ ลายที่ถูกต้องสวยงาม และใช้ความประณีตในการทอเป็นอย่างยิ่ง

2. ลวดลาย

จากการศึกษาลวดลาย ของผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และช่างทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ตามที่กล่าวมาแล้วพบว่า ลวดลายของผ้าทอเป็นลวดลายที่ยังคงยึดลายโบราณตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกันมา แต่อาจมีการเปลี่ยนสีเส้นให้เหมาะสมตามความต้องการ ลวดลายที่เกิดขึ้นใช้วิธีการจก แต่เดิมใช้ขนเม่นในการจกให้เกิดลาย ในปัจจุบันใช้ปลายนิ้วจก ซึ่งต้องใช้ผู้ทอที่มีความชำนาญ เส้นด้ายที่จะนำมาจกให้เกิดลายจะใช้สีแต่แตกต่างจากเส้นด้ายยืน เพื่อให้ลวดลายเกิดความโดดเด่น เห็นได้ง่ายชัดเจน สวยงาม โดยลวดลายนั้นแบ่งออกเป็น ลวดลายหลัก และ ลวดลายประกอบ แบ่งตามแหล่งทอผ้าดังนี้

2.1 ลวดลายของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ

ผลการศึกษาลวดลายของกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ จำนวน 50 ผืน พบว่ามีลวดลาย ดังนี้

2.1.1 ลวดลายหลัก จำนวน 8 ลาย

2.1.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 12 ลาย

2.2 ลวดลายของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง

ผลการศึกษาลวดลายของกลุ่มทอผ้าลายโบราณบ้านผาทั่ง จำนวน 50 ผืน พบว่ามีลวดลายดังนี้

2.2.1 ลวดลายหลัก จำนวน 12 ลาย

2.2.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 8 ลาย

2.3 ลวดลายของกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่

ผลการศึกษาลวดลายของกลุ่มผ้าทอพื้นบ้านชุมชนบ้านใหญ่ จำนวน 50 ผืน พบว่ามีลวดลายดังนี้

2.3.1 ลวดลายหลัก จำนวน 7 ลาย

2.3.2 ลวดลายประกอบ จำนวน 8 ลาย

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าทอลายโบราณทั้ง 3 แห่ง ลวดลายหลักที่พบมากที่สุดคือลาย ขอ ซื่อ ลายขอหลวง ลายขอภูด และลายขอนก ตามลำดับ ลวดลายประกอบที่พบมากที่สุดคือลายอ้อยแอ้ และลายสร้อยสา

3. การใช้สี

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าการใช้สีของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง แบ่งลักษณะการใช้สีได้ 2 ลักษณะคือ การใช้สีตามวรรณะร้อน และการใช้สีตัดกัน ด้วยเอกลักษณ์ของผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งนิยมใช้สีที่ร้อนแรง หรือสีตัดกัน ที่สืบทอดมาแต่โบราณ

กลุ่มผ้าทอบ้านนาตาโพนีมีการใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกันเป็นลายหลักมากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 75 ใช้สีกลมกลืนคิดเป็นร้อยละ 25 ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มผ้าทอบ้านผาทั้งมีการใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกันเป็นลายหลักมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68 ใช้สีกลมกลืนคิดเป็นร้อยละ 32 ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มทอบ้านชุมชนบ้านใหญ่มีการใช้สีที่ต่างจากกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่มแรก คือจะใช้สีกลมกลืน และสีวรรณะเย็น ในการทอผ้า จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ทออยากให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม จะได้ไม่ซ้ำกับที่อื่น สีที่ใช้กลมกลืนกันทั้งลายหลัก ลายประกอบ และพื้นผ้า สีที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ สีน้ำเงิน สีน้ำตาล เป็นต้น ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 95 แต่ก็ยังมีการใช้สีแบบโบราณคือสีวรรณะร้อนและสีตัดกัน คิดเป็นร้อยละ 5

4. กระบวนการถ่ายทอด

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่ากระบวนการถ่ายทอดของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง มีความเหมือนกัน คือ การสอนให้ทำจากบรรพบุรุษ เช่น ยาย ย่า แม่ สู้รุ่นลูก โดยการสอนให้ทำ การคลุกคลีอยู่กับช่างทอผ้าทุกวันจนเกิดการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่สั่งสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ มีการสังเกต ทดลองทำ จนสามารถทำได้ และซึมซาบกระบวนการทอผ้าโดยไม่รู้ตัว เมื่อว่างจากงานหลักคือการทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ก็กลับมาทอผ้าตอนเย็นหรือตอนกลางคืน แต่ในปัจจุบันลูกหลานได้เข้าไปเรียนในเมือง ความสนใจในการทอผ้าจึงลดน้อยลงยังคงมีผู้ทอผ้าที่มีอายุประมาณ 40 ปีขึ้นไปเท่านั้น

อย่างไรก็ตามการถ่ายทอดความรู้ด้านการทอผ้าของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานีก็ยังไม่หมดไปเสียทีเดียว ในศูนย์ทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังมีการนำเอาผ้าทอสมัยโบราณมาจัดแสดงไว้ในศูนย์ และนำวัสดุอุปกรณ์การทอผ้ามาจัดไว้เพื่อสาธิตให้เยาวชนและบุคคล

ทั่วไปได้มาชม นับเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งถ่ายทอดความความรู้ของอำเภอบ้านไร่ เป็นการส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสอนการทอผ้า ให้แก่ผู้สนใจในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการ ทอผ้าให้กับเยาวชน จะใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ได้ด้วยตนเอง มีโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรม โดยอาศัยผู้ทอเป็นวิทยากรในท้องถิ่นเป็น วิทยากรหรือเป็นปราชญ์ท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยทั่วถึง นอกจากนั้นแล้ว หัวหน้ากลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนทั่วไป ในอำเภอ หรือ จังหวัดอื่น ๆ ที่มีความสนใจ

อภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่ม มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า กระบวนการถ่ายทอดของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง เป็นแหล่งทอผ้าที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญแห่งภูมิปัญญา ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง แสดงให้เห็นถึงศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ การถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรมของชุมชนที่ สืบทอดโดยการใช้ฝีมือด้านการทอผ้า เพราะผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มที่สำคัญในปัจจุบันที่ผูกพันกับมนุษย์ มาตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่มีอาจแยกออกจากกันได้เลย ผู้วิจัยสรุปอภิปราย ผลจากการศึกษาครั้งนี้ได้ดังนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าทอ

จากการศึกษากระบวนการผลิตผ้าทอของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง มีกระบวนการผลิตผ้าทอ ที่เหมือนกัน เพราะได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษลาวครั้งที่อยู่พหามาจากประเทศลาวเหมือนกัน เริ่มตั้งแต่การผลิตเส้นใยฝ้ายที่มีการปลูกฝ้าย การเก็บ การฉีว การตีด ฯลฯ จนกระทั่งการทอที่เหมือนกัน ที่ใช้ทอผ้า เรียกว่าที่พื้นบ้านก็มีลักษณะ และขนาดเดียวกัน ผลิตกันเองในหมู่บ้าน ในชุมชน โดยใช้ วัสดุในชุมชน ที่สามารถหาได้ง่ายไม่ต้องซื้อขาย สิ่งที่มีการทอผ้า ในอดีตและปัจจุบันต่างกันคือเรื่องของ เส้นใยฝ้าย ในอดีตเส้นใยฝ้ายที่จะนำมาทอจะปลูกขึ้นเอง แต่ในปัจจุบันนี้มีการปลูกฝ้ายที่ลดลงมาก ผู้ ทอจึงหันไปซื้อฝ้ายสำเร็จรูปที่มีขายในร้านค้าในตัวเมือง หรือรวมตัวกันสั่งซื้อมาจากจังหวัดอื่น ซึ่งฝ้าย ที่ซื้อมานั้นเป็นฝ้ายสำเร็จรูปที่พร้อมจะนำมาทอได้เลย ผ่านการย้อมสีมาแล้ว จึงทำให้สะดวกในการ ทอมากขึ้น กระบวนการผลิตช่างทอผ้าแต่ละคนจะทำการทอผ้าเองตั้งแต่เริ่มแรกคือการเดินด้ายยืน จนกระทั่งทอเสร็จเป็นผืนผ้า ไม่มีการแบ่งหน้าที่กันทำ ผ้าของใครคนนั้นก็จะต้องทำตามขั้นตอนด้วย ตัวเองทั้งหมด หากมีปัญหาในการทอหรือจกลายผิดก็สามารถแก้ไขด้วยตัวเองจะเข้าใจว่าคนอื่นมา ทำแทน ช่างทอผ้าคนใดไม่มีกี่ของตัวเองก็มาใช้ที่ศูนย์ทอผ้าที่ตัวเองเป็นสมาชิกอยู่ ช่างคนใดที่มีกั ของตัวเองก็ทอผ้าอยู่ที่บ้านเสร็จแล้วจึงนำมาส่งที่ศูนย์ฯ การทอผ้าหนึ่งผืนใช้เวลาประมาณ 1 เดือน

2. ลวดลาย

จากการศึกษาลวดลายผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งทั้ง 3 แห่ง พบว่า ลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าเกิดจากการจก คือการใช้ปลายนิ้วจกลายให้เกิดขึ้นตามลายที่ต้องการในอดีตมีการใช้ชนเผ่าม้งจก แต่ในปัจจุบันไม่มีแล้ว ในการจกใช้ด้ายสีที่แตกต่างจากสีพื้น ลวดลายที่จกแบ่งออกเป็น ลวดลายหลัก และลวดลายประกอบ ซึ่งทั้งสองลักษณะยังคงเอกลักษณ์เป็นลวดลายโบราณที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ลวดลายหลักที่พบมากที่สุดจากทั้ง 3 แห่ง คือ ลายขอชื่อ ลายขอหลวง ลายขอภูต และลายขอนก ตามลำดับ ลายประกอบที่พบมากที่สุดคือ ลายอ้อแอ้ ลายดอกสร้อยสา ลายบัวคว่ำบัวหงาย และลายดอกกรอด ตามลำดับ ลายประกอบบางลายสามารถนำไปเป็นลายหลักได้เช่น ลายดอกกรอด ลายกาบดอกแก้ว ในการเรียกลายที่ปรากฏในผืนผ้านั้น จะเรียกตามลายที่ปรากฏเด่นชัดที่สุด เพราะผ้าทอโบราณของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งนั้น จะประกอบด้วยลายหลายลายรวมกัน แต่ลายที่จะเรียกนั้นจะต้องเป็นลายที่โดดเด่นที่สุด มีสีเด่นชัดที่สุด

จากการสัมภาษณ์พบว่าลายทุกลายที่พบมากที่สุดเพราะได้รับความนิยมมาก มีการผลิตออกมาเป็นประจํามากกว่าลายอื่นๆ ลายที่พบน้อยอาจเป็นเพราะไม่ค่อยได้รับความนิยม จึงไม่ค่อยผลิตออกมา หรืออาจเป็นเพราะลูกค้าซื้อไปหมดแล้วจึงเหลือจำนวนน้อยในศูนย์ทอผ้า

3. การใช้สี

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่าการใช้สีของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง แบ่งลักษณะการใช้สีได้ 2 ลักษณะคือ การใช้สีตามวรรณะร้อน และการใช้สีตัดกัน ด้วยเอกลักษณ์ของผ้าทอของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งนิยมใช้สีที่ร้อนแรง หรือสีตัดกัน ที่สืบทอดมาแต่โบราณ

กลุ่มผ้าทอบ้านนาตาไฟ และกลุ่มทอผ้าบ้านผาทั้งมีการใช้สีวรรณะร้อนและสีตัดกัน เป็นลายหลักมากที่สุด ส่วนลายประกอบมีการใช้สีวรรณะร้อน และวรรณะเย็นในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มทอบ้านชุมชนบ้านใหญ่มีการใช้สีที่ต่างจากกลุ่มทอผ้า 2 กลุ่มแรก คือจะใช้สีกลมกลืน และสีวรรณะเย็นในการทอผ้า จากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ทออยากให้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม จะได้ไม่ซ้ำกับที่อื่น สีที่ใช้กลมกลืนกันทั้งลายหลัก ลายประกอบ และพื้นผ้า สีที่ใช้ส่วนใหญ่ ได้แก่ สีน้ำเงิน สีน้ำตาล เป็นต้น แต่ก็ยังมีการใช้สีแบบโบราณคือสีวรรณะร้อนและสีตัดกันบ้างเล็กน้อย

4. กระบวนการถ่ายทอด

จากการศึกษาวิเคราะห์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่ากระบวนการถ่ายทอดของกลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง มีความเหมือนกัน คือ การสอนให้ทำจากบรรพบุรุษ เช่น ยาย ย่า แม่ สุ่นลูก โดยการสอนให้ทำ การคลุกเคลียอยู่กับช่างทอผ้าทุกวันจนเกิดการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ที่สั่งสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจ มีการสังเกต ทดลองทำ จนสามารถ

ทำได้ และชี้มาบกระบวนการทอผ้าโดยไม้อูตัว เมื่อว่างจากงานหลักคือการทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ก็กลับมาทอผ้าตอนเย็นหรือตอนกลางคืน ในศูนย์ทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังมีการนำเอาผ้าทอสมัยโบราณมา จัดแสดงไว้ในศูนย์ และนำวัสดุอุปกรณ์การทอผ้ามาจัดไว้เพื่อสาธิตให้เยาวชนและบุคคลทั่วไปได้มา ชม นับเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งถ่ายทอดความรู้ของอำเภอบ้านไร่ เป็นการส่งเสริมภูมิปัญญา ท้องถิ่น มีการสอนการทอผ้าให้แก่ผู้สนใจในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วิธีการถ่ายทอดความรู้ในการทอผ้าให้กับ เยาวชน จะใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ให้เด็กนักเรียนที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วย ตนเอง มีโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดกิจกรรม โดยอาศัยผู้ทอเป็นวิทยากรในท้องถิ่นเป็นวิทยากรหรือ เป็นปราชญ์ท้องถิ่นในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียนโดยทั่วถึง นอกจากนั้นแล้วหัวหน้ากลุ่มทอผ้าทั้ง 3 แห่ง ยังเป็นวิทยากรในการถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชนทั่วไป ในอำเภอ หรือจังหวัดอื่น ๆ ที่มีความสนใจ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผ้าทอลายโบราณของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีกระบวนการผลิตที่แสดงถึงภูมิปัญญา สืบทอดกันมาช้านาน จึงควรช่วยกันปลูกฝังเยาวชนและคนใน ท้องถิ่น ให้ตระหนักในคุณค่า ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูให้คงอยู่ตลอดไป
2. ภาครัฐควรส่งเสริมในด้านการอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้าลายโบราณ ของกลุ่มคนไทยเชื้อ สายลาวครั้งในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี ให้มากกว่าเดิม ควรมีการศึกษาวิจัยและเผยแพร่ อย่างเป็นระบบ เพราะในปัจจุบันสภาพแวดล้อมและความเทคโนโลยีมีมากมายจนอาจทำให้เสีย เอกลักษณะของผ้าทอชนิดนี้ไป
3. สถานศึกษาในท้องถิ่นหรือบริเวณใกล้เคียง ควรสร้างหลักสูตรการทอผ้าเป็นหลักสูตร การทอผ้าเป็นหลักสูตร ท้องถิ่นให้นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจได้ศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาที่เป็น เอกลักษณะของท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผ้าทอ ลายโบราณของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในเขตอำเภอ หรือจังหวัดใกล้เคียง ที่มีเชื้อสายลาวครั้งเหมือนกัน เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท เป็นต้น ซึ่งเป็น ประโยชน์ในการสืบทอดศิลปะการทอผ้าต่อไป
2. ควรศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการทอผ้าแบบอื่น ๆ เช่น ผ้ามัดหมี่ เพื่อนำมา เปรียบเทียบกัน เพื่อจะได้พัฒนากกระบวนการ ลวดลาย การใช้สี รวมถึงผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้น
3. ควรศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหา การได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อที่จะได้หาทางช่วยกันอนุรักษ์ศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองให้คงอยู่ตลอดไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัตน์ หนองรัง. (2547). *การศึกษาหัตถกรรมผ้าชาวไทยภูเขาในจังหวัดเชียงใหม่*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- โกสุม สายใจ. (2540). *สีและการใช้สี*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราศิลปะ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- ชนิดา ตั้งถาวรศิริกุล. (2541). *สื่อสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชลูด นิยมเสมอ. (2534). *องค์ประกอบของศิลปะ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- दनัย ไชยโยธา. (2534). *พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา : Sociological foundation of education*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทวีเดช จิวบาง. (2536). *ความคิดสร้างสรรค์ศิลปะ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ทัศนีย์ บัวระกา. (2541). *ลวดลายผ้าไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- นุกูล สุวรรณรัตน์. (2547). *การศึกษาวิเคราะห์การถ่ายทอดภูมิปัญญาศิลปะพื้นบ้านการทอผ้าพื้นเมืองภาคใต้*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปฐม นิคมานนท์. (2535). *รายงานการวิจัยการค้นหามุมรู้ในชุมชนชนบทไทย : Indigenous learning and Knowledge transferring in rural communities in Thailand*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พินาลิน สารिया. (2549). *การออกแบบลวดลาย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พัชราณี วัฒนชัย. (2546). *การศึกษาวิเคราะห์ลวดลายผ้ามัดหมี่ของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวครั้งในจังหวัดภาคกลางของประเทศไทย*. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2543). *ลวดลายและสีสันทนผ้าทอพื้นเมือง โครงการพัฒนาผ้าและผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองทั่วประเทศ เพื่อส่งเสริมการผลิตและการส่งออกโดยมหาวิทยาลัยศิลปากร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มารุต อัมรานนท์. (2544, มกราคม-มิถุนายน). *การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะพื้นบ้าน*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. วารสารสถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2(2).

ไมตรี เกตุขาว. (2540). การศึกษาลวดลายผ้าตีนจกในภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย.

ปริญญาานิพนธ์ กศม.(ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ถ่ายเอกสาร.

ลาวครั้งในประเทศไทย. (2552). สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2552, จาก www.thaitextilemuseum.com

วรรณภา วุฒิตะกุล; และยุรารัตน์ พันธุ์ยูธา. (2536). ผ้าทอกับวิถีชีวิตชาวไทย. งานวิจัย. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ถ่ายเอกสาร.

วิจิต นันทสุวรรณ. (2541). รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ....

ประเด็นบทบาทของชุมชนกับการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

วิมล จโรจพันธุ์. (2548). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2537). ออกแบบ 2 มิติ : Principles of two-dimension design. กรุงเทพฯ:

โอเดียนสโตร์.

วัฒน์ จูฑะวิภาต. (2545). ศิลปะพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ: ศิลปะประชา.

สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. (2529). สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้. สงขลา: สถาบันทักษิณ

คดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สาวิตรี สุวรรณสถิตย์. (2543). ความพยายามที่จะศึกษาเปรียบเทียบประวัติและลวดลายการมัด

ย้อมผ้าแบบมัดหมี่ในประเทศต่าง ๆ บนเส้นทางการค้าโบราณ. (เอกสารประกอบการสอน).

กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตชุมพรเขตอุดมศักดิ์. ถ่ายเอกสาร.

สิทธิชัย สมานชาติ. (2545). ผ้าไทย : สายใยแห่งภูมิปัญญา -- สู่คุณค่าเศรษฐกิจไทย. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2547). ผ้าทอพื้นเมือง.

กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.

อรไท ผลดี. (2542, สิงหาคม-กันยายน). ผ้าทอไทยครั้ง. ศิลค์. 1999(1): 88-89.

อารี สุทธิพันธ์. (2537). การออกแบบ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

(แบบไม่เป็นทางการ)

เรื่อง ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มคนไทยเชื้อสายลายครั้ง ในเขตอำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

ชื่อ-นามสกุล.....

สถานภาพ..... อายุ..... ปี บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....

อำเภอ..... จังหวัด.....

ตอนที่ 1

1. ท่านเริ่มทอผ้าเมื่ออายุ.....ปี
2. ใครเป็นคนสอนการทอผ้า(ยาย ย่า แม่ ป้า น้า อา พี่สาว เพื่อน ฯลฯ).....
3. ส่วนมากท่านทอผ้าในเวลาใด.....
4. อุปกรณ์ในการทอผ้ามีอะไรบ้าง

5. อุปกรณ์ทอผ้าได้มาจากไหน (ซื้อ สืบทอด ผลิตเอง ฯลฯ)

6. กระบวนการทอผ้าทำอย่างไรบ้าง

7. มีความเชื่อหรือคติอะไรบ้างในการทอผ้า

.....

.....

.....

.....

8. ชนิด แบบ หรือลวดลายผ้าแบบใดที่เริ่มต้นทำครั้งแรก

.....

.....

9. ทำไมท่านต้องทอผ้า (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

.....เพื่อสวมใส่

.....เพื่อใช้ในงานพิธี

.....เพราะเป็นหน้าที่ของผู้หญิง

.....เพื่อนำไปจำหน่าย

.....เพราะมีใจรักในอาชีพทอผ้า

.....อื่น ๆ.....

10. ท่านรู้จักความหมายและชื่อของลายผ้าหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

11. ผ้าทอลายใดทำง่ายที่สุด เพราะอะไร

.....

.....

.....

12. ผ้าทอลายใดทำยากที่สุด เพราะอะไร

.....

.....

.....

13. ผ้าทอที่ท่านทอส่วนใหญ่ใช้สีอะไร เพราะอะไร

.....

.....

.....

14. ท่านสอนให้ลูกหลานทอดผ้าต่อจากท่านหรือไม่ อย่างไร

- สอน ไม่สอน

เพราะ

.....

.....

.....

15. ท่านมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องการทอดผ้าให้ผู้อื่นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

1. นางอำไพ สารรัตน์ ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านนาตาไฟ อายุ 50 ปี
บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
2. นางทองดี ภูริผล ประธานกลุ่มทอผ้าบ้านผาตั้ง อายุ 62 ปี
บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
3. นางสมบัติ ยอดสง่า ประธานกลุ่มผ้าทอชุมชนบ้านใหญ่ อายุ 55 ปี
บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
4. นางสมจิต ฦ โธมรัมย์ อายุ 72 ปี
บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลห้วยแห้ง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี
5. นางทองเพียร อำช้า อายุ 70 ปี
บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นายปราโมทย์ กริโรจน์ชัย
วันเดือนปีเกิด	26 ธันวาคม 2515
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 3 ตำบลเสนา อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 5 แขวงคลองถนน เขตสายไหม กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ข้าราชการครู ตำแหน่งชำนาญการ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนราชวินิต มัธยม 181 ถนนพิษณุโลก แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2527	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดอุทัย(เขาวนวิทยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พ.ศ.2530	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนอุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
พ.ศ.2533	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา วาสูกีรี
พ.ศ.2535	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา วาสูกีรี
พ.ศ.2537	บธ.บ. (ธุรกิจศึกษา-การเลขานุการ) จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
พ.ศ.2555	กศ.ม. (สาขาวิชาศิลปศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ